

**Käännöstekstin ymmärrettävyys:
kansallispuistoesitteiden koheesion analyysi**

**Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Käännöstiede (saksa)
Pro gradu -tutkielma
Anne Hila-aho
Syyskuu 2007**

Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Käännöstiede (saksa)

HILA-AHO, ANNE: Käännöstekstin ymmärrettävyys: kansallispuistoesitteiden koheesion analyysi

Pro gradu -tutkielma 102 s., liitteet 2 s., saksankielinen tiivistelmä 15 s.
Syyskuu 2007

Tutkielman tarkoituksena on tarkastella tekstin koheesion eli sidosteisuuden vaikutusta tekstin ymmärrettävyyteen. Tutkimusaineistona ovat Lemmenjoen kansallispuiston suomenkielinen esite ja sen pohjalta käännetty saksankielinen esite. Tutkimus tehdään tekstianalyysin keinoin sekä kvalitatiivisin ja tekstilingvistisin menetelmin. Aineistosta tutkittavia koheesiokeinoja ovat toistot, korvaukset, pro-muodot ja konnektorit. Analyysissa pyritään selvittämään, miten kiinteitä näiden kohesiivisten elementtien muodostamat sidokset ovat lähde- ja kohdetekstissä ymmärrettävyyden kannalta. Varsinaisena päätavoitteena on kuitenkin tutkia, miten koheesiokeinot on käännetty: käytetäänkö kohdetekstissä samoja vai eri koheesiokeinoja kuin lähdetekstissä ja millaisia kohesiivisiä muutoksia kohdetekstissä on ja miten nämä vaikuttavat ymmärrettävyyteen. Kohesiiviset muutokset pyritään luokittelemaan eksplikointeihin ja implikointeihin sekä Vehmas-Lehdon (2001, 221–222, 227–228) luokittelun mukaisesti pakollisiin ja vapaaehtoiisiin muutoksiin. Analyysissa selvitetään myös mm. sitä, onko tekstissä kohtia, joihin kääntäjän olisi kannattanut tehdä kohesiivisiä muutoksia ymmärrettävyyden varmistamiseksi tai parantamiseksi.

Analyysi osoitti, että sekä lähde- että kohdetekstissä otsikot, luvut, kappaleet ja virkkeet on sidottu toisiinsa eksplisiittisesti eri koheesiokeinoilla. Näin lukijalle annetaan runsaasti näkyviä vihjeitä tekstin tulkintaa varten. Suurin osa lähdetekstin kohesiivisistä sidoksista on käännetty samalla koheesiokeinolla. Käännöksestä löytyi kuitenkin runsaasti eksplikointeja ja implikointeja sekä muutama muu kohesiivinen muutos, joita ei voi luokitella eksplikoinneiksi tai implikoinneiksi. Eksplikointien määrittely ja luokittelu pakollisiin ja vapaaehtoiisiin kohesiivisiin muutoksiin oli paikoin vaikeaa, sillä luokittelukriteerit olivat hyvin väljät.

Käännöksessä esiintyi erittäin paljon vapaaehtoisia eksplikointeja ja implikointeja. Tämän aineiston perusteella vapaaehtoiset kohesiiviset eksplikoinnit ja implikoinnit näyttäisivätkin olevan olennainen osa kääntämistä. Vapaaehtoisia eksplikointeja esiintyi tekstissä jonkin verran enemmän kuin implikointeja. Aineiston perusteella vaikuttaisi näin ollen siltä, että lähtöhypoteesina toiminut eksplikointihypoteesi pätee myös koheesioon, eli käännökset ovat myös kohesiivisesti ainakin jonkin verran eksplisiittisempiä kuin lähdetekstit. Kaikista kohesiivisistä muutoksista vapaaehtoiset eksplikoinnit ja implikoinnit vaikuttivat eniten käännöstekstin ymmärrettävyyteen. Vapaaehtoisilla eksplikoinneilla näyttäisi olevan yleisesti ottaen suurempi vaikutus käännöstekstin ymmärrettävyyteen kuin implikoinneilla. Vapaaehtoisten eksplikointien avulla kääntäjä on sopeuttanut kohdetekstin kohesiiviset elementit vastaamaan lukijoiden oletettuja tietoja funktionaalisen käännösteorian mukaisesti.

Asiasanat: kääntäminen, ymmärtäminen, ymmärrettävyys, koheesio, koheesion kääntäminen, eksplikointi, implikointi

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TEKSTIN YMMÄRRETTÄVYYS	3
2.1. Tekstin ja tekstin ymmärrettävyyden määritelmä	3
2.2. Ymmärrettävyytutkimus	5
2.3. Tekstin koherenssi	8
2.3.1. Koherenssi ja ymmärtäminen	8
2.3.2. Koherenssiin vaikuttavia tekstipiirteitä	11
2.3.3. Koheesio ja sen merkitys ymmärrettävyydelle.....	12
2.3.3.1. Toistot.....	16
2.3.3.2. Korvaukset.....	17
2.3.3.3. Pro-muodot.....	21
2.3.3.4. Konnektorit	23
3. KÄÄNNÖSTEKSTIN YMMÄRRETTÄVYYS	26
3.1. Kääntäminen tekstin ymmärtämis- ja tuottamisprosessina	26
3.2. Kääntäjän ymmärtämisongelmat	27
3.3. Ymmärrettävän käännöksen laatiminen	28
3.4. Koheesio kääntämisessä	31
4. KANSALLISPUISTOESITTEIDEN ANALYYSI	36
4.1. Tutkimusongelma ja -menetelmä	36
4.2. Tutkimusaineisto	38
4.3. Aineiston analyysi	39
4.3.1. Kansallispuistoesitteiden analyysi	40
4.3.2. Yhteenveto	80
5. PÄÄTELMÄT	92
LÄHTEET	98
LIITTEET	
DEUTSCHE KURZFASSUNG	

1. Johdanto

Tekstin ymmärrettävyys on asia, jonka tärkeyttä korostetaan usein hyvin monenlaisten tekstien kääntämisen yhteydessä. Käännösten edellytetään pääsääntöisesti olevan ymmärrettäviä, joten kääntäjän on tiedettävä, mitkä tekstinsisäiset ja -ulkoiset tekijät ymmärrettävyyteen vaikuttavat. Käännöstekstien ymmärrettävyyttä ja siihen vaikuttavia tekstipiirteitä on käsitelty tieteellisissä julkaisuissa jonkin verran (mm. Kupsch-Losereit 1997, Schmidt 1995, Freihoff 1995), mutta aiheen käsittely on pysynyt pitkälti yleisellä tasolla: eri kielten yksittäisten tekstipiirteiden vaikutusta ymmärrettävyyteen on tutkittu sekä teoreettisesti että empiirisesti melko vähän. Saksa–suomi-kieliparissa aihetta on selvittänyt esimerkiksi Godenau (2004), joka on tutkinut saksasta suomeksi käännetyn tiedottavan EU-tekstin ymmärrettävyyttä tekstilingvistisin menetelmin.

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on tarkastella käännöstekstin ymmärrettävyyteen vaikuttavia tekstipiirteitä. Koska tekstin ymmärrettävyyteen vaikuttavat niin monet eri tekstipiirteet, tutkimuksessa ei analysoida kokonaisvaltaisesti kaikkia ymmärrettävyyteen vaikuttavia tekstipiirteitä, vaan tutkittavaksi tekijäksi on valittu yksi ymmärrettävyyteen merkittävästi vaikuttava tekstin ominaisuus: tekstin koheesio eli sidosteisuus. Tutkimus tehdään tekstianalyysin keinoin, ja se on menetelmiltään kvalitatiivinen ja tekstilingvistinen. Tutkimusaineistoa analysoidaan muutaman koheesioon huomattavasti vaikuttavan koheesiokeinojen avulla. Tutkittavia koheesiokeinoja ovat toistot, korvaukset, pro-muodot ja konnektorit. Analyysissä pyritään selvittämään, miten kiinteitä näiden kohesiivisten elementtien muodostamat sidokset ovat lähde- ja kohdetekstissä ymmärrettävyyden kannalta. Analyysin varsinaisena päätarkoituksena on kuitenkin tutkia, miten koheesiokeinot on käännetty: käytetäänkö kohdetekstissä samoja vai eri koheesiokeinoja kuin lähdetekstissä ja millaisia kohesiivisiä muutoksia kohdetekstissä on havaittavissa ja miten nämä vaikuttavat ymmärrettävyyteen. Kohesiiviset muutokset pyritään luokittelemaan eksplikointeihin ja implikointeihin sekä Vehmas-Lehdon (2001, 227–228) luokittelun mukaisesti pakollisiin ja vapaaehtoiisiin muutoksiin. Analyysissä selvitetään myös, onko tekstissä kohtia, joihin kääntäjän olisi kannattanut tehdä kohesiivisiä muutoksia ymmärrettävyyden varmistamiseksi tai parantamiseksi.

Koheesion merkitystä käännöstekstin ymmärrettävyydelle ja käännöksissä ilmeneviä kohesiivisiä muutoksia on tutkittu melko vähän. Aihetta ovat käsitelleet mm. Blum-Kulka (1986), Vehmas-Lehto (2001), Puurtinen (2004) ja Englund Dimitrova (2005). Tutkimuksissa on ilmennyt, että käännöksissä esiintyy usein lähdetekstiin verrattuna kohesiivisiä muutoksia: kääntäjillä on tapana tehdä käännöksistä lähdetekstejä eksplisiittisempiä lisäämällä niihin lähdeteksteissä vain implisiittisesti eli ei-näkyvästi ilmaistuja elementtejä (Vehmas-Lehto 2001, 221, 226). Tämä ns. eksplikointihypoteesi toimii tämän tutkimuksen lähtöhypoteesina.

Tutkimusaineistona on Metsähallituksen julkaisema suomenkielinen ja siitä käännetty saksankielinen Lemmenjoen kansallispuiston esite. Kansallispuistoesitteet on valittu tutkimusaineistoksi, koska niiden ensisijaisena tehtävänä on välittää tietoa laajalle, heterogeeniselle lukijajoukolle, jolla ei ole oletettavasti syvällisiä ennakkotietoja tekstin aiheesta. Saksankielisten käännösten valitsemista tutkimuskohteeksi tukee myös se seikka, että suomalaiset suomi-saksa-kääntäjät kääntävät tekstejä myös saksaksi. Kääntäjän on siis tarvittaessa pystyttävä analysoimaan saksankielisen käännöksen ymmärrettävyyttä mm. koheesion näkökulmasta.

Tutkielman aluksi, sen toisessa luvussa, ymmärrettävyyttä tarkastellaan sekä lukijan kognitiivisella että tekstipiirteiden tasolla. Ensin määritellään teksti ja tekstin ymmärrettävyys, minkä jälkeen luodaan lyhyt katsaus tekstin ymmärrettävyytutkimukseen. Sitten työssä selvitetään, mitä tekstin koherenssilla ja ymmärtämisellä tarkoitetaan. Tämän jälkeen käsitellään lyhyesti tekstin koherenssiin vaikuttavia tekstipiirteitä. Toisen luvun lopuksi selvitetään koheesion merkitystä ymmärrettävyydelle ja esitellään analyysissa tutkittavat koheesiokeinot.

Kolmannessa luvussa siirrytään käsittelemään ymmärrettävyyttä kääntämisen näkökulmasta. Ensin kääntämistä tarkastellaan tekstin ymmärtämis- ja tuottamisprosessina ja funktionaalisen käännösteorian mukaisesti tavoitteellisena ja kulttuurisidonnaisena toimintana. Tarkastelun kohteena ovat myös kääntäjän ymmärtämisongelmat ja ymmärrettävän käännöksen laatimiseen vaikuttavat tekijät. Tämän jälkeen selvitetään koheesion roolia kääntämisessä ja kohesiivisten elementtien kääntämistä.

Luvussa neljä esitellään kansallispuistoesitteistä laadittu analyysi ja analyysin yhteenveto. Tutkielman lopuksi luvussa viisi kootaan yhteen analyysin pohjalta tehdyt päätelmät.

2. Tekstin ymmärrettävyys

Tässä luvussa määritellään aluksi se, mitä tekstillä ja tekstin ymmärrettävyydellä tutkielmassa tarkoitetaan. Sen jälkeen luodaan lyhyt katsaus tekstin ymmärrettävyydestä tutkimukseen. Sitten määritellään tekstin koherenssi ja sen merkitys ymmärrettävyyden kannalta sekä selvitetään, mitä ymmärtämisellä tutkielmassa tarkoitetaan. Tämän jälkeen käsitellään lyhyesti tekstin koherenssiin vaikuttavia tekstipiirteitä. Työssä keskitytään ensisijaisesti tekstin koheesion eli sidosteisuuden tarkasteluun, sillä koheesio on valittu analyysissä tutkittavaksi tekijäksi. Luvun lopuksi esitellään analyysissä tutkittavat koheesiokeinot. Tarkastelun painopiste on suomen ja saksan kielessä.

2.1. Tekstin ja tekstin ymmärrettävyyden määritelmä

Tutkielmassa lähdetään liikkeelle siitä, että tekstit ovat inhimillisen kielen konkreettisia ilmentymismuotoja ja kokonaisuuksia, jotka syntyvät viestinnällisestä toiminnasta (Röbler 1998, 72–76). Tämän dynaamisen ja viestinnällisen tekstimääritelmän mukaan tekstit eivät ole ns. itsetarkoituksia, vaan tekstin tuottaja laatii ne aina tietyille vastaanottajajoukolle ja tiettyä tarkoitusta varten. Tekstin tuottaminen käsitetään tietoisena, luovana ja tavoitteellisena toimintana. (Heinemann & Viehweger 1991, 87–89.) Teksti täyttää tarkoituksensa vasta, kun sen avulla saavutetaan viestinnällisen toiminnan tavoitteet. Tekstejä tarkastellaan aina niiden todellisissa esiintymismuodoissa eli konkreettisissa tuottamis- ja vastaanottamistilanteissa. Tekstit edellyttävät siis aina vuorovaikutusta lukijan kanssa ja heidän tulkintaansa teksteistä. Siinä mielessä tätä tekstimääritelmää voidaan kutsua lukijapainotteiseksi määritelmäksi. Tekstin ymmärtämisen viestinnällisessä tutkimuksessa teksti nähdäänkin lähtökohtana aktiiviselle tekstin vastaanottamiselle. (Röbler 1998, 72–76.)

Tekstin ymmärrettävyys käsitetään tässä tutkielmassa dynaamisen ja viestinnällisen tekstikäsitteen mukaisesti monimutkaisen kognitiivisen ymmärtämisprosessin tulokseksi. Tekstit eivät ole toisin sanoen itsessään ymmärrettäviä, vaan vasta lukijan tulkinta tekee niistä enemmän tai vähemmän ymmärrettäviä. (Rickheit & Strohner

1993, 239–240.) Tekstin ymmärrettävyys ja ymmärtäminen käsitetään konstruktivisena merkityksen muodostamisprosessina. Teksti-informaatiota ei siis vain suoraan siirretä kognitiiviseksi tietoesitykseksi eli representaatioksi, vaan lukija tulkitsee tekstiä aina esim. erilaisten tavoitteiden, tilanteen ja omien tietojensa vuorovaikutuksessa. Tutkielmassa lähdetään siitä käsityksestä, että lukijan voi sanoa ymmärtäneen tekstin, kun hän pystyy muodostamaan tekstistä tarkoituksenmukaisen ja yhtenäisen kokonaismerkityksen eli mentaalisen representaation. (Schwarz 1992, 133; Rößler 1998, 92–93.) Teksti on ymmärrettävä, kun sen avulla voidaan saavuttaa tämä tavoite. Tekstin ymmärrettävyyttä ei siten voida tutkia tai määritellä ilman lukijan ja hänen kognitiivisten prosessiensa huomioimista. Tämän vuoksi luvussa 2.3.1. luodaan katsaus lukijan rooliin tekstin tulkitsijana.

Tekstin ymmärrettävyyttä ei kuitenkaan käsitetä tutkielmassa vain tekstiin ja lukijaan liittyvien muuttujien välisenä vuorovaikutuksena. Ymmärrettävyys nähdään dynaamisen ja viestinnällisen tekstimääritelmän ja nykytekstilingvistiikan käsityksen mukaisesti monimutkaisena ilmiönä, johon vaikuttavat tekstin ja lukijan lisäksi myös monet kontekstiin ja viestintäolosuhteisiin liittyvät tekijät. Ymmärrettävyyteen vaikuttavat tekijät voidaan luokitella esimerkiksi viestinnällisiin, kognitiivisiin, tilannesidonnaisiin ja sosiaalisiin tekijöihin (Heinemann & Viehweger 1991, 115) tai teksti-, lukija- ja kontekstimuuttujiin (Meutsch 1992, 16–17). Ymmärrettävyys käsitetään tässä työssä tekstin, lukijan ja kontekstimuuttujien välisenä yhteistyönä (Meutsch 1992, 16–17):

-Tekstimuuttujia ovat mm. yhteenvedot, otsikot, tekstin leksikaaliset ja syntaktiset tasot ja typografia (mts.). Ymmärrettävyyteen vaikuttavia tekstipiirteitä tarkastellaan lähemmin luvuissa 2.3.2. ja 2.3.3.

-Lukijamuuttujiin sisältyvät mm. lukijan tekemät päätelmät (ns. inferenssit) sekä lukijan tiedot, kognitiiviset kyvyt, mielenkiinto ja tavoitteet (mts.). Tekstin lukijan roolia esitellään luvussa 2.3.1.

-Tekstin vastaanottotilanteiden kontekstimuuttujia ovat esim. tekstin konteksti (kuvat jne.) sekä lukuperspektiivit ja -tavoitteet (mts.). Kontekstimuuttujia käsitellään luvussa 2.3.1.

Näiden muuttujien lisäksi ymmärrettävyyteen vaikuttaa myös tekstin tuottaja (Jahr 1996, 155), jonka voidaan toisaalta ajatella kuuluvan myös tekstimuuttujiin. Kun kyseessä on käännösteksti, myös kääntäjä vaikuttaa ratkaisevasti tekstin ymmärrettävyyteen. Kääntäjän roolia käsitellään luvussa 3.

Listaa ymmärrettävyyteen ja ymmärtämiseen vaikuttavista osatekijöistä voitaisiin jatkaa loputtomiin, sillä niitä ja toisaalta myös tulkintamahdollisuuksia rajoittavia tekijöitä on lukematon määrä (Heinemann & Viehweger 1991, 115). Tällaisia luetteloita ei kuitenkaan voida pitää ikinä täydellisinä eikä joka tekstiin ja tilanteeseen soveltuvina. Tämän työn pohjana onkin käsitys tekstin ymmärrettävyydestä ns. suhteellisena käsitteenä. Tekstit eivät siis ole itsessään ymmärrettäviä, vaan puhumme vain arkikielessä ymmärrettävistä teksteistä. On vain olemassa tekstiin, kontekstiin ja lukijaan liittyviä tekijöitä, joiden merkitys ymmärrettävyyden kannalta riippuu mm. tekstilajista, viestinnän tavoitteista ja tekstin vastaanottajista. Ei siis ole olemassa universaaleja tekijöitä, jotka aina takaisivat tekstin ymmärrettävyyden, vaan esim. tekstityyppi ja -laji määrittävät sen, mitkä tekijät ovat kulloinkin merkittäviä ymmärrettävyyden kannalta. (Meutsch 1992, 15–17.)

Vaikka tutkielmassa korostetaan sitä, että vasta lukijan tulkinta tekee tekstistä viime kädessä ymmärrettävän, ei itse tekstin vaikutusta ymmärrettävyyteen ole syytä väheksyä. Teksti ja sen ominaisuudet vaikuttavat luonnollisesti merkittävästi siihen, pitääkö lukija sitä ymmärrettävänä vai ei. Tämän työn perustana onkin se ymmärrettävyytutkimuksessa yleisesti vallalla oleva oletus, että ymmärrettävyyteen voidaan vaikuttaa tekstiä muokkaamalla eli tekstin ominaisuudet vaikuttavat osaltaan tekstin ymmärrettävyyteen. (Jahr 1996, 156.)

2.2. Ymmärrettävyytutkimus

Tekstin ymmärrettävyyttä koskeva tutkimus voidaan käsittää osaksi tekstin ymmärtämisen tutkimusta (mm. Röbler 1998, 86). Ymmärrettävyytutkimus sisältää useita erilaisia tutkimussuuntauksia, ja ymmärrettävyytutkimukset voidaan myös luokitella eri tavoin.

Ymmärrettävyytutkimukset voidaan erottaa luettavuustutkimuksista sen perusteella, miten tekstin ja lukijan ajatellaan vaikuttavan tekstin ymmärrettävyyteen. Perinteisessä luettavuustutkimuksessa lukija käsitetään pelkkänä teksti-informaation vastaanottajana, joka tarvitsee tekstin ymmärtämistä varten vain tekstissä olevaa

kielellistä informaatiota. Luettavuustutkimuksia voidaankin pitää eräänlaisina ymmärrettävyydetutkimuksen esiasteina. Niiden tavoitteena on mm. tekstien kielellis-stilistinen optimointi erilaisten luettavuuskaavojen avulla: esim. sanojen ja lauseiden vaikeusastetta tarkastellaan laskemalla sanojen keskimääräisiä pituuksia ja lauseiden sisältämien sanojen määriä. Tällaiset laskelmat eivät kuitenkaan kerro tekstin ymmärrettävyydestä paljoakaan: se, että pitkä lause jaetaan kahteen lauseeseen ja että siinä käytetään lyhyempiä sanoja, ei välttämättä tarkoita sitä, että lauseiden ymmärrettävyys paranisi. Luettavuuskaavoissa ei myöskään huomioida tekstin sisällöllisiä tekijöitä, kuten jäsenystä, funktiota, tekstilajia ja lukijoiden ennakkotietoja. Luettavuustutkimuksia onkin kritisoitu siitä, että ne tutkivat vain tekstin pintarakenteen kvantitatiivisesti mitattavia ominaisuuksia. Luettavuuskaavojen heikkoutena on myös se, etteivät ne kerro, missä kohtaa ja millä tavoin tekstin ymmärrettävyyttä pitäisi parantaa. (Göpferich 1998, 200–202.) Luettavuustutkimuksen menetelmät eivät näin ollen sovellu käytettäväksi tämän tutkimuksen analyysissa.

Yhden käsityksen mukaan ymmärrettävyydetutkimus voidaan karkeasti ottaen jakaa kahteen eri suuntaukseen (mm. Biere 1989, 32, 63; Jahr 1996, 9; Göpferich 1998, 202–203):

1. soveltavaan tutkimukseen keskittyneeseen ns. instruktiopsykologiseen tutkimukseen ja
2. teoreettisesti suuntautuneeseen kognitiotieteelliseen tutkimukseen.

Perinteinen, ns. instruktiopsykologinen tutkimus keskittyy tutkimaan tekstin tunnusmerkkejä, kun taas kognitiotieteellisessä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat lukijan kognitiiviset tekstin vastaanottamis- ja käsittelyprosessit. Instruktiopsykologinen ymmärrettävyydetutkimus tutkii siis ennen kaikkea tekstejä ja niiden tunnusmerkkejä sekä näiden tunnusmerkkien vaikutusta tekstin ymmärrettävyyteen. Tämän tutkimussuuntauksen kaksi tärkeintä teoriaa ovat (ainakin saksankielisellä alueella) olleet ns. Hampurin psykologiryhmän (Langer, Schulz von Thun & Tausch 1987) ja Groebenin (1982) ymmärrettävyydshallit. Vaikka teorit eroavat toisistaan teoreettisesti ja metodologisesti, niissä on kuitenkin päädytty suhteellisen samansuuntaisiin tuloksiin. Kummassakin mallissa erotetaan toisistaan neljä tekstin ymmärrettävyyteen vaikuttavaa tekijää: kielellinen

yksinkertaisuus, lyhyys/ilmausten tarkkuus, jäsenyys/rakenne ja mielenkiintoisuus. (Göpferich 1998, 226–232.)

Tekstin ymmärrettävyyttä analysoidaan esim. Langerin et al. mallissa siten, että jokaiselle neljälle dimensiolle annetaan arvosana viisikohtaisella asteikolla. Tämän arvioinnin pohjalta analysoidaan tekstin ymmärrettävyys kokonaisuudessaan. (Langer et al. 1987, 25.) Näiden neljän ymmärrettävyyssdimension analysoimisella on esim. luettavuuskaavoihin verrattuna se etu, että dimensioita analysoimalla havaitaan tarkemmin parantelua edellyttävät tekstikohdat. Instruktiopsykologisia malleja on kuitenkin kritisoitu mm. siitä, että on epäselvää, miksi neljä ymmärrettävyyssdimensiota on muodostettu juuri käytetyllä menetelmällä. Kritiikkiä on esitetty myös siitä, että malleissa käytettävät tekstipiirteet on määritelty riittämättömästi ja ettei malleissa huomioida riittävästi tekstilajia ja -funktiota sekä tekstin vastaanottajaa ja hänen ymmärtämisprosessiaan. (Göpferich 1998, 232–236; Jahr 1996, 10–12.) Groeben on myös esittänyt, että yhdistämällä instruktiopsykologiset ja kognitiotieteelliset mallit olisi mahdollista laatia konkreettisia ohjeita siitä, mitkä tekstiominaisuudet lisäävät tekstin ymmärrettävyyttä (Göpferich 1998, 236–237).

Kääntämisen kannalta Langerin et al. ja Groebenin ymmärrettävyyssmallit ovat toisaalta mielenkiintoisia sen vuoksi, koska toisin kuin esim. hermeneuttiset tyylioppaat ne pohjautuvat kokeellisesti testattuihin tietoihin ja koska niissä teoreettiset ja metodologiset tiedot yhdistetään niin, että tekstin ymmärrettävyyden arviointia varten voidaan antaa konkreettisia suosituksia ja ohjeita. Malleja ei kuitenkaan voi soveltaa kääntämiseen suoraan ilman muutoksia ja lisäyksiä. (Schmidt 1995, 76.) Esim. tekstin kielellinen lyhyys ei sovi sellaisenaan laajalle yleisölle tarkoitettujen käännostekstien kriteeriksi, sillä vastaanottajilla ei ole välttämättä tarvittavia kulttuurispesifisiä tietoja, minkä vuoksi käännoksessa on käytettävä lisäyksiä, selityksiä ja muita ymmärtämistä helpottavia keinoja. Näin tekstin pituus voi kasvaa. (Freihoff 1995, 67.) Muun muassa edellä mainittujen syiden vuoksi Groebenin ja Hampurin psykologiryhmän ymmärrettävyyden analysointimallit eivät sovellu tämän tutkielman analyysin pohjaksi.

Kognitiivisen ymmärrettävyyttutkimuksen ensisijaisena tutkimuskohteena ovat puolestaan lukijan kognitiiviset tekstinkäsittelyprosessit. Kielen ja tekstin ymmärtämisprosessi on tutkimuskohteena kuitenkin erittäin monimutkainen, eikä

nykyinen kognitiivinen tekstin ymmärtämisen tutkimus ole pystynyt selvittämään kaikkia siihen liittyviä kysymyksiä. Tällaiset ymmärtämisen kannalta oleelliset, mutta vielä osittain selvittämättömät kysymykset liittyvät mm. siihen, mitä käsittelyprosesseja ymmärtämiseen sisältyy. (Röbler 1998, 85–86.) Tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että ymmärrettävyyteen ei vaikuta vain teksti vaan myös lukijan kognitiiviset tekstinkäsittelyprosessit (Rickheit & Strohner 1993, 239–240). Kognitiivinen ymmärrettävyydetutkimus pyrkiikin tarkastelemaan ymmärtämistä kokonaisvaltaisesti prosessina, jossa ymmärrettävyys riippuu sekä tekstistä että lukijan kognitiivisista prosesseista. Pelkkä tekstipinnan tutkimus ja ainoastaan tekstiin keskittyminen eivät siis riitä, sillä myös lukija ja hänen ennakkotietonsa, motivaationsa, kiinnostuksen kohteensa jne. on otettava huomioon. (Göpferich 1998, 202.) Ymmärtämisprosessien tutkimus on kuitenkin metodologisesti vaikeaa, sillä kognitiivista informaationkäsittelyä ei voida suoraan tarkkailla (Röbler 1998, 85–86). Kognitiivisen ymmärrettävyydetutkimuksen menetelmien soveltaminen konkreettisiin teksteihin on vaikeaa ja edellyttää kokeellisia tutkimuksia. Tämän vuoksi niitä ei käytetä tämän työn analyysiosassa. Kognitiivisen ymmärtämistutkimuksen tuloksia hyödynnetään kuitenkin pyrkimällä arvioimaan analyysissä käännökseen lukijoiden ennakkotietoja ja niiden vaikutusta ymmärrettävyyteen.

2.3. Tekstin koherenssi

2.3.1. Koherenssi ja ymmärtäminen

Tekstin koherenssi voidaan määritellä monella eri tavalla. Aiemmin tekstilingvistiikassa vallalla olleen määritelmän mukaan koherenssi ilmenee vain tekstin pintatasolla. Tämän näkemyksen mukaan koherenssin muodostavat tekstin pintatasolla analysoitavat, lauseiden väliset loogiset semanttiset ja syntaktiset suhteet. Nykyisin koherenssi käsitetään kuitenkin yleisesti laajemmin: koherenssilla tarkoitetaan tekstin kokonaistulkintaa, jonka lukija muodostaa sekä tekstin että omien tietojensa avulla (mm. de Beaugrande & Dressler 1981, 94; Linke et al. 1996, 215, 225–226; Sandig 2006, 363). Tekstin voi sanoa olevan koherentti, kun lukija pystyy luomaan siitä itselleen yhtenäisen ja johdonmukaisen kokonaismerkityksen eli mentaalisen tietoyksikön (Schwarz 1992, 133).

Kuten luvussa 2.1. todettiin, myös tekstin ymmärrettävyydellä ja ymmärtämisellä tarkoitetaan sitä, että lukija pystyy luomaan tekstistä koherentin eli

tarkoituksenmukaisen ja yhtenäisen kokonaismerkityksen (Schwarz 1992, 133; Rößler 1998, 92–93). Se, että teksti on lukijalle koherentti, on siis ymmärtämisen edellytys ja myös ymmärtämisprosessin lopputulos. Tekstin koherenssi on näin ollen tiiviisti sidoksissa tekstin ymmärtämiseen (Schwarz 1992, 133). Seuraavassa selvitetään lähemmin sitä, mitä koherenssilla ja ymmärtämisellä työssä tarkoitetaan.

Tekstin ymmärtämisestä on eri tieteenaloilla kehitetty lukuisia erilaisia malleja ja teorioita muttei vielä yhtään, joka selittäisi kaikki siihen liittyvät ilmiöt. Teoriat eroavat toisistaan sekä metodologisesti että teoreettisesti ja tarkastelevat ymmärtämistä eri näkökulmista. (Heinemann & Viehweger 1991, 116.) Tässä tutkielmassa tekstin koherenssi ja ymmärrettävyys käsitetään dynaamisen ja viestinnällisen tekstikäsitelmän (ks. luku 2.1.) sekä kognitiivisten ja proseduraalisten ymmärtämisteorioiden pohjalta, koska niissä ymmärtäminen nähdään sekä teksti-että lukijalähtöisenä prosessina (Heinemann & Viehweger 1991, 67; Rößler 1998, 94, 102).

Sillä, että ymmärtäminen on proseduraalista, tarkoitetaan sitä, että ymmärtäminen tapahtuu useiden mentaalisten prosessien vuorovaikutuksessa (Rößler 1998, 102). Proseduraaliset tekstinkäsittelymallit (esim. van Dijk & Kintsch 1983) korostavat lukijan eri tietojärjestelmien vaikutusta ymmärtämiseen sekä lukijan aktiivista roolia koherentin tekstimerkityksen muodostamisessa (Heinemann & Viehweger 1991, 67; Rößler 1998, 94, 105). Modernissa kognitiivisessa lingvistiikassa ymmärtämistä ei siis käsitellä jo sanotun ja tarkoitetun pelkäksi dekoodaamiseksi vaan lukijan tietoisuudessa tapahtuvaksi monimutkaiseksi konstruktiviseksi informaationkäsittelyprosessiksi. Teksti-informaatiota ei siis suoraan siirretä mentaaliseksi tietoesitykseksi, vaan lukijan tekstistä ottamat tiedot aktivoivat pitkäaikaismuistissa tallennettuina olevia ennakkotietoja ja toimivat näiden kanssa vuorovaikutuksessa. Muistissa olevia tietoja aktivoivat tekstin lisäksi myös mm. lukijan mielenkiinnon kohteet ja lukustrategiat. (Heinemann & Viehweger 1991, 116; Göpferich 1998, 203.) Lukija tekee muistista aktivoitujen tietojen avulla erilaisia johtopäätelmiä, joiden avulla hän voi muodostaa tekstistä koherentin eli ymmärrettävän. Tekstin koherenssi ja ymmärtäminen ovat siten lukijan mentaalisia merkityksen muodostamisprosesseja, jotka tapahtuvat erilaisten tekstin informaatiota täydentävien päättelyprosessien avulla. (Göpferich 1998, 211.) Se, että lukija ei

ymmärrä yksittäistä sanaa, ei siis välttämättä tarkoita sitä, etteikö hän voisi ymmärtää sitä päättelemällä.

Tekstin ymmärtäminen tarkoittaa toisin sanoen yksilön pyrkimystä luoda johdonmukainen tulkinta hänelle tarjotusta tekstistä. Ymmärtäminen nähdään ongelmanratkaisuprosessina, jossa lukija muodostaa ratkaisuluonnoksia ja testaa niiden loogisuutta. Jos ne ovat lukijan oman subjektiivisen arvion mukaan riittävän koherentteja, lukija pitää tulosta järkevänä ja lopettaa tekstin tai tekstin tietyn kohdan kognitiivisen käsittelyn. Se, milloin koherenssi on riittävä, riippuu monista eri tilannekohtaisista tekijöistä, kuten lukutavoitteista. (Schnotz 1994, 71–72, Sandigin 2006, 389 mukaan.) Vaikka tekstin ymmärtäminen syntyy lukijan aktiivisen toiminnan seurauksena, on syytä muistaa, että ymmärtäminen on yleensä tiedostamatonta ja nopeaa. Osa ymmärtämisprosesseista on kuitenkin myös tietoisia, mutta yleensä lukija tiedostaa nämä vasta kohdatessaan ymmärtämiseen liittyviä ongelmia. (Rickheit & Strohner 1993, 195; Schwarz 1992, 127.)

Lukijan tulkintaan ja päätelmiin vaikuttaa moni eri seikka. Tekstiä lukiessaan lukija muodostaa aina ensin käsityksen luku- ja viestintätilanteesta sekä viestinnän eri osapuolista, mikä vaikuttaa merkittävästi tekstin tulkintaan. Tekstin vastaanottaja arvioi mm. sitä, millaiset sosiaaliset ja emotionaaliset suhteet hänellä on tekstin tuottajaan ja onko hänellä mahdollisesti aiempia kokemuksia tekstin tuottajasta. Lukija pyrkii myös sijoittamaan tekstin johonkin institutionaaliseen kontekstiin. Myös tekstilaji määrittelee, mitä odotuksia lukijalla on tekstin ja sen tuottajan suhteen. (Heinemann & Viehweger 1991, 115.) Ymmärtämistä säätelevät siis mm. lukijan tiedot, oletukset, henkilökohtaiset tavoitteet, asenteet, mielenkiinto, odotukset ja tunteet. Näistä syntyy lukijan näkökulma tekstiin ja tekstin käsittelystrategiat, joiden perusteella hän mm. aktivoi tietoa muistista. Lukija keskittyy ymmärtämisprosessissa ensisijaisesti näiden tekijöiden kannalta oleellisiin seikkoihin. (Hartung 1997, 15.)

Muistissa olevilla tiedoilla on tärkeä merkitys tekstin ymmärtämisessä. Ilman muistiin tallentuneita tietoja emme pystyisi ymmärtämään tai tuottamaan yhtään lausetta tai tunnistamaan tuttua henkilöä kadulla. Mitä järjestäytyneempi ja laajempi pitkäkestoisen muistin jokin tietoa-alue on, sitä helpommin uusi tieto voidaan yhdistää jo olemassa oleviin rakenteisiin. (Schwarz 1992, 76, 79.) Toisin sanoen mitä enemmän tiedämme jostakin asiasta, sitä helpommin ymmärrämme ja omaksumme siihen liittyvää uutta tietoa. Pystyäkseen järjestelemään tekstistä saatavaa

informaatiota lukija tarvitsee erilaisia tietoja, kuten kielellistä tietoa, ensyklopedista tietoa (asia- ja maailmantietoa), tilannetietoa, vuorovaikutuksellista tietoa, tietoa tekstin viestinnällisestä tarkoituksesta, tekstilajitietoa, metakommunikatiivista tietoa sekä tietoa yleisistä viestinnällisistä normeista. Tekstin tuottaja arvioi tekstin lukijoiden tietotasoon liittyviä edellytyksiä ja valitsee tämän mukaan tiettyjä tiedon lajeja, jotka hän verbalisoi tekstissä. Tekstin tuottajan ei kuitenkaan tarvitse muotoilla kaikkea eksplisiittisesti eli näkyvästi, vaan hän voi myös mm. viitata johonkin asiaan implisiittisesti eli ei-näkyvästi. (Röbler 1998, 98–101.) Sama pätee myös kääntämiseen: myös kääntäjä arvioi lukijoiden ennakkotietoja ja laatii käännöksen tämän arvion pohjalta. Käännöksessäkään ei siis ole tarpeen muotoilla kaikkea eksplisiittisesti.

Ymmärtämisprosessien kompleksisuuden takia ei ole olemassa yhtä oikeaa tekstin ymmärtämistapaa vaan loputon määrä erilaisia tapoja tulkita samaa tekstiä. Sama teksti voidaan ymmärtää eri tavoin riippuen mm. lukijoiden viestinnällisistä tavoitteista. (Rickheit & Strohner 1993, 70.) Ymmärtäminen ei siis ole ”kaikki tai ei mitään” -tapahtuma vaan sisältää eri asteita ja tasoja (Hörmann 1991, 123).

Kuten edellä ja jo luvussa 2.1. todettiin, tekstin ymmärtämiseen vaikuttavat monet eri tekijät, kuten teksti, lukija ja konteksti. Seuraavassa keskitytään tarkastelemaan ymmärrettävyyteen vaikuttavia tekstipiirteitä.

2.3.2. Koherenssiin vaikuttavia tekstipiirteitä

Eri tekstilingvivistisissä teorioissa ollaan eri mieltä siitä, mitkä tekstipiirteet ovat oleellisia tekstin koherenssin ja ymmärrettävyyden kannalta. Ns. kieliopilliset tekstimallit painottavat tekstin pintatason piirteiden, kuten koheesion, merkitystä. Semanttisten tekstimallien mukaan tekstin semanttiset perusrakenteet vaikuttavat eniten koherenssin muodostumiseen ja syntaktiset sidoskeinot toimivat lukijalle vain vapaaehtoisina lisäsignaaleina, jotka helpottavat semanttisen perusrakenteen ymmärtämistä. Kieliopillisten mallien heikkoutena on pidetty sitä, etteivät ne anna tietoa tekstin semanttisista suhteista eli esim. lauseiden välisistä suhteista. Toisaalta mm. syy-seuraussuhteet voidaan ilmaista tekstin pintatasolla syntaktisten keinojen, kuten konjuktioiden, avulla. (Heinemann & Viehweger 1991, 36–37.) Tässä työssä lähdetään siitä käsityksestä, että sekä syntaktiset että semanttiset tekstipiirteet voivat edistää tai heikentää tekstin ymmärrettävyyttä. Syntaksi ja semantiikka

liittyvät joka tapauksessa tiiviisti toisiinsa. Syntaktisten ja semanttisten tekijöiden vaikutusten vertailua tärkeämpää on huomioida se, että tekstin pintatason yksittäiset piirteet, kuten koheesio, luovat koherenssia vain, kun niitä tarkastellaan osana koko tekstiä ja koko tekstin kontekstissa eli silloin kun myös viestinnän pragmaattiset näkökulmat huomioidaan (Resch 1997, 271).

Kuten luvuissa 2.1. ja 2.3.1. todettiin, ymmärrettävyys on monitahoinen ilmiö, johon vaikuttaa tilanteesta riippuen moni eri tekijä. Tekstin koherenssiin vaikuttavia tekstipiirteitä on näin ollen erittäin paljon. Eräitä tärkeitä koherenssiin vaikuttavia tekstipiirteitä ovat mm. jäsenitys, otsikointi, ideavirkkeet, kappalejako, tematiikka, koheesio, tekstin makrorakenne, metateksti, ajan ja paikan viitepisteet ja virkerakenne. (Ks. esim. Brinker 1985, 27–72; Langer et al. 1987, 14–19; Jahr 1996, 155–159; Hakulinen & Karlsson 1979, 296.) Kaikkia ymmärrettävyyteen vaikuttavia tekstipiirteitä ei ole mahdollista esitellä tai tutkia tämän tutkielman puitteissa. Tekstin koheesio on valittu analyysissä tutkittavaksi tekijäksi, joten seuraavassa luvussa keskitytään tarkastelemaan koheesiota ja sen merkitystä ymmärrettävyydelle.

2.3.3. Koheesio ja sen merkitys ymmärrettävyydelle

Koherenssia koskevat teoriat eroavat toisistaan mm. siinä, miten niissä käsitetään koherenssin ja koheesion välinen suhde. Joissain tekstilingvistikissa malleissa (esim. von Beaugrande & Dressler 1981, 48–110) koherenssi ja koheesio käsitetään eri asioina, kun taas esim. Brinker (1985, 18) ei erota koherenssia ja koheesiota toisistaan. Tässä työssä koherenssi ja koheesio käsitetään eri asioina niin, että koherenssilla tarkoitetaan lukijan muodostamaa tekstin kokonaistulkintaa (ks. luku 2.3.1.) ja koheesiolla tekstin yksiköiden, kuten lauseiden, virkkeiden ja kappaleiden, välistä syntaktista ja semanttista sidosteisuutta (esim. Linke et al. 1996, 215, 225–226; Sandig 2006, 363).

Lauseiden, virkkeiden ja kappaleiden välisiä suhteita voidaan ilmentää useiden erilaisten kielellisten elementtien avulla. Nämä elementit ovat syntaktisesti tai semanttisesti sidoksissa keskenään. Tällaiset kielelliset viittaussuhteet luovat koheesiota. Kielelliset keinot, joilla koheesiota muodostetaan, ovat koheesiokeinoja. (Linke et al. 1996, 215.) Koheesiolla tarkoitetaan siis tekstin ilmausten eksplisiittisiä, kielellisiä sidoksia muihin tekstin yksiköihin (Sandig 2006, 363). Tekstin voidaan sanoa olevan kohesiivinen, jos sen yksiköiden välillä on riittävän tiheä

viittaussuhteiden verkosto (Pääkkönen & Varis 2000, 19). Koheesiokeinoja käytetään osoittamaan virkkeiden ja lauseiden sisäisiä tai niiden välisiä yhteyksiä, mutta monia sidoskeinoja voidaan käyttää myös kappaleiden toisiinsa kytkemiseen. Kappaleiden sitominen toisiinsa mm. ellipseillä, pronomineilla tai proadverbeilla ("täällä" jne.) voi kuitenkin aiheuttaa ymmärtämisongelmia, koska tällöin viittauksen kohde saattaa pitkän etäisyyden takia hämärtyä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 271, 274.)

Tekstin koheesio vaikuttaa merkittävästi tekstin ymmärrettävyyteen. Koska koheesiolla tarkoitetaan tekstin ilmausten eksplisiittisiä, kielellisiä sidoksia muihin tekstin yksiköihin, koheesiokeinot toimivat lukijalle eräänlaisina ohjeina tai vihjeinä, joiden avulla hän voi muodostaa tarvittavan yhteyden tekstissä ilmaistujen asioiden välille. (Sandig 2006, 363–364.) Tekstissä on siis hyvä olla koheesiota, jotta lukija pystyy etenemään asiasta toiseen ihmettelemättä, miten uusi asia liittyy edelliseen (Pääkkönen & Varis 2000, 19). Tutkimukset ovat osoittaneet, että mitä informatiivisempi tekstityyppi on kyseessä ja mitä vähemmän lukijalla on ennakkotietoa tekstin käsittelemästä aiheesta, sitä tärkeämpiä ovat tekstin tarjoamat eksplisiittiset, selkeät ohjeet ja vihjeet. Lukija siis ymmärtää tekstin helpommin, kun sen sisältö esitetään eksplisiittisesti ja kun koherenssia luodaan myös kielellisin keinoin. (Jahr 1996, 168–169.) Näin ollen maallikoille kohdistetuissa teksteissä on käytettävä enemmän eksplisiittisiä koheesiokeinoja kuin tietylle asiantuntijajoukolle suunnatuissa teksteissä. Ennakkotietojensa vuoksi asiantuntijat eivät tarvitse ymmärtämisen tueksi yhtä paljon näkyviä sidoksia kuin maallikot. (Tiittula 2001, 66.) Koheesiokeinot auttavat siis lukijaa tekstin koherenssin muodostamisessa (Sandig 2006, 363–364). Koheesio on näin ollen osa koherenssia ja yksi koherenssin ja ymmärrettävyyden luomiskeino.

Koheesio vaikuttaa ymmärrettävyyteen voi tarkastella myös lokaalisen ja globaalisen koherenssin (van Dijk & Kintsch 1983, 150) käsitteiden avulla. Globaalinen koherenssi tarkoittaa kokonaistulkinnan yhtenäisyyttä ja johdonmukaisuutta ja lokaalinen koherenssi vierekkäisten tekstin yksiköiden, lähinnä lauseiden ja virkkeiden, välille syntyviä mielekkäitä merkitysyhteyksiä. Koheesio on osa lokaalista koherenssia. Ymmärrettävyyden kannalta on merkittävää, että globaalisen ja lokaalisen koherenssin suhde on kaksisuuntainen. Jotta lukija voisi luoda tekstistä mielekkään kokonaistulkinnan, hän tarvitsee lokaalisen tason informaatiota. Toisaalta yksittäisten lauseiden ja niiden välisten yhteyksien tulkinta

edellyttää, että lukijalla on käsitys siitä, mistä tekstissä on kokonaisuudessaan kyse (esim. tekstin teema). (van Dijk & Kintsch 1983, 89, 115, 150, 189.) Yksittäiset tekstipiirteet, kuten eri koheesiokeinot, voivat siis vaikuttaa sekä lokaaliseen että globaaliseen koherenssiin.

Kun tarkastellaan koheesion merkitystä tekstin ymmärrettävyydelle, on muistettava, että globaalisten ja lokaalisten tulkintaprosessien välillä on tiivis yhteys. Tämä tarkoittaa sitä, että jos tekstin lokaalisen tason prosessointi on kohesiivisten, temaattisten yms. syiden vuoksi työlästä, myös laajempien asiakokonaisuuksien hahmottaminen voi hankaloitua ja globaalisen koherenssin muodostaminen voi kärsiä. (van Dijk & Kintsch 1983, 223.) Puutteellinen lokaalisen tason koherenssi ei toisaalta kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, etteikö teksti olisi ymmärrettävä kokonaisuudessaan eli globaalaisella tasolla. Lukijat voivat täydentää tekstipinnalla olevat ymmärtämistä vaikeuttavat "aukot" tai puutteet yleensä helposti. Lukijat nimittäin luovat tekstielementtien välille suhteita myös siellä, missä niitä ei ole ilmaistu eksplisiittisesti. He pyrkivät myös jäsentämään tekstissä annettuja tietoja mahdollisimman loogisesti, vaikka tiedot olisivat tekstin pintatasolla eri järjestyksessä. (Linke et al. 1996, 226.) Joskus lukija voi olla välittämättä tekstin lokaalisen tason puutteista kuten epäselvästä pronomini viittauksesta, koska hän voi luottaa globaaliin tulkintaansa tekstistä. Usein tämä on automaattista, eikä lukija aina edes huomaa tällaisia lokaalisen tason tekstiongelmia. Lukija voi hypätä vaikeasti ymmärrettävien kohtien yli ja kuitenkin ymmärtää tekstin pääviestin. Tekstiä käännettäessä tällaisia vaikeasti ymmärrettäviä kohtia ei kuitenkaan voi jättää huomiotta, koska käännökseen sisällön pitäisi yleensä vastata mahdollisimman pitkälle lähdetekstin sisältöä. (Papegaaij & Schubert 1988, 51–52.)

Koheesio vaikuttaa merkittävästi tekstin ymmärrettävyyteen, mutta se, että peräkkäisissä lauseissa käytetään sidoskeinoja, ei kuitenkaan tarkoita automaattisesti sitä, että lauseet ymmärretään koherentiksi kokonaisuudeksi eli tekstiksi (Linke et al. 1996, 224). Seuraavassa on esimerkki tekstistä, jossa käytetään runsaasti koheesiokeinoja mutta joka ei kuitenkaan ole koherentti eli ymmärrettävä (Brinker 1985, 41):

Ich habe eine alte Freundin in Hamburg getroffen. Dort gibt es zahlreiche öffentliche Bibliotheken. Diese Bibliotheken wurden von Jungen und Mädchen besucht. Die

Jungen gehen oft in die Schwimmbäder. Die Schwimmbäder waren im letzten Jahr mehrere Wochen geschlossen. Die Woche hat 7 Tage usw. usw.

Esimerkissä lauseet on sidottu toisiinsa pronomini viittauksella tai täydellisellä toistolla, mutta tekstiä ei voida kuitenkaan pitää koherenttina. Syynä tähän lienee se, että lauseista ei voi tunnistaa yhtenäistä teemaa. Myös aikamuotoja on käytetty epäyhtenäisesti. (Brinker 1985, 41.) Esimerkki osoittaa, että ei riitä, että lukija voi siirtyä lauseesta toiseen yksittäisten "tukiköysien" avulla, vaan hänen on tunnistettava näiden köysien muodostama verkko, joka pitää tekstin koossa. Tekstin pintatason kielelliset elementit eivät siis välttämättä riitä takaamaan sitä, että lukija ymmärtää tekstin koherentisti. (Linke et al. 1996, 224, 226.)

Toisaalta teksti voi olla ymmärrettävä, vaikka siinä ei käytetä eksplisiittisiä koheesiokeinoja. Esim.: (Linke 1996, 225.)

Hans kommt nicht zur Konferenz. Er ist krank.

Nämä kaksi lausetta sitoo toisiinsa tekstin pintatasolla pronominaalinen viittaus (*Hans – er*). On kuitenkin selvää, että lauseita ei sido toisiinsa tosiasia se, että niissä kummassakin puhe on samasta henkilöstä vaan se, että lauseiden välillä on kausaalinen suhde. Jälkimmäinen lause ilmoittaa syyn, miksi Hans ei tule konferenssiin. Tämän voisi ilmaista myös tekstin pintatasolla käyttämällä *denn (sillä/koska)* -konjuktiota toiseen lauseen alussa. Lukija ei kuitenkaan tarvitse eksplisiittistä signaalia ymmärtääkseen lauseiden välisen yhteyden, koska hänellä on jo ilman sitäkin ymmärtämiseen tarvittava arki- ja maailmantieto: sairaana ollessaan ihminen ei yleensä osallistu konferensseihin. (mts.)

Joskus sidoskeinot voivat kuitenkin olla välttämättömiä tekstin ymmärtämisen kannalta. Esim.: (Linke 1996, 226.)

Anna kommt zur Konferenz. Sie ist krank.

Lauseiden välinen sisällöllinen yhteys ei ole yhtä selvä kuin edellisessä esimerkissä, ja nyt lukijalla on vaikeuksia hahmottaa lauseet koherentisti. Lauseet voidaan kuitenkin sitoa toisiinsa kohesiivisesti lisäämällä myönnytystä osoittavan *obwohl (vaikka)* -konjunktion, jolloin tekstistä tulee ymmärrettävä. Toisin kuin kausaalisuus,

konsessiivisuus (myönnytys) on ilmaistava tekstin pintatasolla: (Linke et al. 1996, 226.)

Anna kommt zur Konferenz, obwohl sie krank ist.

Yhteenvedon voidaan todeta, että koheesiokeinojen käyttö ei ole ainoa tapa sitoa tekstin eri yksiköitä toisiinsa ja luoda koherenssia. Tekstin sidosteisuus ei välttämättä tarkoita sitä, että teksti olisi koherentti ja ymmärrettävä. Toisaalta teksti voi olla ymmärrettävä, vaikkei siinä käytetä eksplisiittisiä koheesiokeinoja. (Linke 1996, 224–225.) Eksplisiittiset sidokset voivat olla jopa lähes tarpeettomia, jos lukijalla on riittävästi esim. temaattista ja tilanteeseen liittyvää tietoa (Brinker 1985, 44). Tästä huolimatta koheesiokeinot toimivat lukijalle tärkeinä ohjeina ja vihjeinä, joiden avulla hän voi muodostaa tarvittavia yhteyksiä tekstissä ilmaistujen asioiden välille (Sandig 2006, 363–364).

Koheesiota luovat tekstipiirteet voidaan luokitella monin eri tavoin (mm. Enkvist 1978, 32–33; Brinker 1985, 27–37; Hirsjärvi et al. 2004, 265–270; Pääkkönen & Varis 2000, 19–21). Tekstin lauseet ja virkkeet voivat olla sidoksissa sekä toisiinsa että tekstin tilanneympäristöön (Enkvist 1978, 9), joten koheesion luomiseen on monia sanastollisia, kieliopillisia ja tilanteeseen sidottuja keinoja. Linke et al. (1996, 215–223) mukaan koheesiokeinoja ovat ainakin seuraavat kielelliset elementit: toistot, korvaukset, pro-muodot, artikkelit, tilanteeseen viittaavat sidoselementit, ellipsit, metakommunikatiiviset sidokset, tempus ja konnektorit. Tutkielman empiirisessä osassa tutkimusaineistoa analysoidaan toistojen, korvausten, pro-muotojen ja konnektorien avulla, joten seuraavassa keskitytään näiden koheesiokeinojen esittelyyn.

2.3.3.1. Toistot

Jonkin tekstielementin uudelleen esiintymistä myöhemmin tekstissä kutsutaan toistoksi (Linke et al. 1996, 215). Tässä työssä keskitytään leksikaaliseen eli saman sanan tai ilmauksen toistoon (kielioppiin liittyvä toisto: ks. esim. de Beaugrande & Dressler 1981, 54). Tekstielementti voidaan toistaa myöhemmin tekstissä joko täydellisenä tai osittain. Täydellinen toisto tarkoittaa sitä, että tekstielementti toistetaan tekstissä täysin samanlaisena. Sanan luku ja sija voivat kuitenkin muuttua. (Linke et al. 1996, 215.) Täydellinen toisto luo koheesiota erittäin eksplisiittisesti ja selkeästi. Jos

täydellistä toistoa käytetään tekstissä paljon, se voi kuitenkin saada tekstin kuulostamaan monotoniselta. Asiateksteissä, kuten teknisissä käyttöohjeissa, toisto on kuitenkin usein välttämätön väärinkäsitysten estämiseksi. (Sandig 2006, 386.) Esimerkki sanan täydellisestä toistosta (Linke et al. 1996, 215):

*Gestern habe ich einen **Vogel** beim Nestbau gesehen. Der **Vogel** war ganz klein, hat aber trotzdem ziemlich grosse Zweige angeschleppt. Als Nistplatz hatte sich der **Vogel** ausgerechnet die Nische über unserem Rolladenladenkasten ausgesucht.* (mts.)

Täydellisellä toistolla ei kuitenkaan välttämättä viitata aina samaan tekstinulkoiseen kohteeseen eli tarkoitteeseen. Esim.:

***Autot** ovat tänä vuonna kalliita. Minunkin **autoni** maksoi melkein 47 000 mk.* (Hakulinen & Karlsson 1979, 299.)

Osittainen toisto tarkoittaa, että tekstissä esiintyy saman lekseemiketjun lekseemi tai että lekseemi esiintyy osana yhdyssanaa: esim. *entdeckte – Entdeckungsreise – Entdecker – Entdeckung* (sanaluokka saattaa siis muuttua). Tässä esimerkissä sanat eivät viittaa samaan tekstinulkoiseen tarkoitteeseen, vaan ne kuuluvat samaan viittausalueeseen. (Linke et al. 1996, 216.) Täydelliseen toistoon verrattuna osittainen toisto ei tee tekstistä niin helposti tyylillisesti monotonista. Tekstiin voi kuitenkin saada vaihtelua korvaamalla toistoja myös muilla kohesiivisillä elementeillä, kuten pronomineilla. Tosin toistoa ja pronominalisaatiota ei voi aina vapaasti vaihdella vain tyylillisten tarpeiden mukaan, sillä pronominalisaatiota säätelee eri kielissä tarkka säännöstö. (Enkvist 1978, 35.)

2.3.3.2. Korvaukset

Korvauksella eli substituutiolla tarkoitetaan jonkin sanastollisen elementin korvaamista toisella sanastollisella elementillä (Pääkkönen & Varis 2000, 21). Kyseessä on korvaus, kun johonkin tekstielementtiin (eli sanaan tai sanaryhmään) viitataan tekstissä myöhemmin siihen sisällöllisesti sidoksissa olevan tekstielementin avulla. Substituutio on pelkästään tekstuaalinen ilmiö, eli ei ole olemassa tekstistä ulospäin suuntautuvaa (eksoforista) korvausta. Korvatuksi voi joutua joko nominaalinen aines, verbiaines tai kokonainen lause. (Hakulinen & Karlsson 1979, 320.)

yhteisviitteisten tekstielementtien rajaaminen vaatii puolestaan pitkälle kehittyneitä semanttista teoriaa. Enkvistin mukaan tekstin koheesion analyysissä eniten ongelmia tuottavatkin juuri yhteisviitteiset ilmaukset, koska niille on vaikea antaa selviä, tekstin pintamuotoihin perustuvia muodollisia määritelmiä. Tästä on osoituksena se, että eri henkilöt voivat erilaisten tietojensa ja kokemustensa perusteella löytää samasta tekstistä erilaisia yhteisviitteisiä tekstielementtejä. (Enkvist 1978, 33–34, 42.)

Korvaustyyppejä ovat mm.:

-Synonyymit eli samamerkityksiset sanat (tai lauseet), esim.

*Tulen juuri **Roomasta. Ikuisen kaupungin** melske sen kuin kasvaa.* (Enkvist 1978, 36.)

Die Nadel ist zu kurz. – Die Nadel ist nicht lang genug. (Linke et al. 1996, 142.)

Synonymian käyttö edellyttää tietoa. Lause *Kolmivuotias Ville tietää asuvansa **Helsingissä.*** ei välttämättä implikoi lausetta *Kolmivuotias Ville tietää asuvansa **Suomen suurimmassa kaupungissa.*** Jos tekstin kirjoittaja haluaa käyttää synonymiaan perustuvia sidoksia esim. toiston ja pronominalisaation välttämiseksi, hänen on valittava tekstiin sellaisia synonyymejä, jotka lukija pystyy tunnistamaan. Muuten viestiä ei ymmärretä oikein. (Enkvist 1978, 36–37.) Toisaalta lukija kyllä pystyy usein päättelemään viittaussuhteen oikein, eli synonyymien ei tarvitse välttämättä olla lukijalle tuttua tietoa. Esimerkiksi saksalainen ymmärtää todennäköisesti helposti jälkimmäisen lauseen substituutioviittauksen, vaikka hän ei tietäisikään Suomen pääkaupungin nimeä: *Ville wohnt in **Helsinki.** In der **finnischen Hauptstadt** wohnen über 500 000 Einwohner.*

-Hyperonyymit eli yläkäsitteet, esim.

sohva – huonekalu (hyperonyymi) (Hakulinen & Karlsson 1979, 59.)

Fahrer – Verkehrsteilnehmer (hyperonyymi) (Heinemann & Viehweger 1991, 38.)

Kielessä on korkeampien asteiden sanoja ja ilmaisuja, joiden tärkeänä tehtävänä on toimia juuri hyperonyymeinä. Asioista voi yleisesti käyttää korkean asteen sanoja

asia, tilanne jne. Verbeistä esim. *tehdä* ja *toimia* ovat näihin verrattavia yleishyperonyymeja. (Enkvist 1978, 44.)

-Hyponyymit eli alakäsitteet, esim.

kukka – ruusu, vuokko, orvokki (kukan hyponyymeja) (Enkvist 1978, 43.)

Wissenschaftlerin – Linguistin (hyponyymi) (Linke et al. 1996, 145.)

-Paronyymit: paronymialla tarkoitetaan merkityssuhdetta, jossa vähintään kaksi käsitettä on jonkin korkeamman käsitteen rinnakkaishyponyymeja. Esim. *tulppaani, orvokki* ja *vuokko* ovat saman *kukka*-käsitteen hyponyymeja eli keskenään paronyymeja. (Enkvist 1978, 45.)

-Meronyymit eli osa-kokonaisuussuhteet: esim. *huoneisto, kellari, ullakko, portaikko, keittiö, olohuone, makuuhuone* (Hirsjärvi et al. 2004, 266). Meronymia muistuttaa paljon hyponymiaa ja hyperonymiaa mutta tarkoittaa kuitenkin eri asiaa.

-Samaan semanttiseen merkityskenttään kuuluvat sanat, esim.

maailmankaikkeus, universumi, avaruus, alkuräjähdyt, Aurinko, Maa, kaaos, suhteellisuusteoria jne. (Hirsjärvi et al. 2004, 272.)

Bach, Fluss, See, Teich (Linke et al. 1996, 154.)

-Antonyymit eli vastakohtaisuutta ilmaisevat tekstielementit, esim.

kuuma – kylmä (Hakulinen & Karlsson 1979, 59.)

Fahrer – Fußgänger (Heinemann & Viehweger 1991, 38.)

Päivällä kissani nukkuu. Mutta **aamuyöstä** se on vilkkaimmillaan.

Myös komparaatio on Enkvistin mukaan vastakohtaisuutta ilmaiseva viittauskeino (Enkvist 1978, 43):

Bachia Elisabeth soitti hyvin. Lisztin etydit onnistuivat paljon huonommin.(mts.)

-Parafraasit: tekstielementin sisältö pysyy samana mutta ulkoinen ilmaustapa muuttuu. Parafraasit ja synonyymit ovat pitkälti samaa tarkoittavia käsitteitä (de Beaugrande & Dressler 1981, 58). Esim. parafraaseista:

Fahrer – Held der Landstraße (Heinemann & Viehweger 1991, 38.)

V. 1868 naiset saivat **elinkeinovapauden** ja v. 1877 **perintöoikeuden**. **Nämä uudistukset** eivät kuitenkaan kohdistuneet naisten enemmistöön. (Hakulinen & Karlsson 1979, 317.)

Muita korvaustyyppisiä ovat mm. metaforat (vertaukseen perustuvat kielikuvat) ja parallelismit (sama pintamuoto mutta eri ilmaus) (Linke et al. 1996, 216; de Beaugrande & Dressler 1981, 57). Myös isotopia voidaan nähdä yhtenä korvauksen muotona, sillä sitä rakentavat tekstissä toistojen ja pro-muotojen lisäksi mm. synonyymit, hyperonyymit, antonyymit ja parafraasit. Isotopialla tarkoitetaan sitä, että tekstin merkitys muodostuu ennen kaikkea lekseemien tiettyjen semanttisten ominaisuuksien yhtenäisyydestä. (Heinemann & Viehweger 1991, 38.)

2.3.3.3. Pro-muodot

Tekstissä pyritään usein käyttämään koheesiokeinoja, jotka lyhentävät ja yksinkertaistavat pintatekstiä. Tässä voidaan käyttää ns. pro-muotoja (engl. *pro-forms*, saks. *Proformen*), jotka ovat taloudellisia ja lyhyitä sanoja, joiden oma merkitysisältö on minimaalinen. Pro-muodot voivat korvata pintatekstissä muita tekstielementtejä. Pro-muotojen avulla lukija voi pitää tekstielementin sisällön aktiivisessa muistissaan tarvitsematta mainita koko tekstielementtiä uudelleen. (de Beaugrande & Dressler 1981, 60; Brinker 1985, 32.)

Esim. Linke et al. (1996, 218) mukaan pro-muodot luovat erittäin vahvoja kohesiivisiä sidoksia. Pro-muodot toimivat lukijalle "etsintävihjeinä", joilla ei ole itsessään merkitystä. Pro-muoto saa merkityksensä vasta, kun lukijan "etsintä" on päättynyt eli kun on selvää, mihin tekstielementtiin pro-muoto viittaa. (Linke et al. 1996, 218.)

Pro-muotoina käytetään usein erityisesti pronomineja (esim. persoonapronomineja *hän, hänen / sie, ihr*), mutta pro-muotoja voivat olla myös adverbit (*täällä, siellä / hier, dort, damals, deshalb* jne.), pronominaaliadverbit (*wobei, darauf, womit,*

hierdurch jne.) ja demonstratiivipronominit (*tämä, tuo, se / dieser, jener, der*). (Linke et al. 1996, 217; Brinker 1985, 31.)

Pro-muodoilla voidaan viitata eripituisiin ilmauksiin: sanaan, sanaryhmään, lauseeseen tai useiden lauseiden muodostamaan tekstikokonaisuuteen. Seuraavissa esimerkeissä pro-muodot on lihavoitu ja niiden korrelaatit on merkitty isoin kirjaimin. (Linke et al. 1996, 217–218.)

MIES meni kauppaan. Hän... (Hirsjärvi et al. 2004, 267.)

Paul ist in GRIECHENLAND. Es gefällt ihm dort. (Linke et al. 1996, 218.)

Ich möchte ein Zimmer, VON DEM MAN AUFS MEER SEHEN KANN. Darauf kommt es mir am meisten an. (Linke et al. 1996, 218.)

Joskus pro-muodon korrelaattia ei ole ilmaistu tekstissä eksplisiittisesti. Esimerkiksi: *Hans fragte sich, ob er ins Kino gehen sollte oder nicht. Er hatte dabei auch zu berücksichtigen, daß er sein Arbeitspensum noch nicht erledigt hatte. Dabei-*sanan korrelaatti on pääteltävä kontekstista. Se voisi olla esim. *bei dieser Entscheidung*. (Brinker 1985, 33.)

Tekstin sisältämät (eli ns. endoforiset) viitteet voivat viitata tekstissä taaksepäin (anaforisesti) tai eteenpäin (kataforisesti). (Enkvist 1978, 33.) Esim. anaforisesta viittauksesta:

KERTTUA ei huolestuta sellainen mahdollisuus, että häntä ei enää valittaisikaan. (Hakulinen & Karlsson 1979, 319.)

ANNA bringt Wein mit. Das macht sie immer. (Linke et al. 1996, 218.)

Esim. kataforisesta viittauksesta:

Sellainen mahdollisuus, että häntä ei enää valittaisikaan, ei huolestuta KERTTUA. (Hakulinen & Karlsson 1979, 319.)

Wenn sie überhaupt kommt, bringt ANNA Wein mit. (Linke et al. 1996, 218.)

Tekstin hahmottamisen kannalta on tärkeää se, ovatko sidoselementit anaforisia vai kataforisia (Pääkkönen & Varis 2000, 20). Anaforiset viittaukset voivat olla vaikeasti ymmärrettäviä, jos ennen pro-muotoa on paljon tekstiä. Kappaleiden sitominen toisiinsa esim. pronomineilla tai proadverbeilla voi aiheuttaa ymmärtämisongelmia, koska tällöin viittauksen kohde saattaa pitkän etäisyyden takia hämärtyä. (Hirsjärvi et al. 2004, 268.) Kataforisia viittauksia käytetään puolestaan mm. kaunokirjallisuudessa ja lehtiartikkeleissa herättämään lukijassa kiinnostusta ja odotuksia (Brinker 1985, 34–35). Kataforinen viittaus toimii parhaiten, kun pro-muodon ja korrelaatin välinen etäisyys ei ole liian pitkä, eli kun ne esiintyvät esim. samassa virkkeessä (de Beaugrande & Dressler 1981, 60–61).

2.3.3.4. Konnektorit

Konnektorit ovat kielen näkyvimpiä koheesiokeinoja (Pääkkönen & Varis 2000, 19). Ne ovat kytkentäsanoja, jotka ilmaisevat lauseiden, virkkeiden ja kappaleiden välisiä loogisia suhteita. Konnektorit ilmaisevat siis tekstin loogista rakentumista ja opastavat lukijaa siinä, mikä asema milläkin tiedolla on tekstikonaisuudessa. (Hirsjärvi et al. 2004, 265.) Konnektorien eksplisiittinen käyttö tekstissä on usein vapaaehtoista, koska lukijat voivat ymmärtää asioiden väliset suhteet, kuten kausaalisuuden, myös oman maailmantietonsa avulla. Konnektoreita käyttämällä tekstin tuottaja voi kuitenkin ohjata sitä, miten lukija ymmärtää tekstinsisäiset suhteet ja helpottaa siten tekstin ymmärtämistä. Konnektorit voivat myös auttaa tekstin kirjoittajaa tekstin jäsentämisessä. (de Beaugrande & Dressler 1981, 72–75.) Yleensä yksittäinen kytkentäkeino erikoistuu osoittamaan aivan tietynlaista yhteyttä tekstin eri yksiköiden välillä. Näin kytkentäkeinot osaltaan paljastavat, millainen on koko tekstin etenemisstrategia, eli onko kyse esim. päättelevästä vai kuvailevasta tekstistä. (Pääkkönen & Varis 2000, 19.)

Konnektorit ilmentävät loogisen sidosteisuuden lisäksi myös yhteisviitteisyyttä. Esim. konnektiivit *sitten*, *tämän jälkeen* ja *sen vuoksi* ilmaisevat sekä temporaalista ja/tai kausaalista kytkentää että yhteisviitteisyyttä edeltävässä tekstissä esiintyneisiin lauseenjäseniin tai tekstin osiin. Tekstianalyysia laadittaessa on päätettävä, luokitellaanko tällaiset elementit jompaankumpaan luokkaan vai molempiin. (Enkvist 1978, 95.)

Joillain välimerkeillä on samantapaisia käyttötarkoituksia kuin konnektoreilla. Esim. kaksoispistettä voidaan käyttää selityksen tai seurauksen edellä. Hirsjärven et al. mukaan näyttää yleistyneen tapa, että pelkällä pilkulla erotetaan virkkeen sisäisiä lauseita osoittamatta, millainen looginen suhde lauseiden välillä on. Lauseita yhdistetään nykyään myös *ja*-konjuktiolla, vaikka sisältö näyttäisi viittaavan vastakohtaisuuteen. Lukijan vaivoiksi jää tällöin tekstin loogisen rakenteen täsmentäminen, mikä hidastaa lukemista. (Hirsjärvi et al. 2004, 268.)

Yksi konnektorien luokittelutapa on jakaa ne konjuktioihin ja konnektiiveihin (mm. Hirsjärvi et al. 2004, 268; Enkvist 1978, 90). Konjuktiot voidaan jakaa moneen eri luokkaan (esim. rinnastus- ja alistuskonjuktioihin). Ne selkeyttävät tekstiä, lisäävät redundanssia ja vähentävät siten väärinkäsitysten vaaraa (Dressler 1973, 71). Konjuktiot ovat oma rajattu ryhmänsä, kun taas konnektiivien joukko on avoin. Konnektiiveja ovat kaikki ne ilmaisut, jotka voivat olla apuna kytkettäessä lauseita ja virkkeitä toisiinsa. Tekstin kirjoittaja voi siis itse luoda uusia konnektiiveja. (Enkvist 1978, 90.) Konnektiiveilla onkin erityisen merkittävä rooli tekstin sidosteisuudessa (Brinker 1985, 42). Konnektiiveina voidaan käyttää esim. adverbeja tai useammasta sanasta koostuvia ilmauksia (Hirsjärvi et al. 2004, 268), kuten *toisin sanoen* ja *mit anderen Worten*. Konnektiiveihin kuuluvat saksan kielessä myös pronominaaliadverbit (*darauf, hiermit, woran* jne.), jotka muodostuvat adverbeista (*da, hier* ja *wo* jne.) ja prepositioista (*an, auf* jne.). Pronominaaliadverbit viittaavat johonkin substantiiviin tai kokonaiseen lauseeseen. (Linke 1996, 223.)

Konnektorit voidaan jakaa eri kytkentätyyppihin myös sen perusteella, miten ne ilmaisevat tekstin loogista sidosteisuutta. Eri kytkentätyyppejä ovat mm. (Enkvist 1978, 95–105; Pääkkönen & Varis 2000, 19–20; Hirsjärvi et al. 2004, 268–270; Helbig & Buscha 1996, 451, 638–640):

-additiivinen eli rinnasteinen kytkentä: lisää tietoa, viittaa tekstissä eteenpäin samassa suunnassa, esim. *ja, myös, lisäksi, ensiksi, edelleen, und, nicht nur...sondern auch, zudem, auch, ebenfalls*

-temporaalinen kytkentä: ilmaisee ajallisia suhteita, esim. *kun, tällöin, ennen kuin, kunnes, toistaiseksi, vielä, wenn, sobald, nachdem, bevor*

-kausaalinen kytkentä: ilmaisee syy-seuraussuhteita, esim. *koska, weil, denn*

- finaalinen kytkentä: ilmaisee tarkoitusta, esim. *jotta, ...siksi, että..., damit, um...zu*
- konsekutiivinen kytkentä: ilmaisee seurausta, esim. *joten, siten, also, folglich, daher*
- konditionaalinen kytkentä: ilmaisee ehtoa, esim. *jos, mikäli, tällöin, jolloin, falls, sofern, außer wenn*
- konsessiivinen kytkentä: ilmaisee myönnytystä, esim. *vaikka, siitä huolimatta, trotzdem, zwar*
- adversatiivinen kytkentä: ilmaisee puhujan asenteita ja vastakkainasettelua, esim. *mutta, vaan, kuitenkin, päinvastoin, silti, aber, doch, jedoch, dagegen, vielmehr*
- komparatiivinen kytkentä: ilmaisee vertailua, esim. *niin kuin, kuten, als*
- disjunktiiivinen kytkentä: ilmaisee vaihtoehtoa, esim. *tai, vai, oder, sonst*
- spesifioiva kytkentä: virke tai lause selittää lähemmin tai tarkentaa jotakin saman tekstin toista virkettä tai lausetta, esim. *nimittäin, tarkemmin sanottuna, erityisesti, itse asiassa, nämlich, eigentlich*
- esimerkin ilmaiseva kytkentä: ei spesifioi koko tapahtumaa vaan antaa siitä jonkin esimerkin, esim. *kuten, esimerkiksi, niiden joukossa, beispielsweise, unter anderem*
- inklusiivikytkentä: virke tai lause esittää yhteenvedon muutamien tai useiden edeltäneiden virkkeiden tai lauseiden sisällöstä
- kytkentä, joka viittaa syyhyn, selitykseen tai johtopäätökseen, esim. *koska, sen tähden että, nimittäin, näet, joten*
- kytkentä, jota käytetään toiston edellä: esim. *kuten sanottu, toisin sanoen*
- kytkentä, joka kokoaa sanotun: esim. *lyhyesti, lopuksi*
- kytkentä, jolla tähdennetään sanottua (emfaasi): esim. *on selvää että, itse asiassa, selvästikin*

(Enkvist 1978, 95–105; Pääkkönen & Varis 2000, 19–20; Hirsjärvi et al. 2004, 268–270; Helbig & Buscha 1996, 451, 638–640.)

3. Käännöstekstin ymmärrettävyys

Tässä luvussa kääntämistä käsitellään integroivana ja konstruktiivisena ymmärtämis- ja tuottamisprosessina. Kääntäminen nähdään funktionaalisen käännösteorian mukaisesti viestinnällisenä toimintana, jossa käännöksen tärkein kriteeri on sen toimivuus kohdetilanteessa. Luvussa tarkastellaan myös kääntäjän kohtaamia ymmärtämisongelmia ja ymmärrettävän käännöksen laatimiseen liittyviä tekijöitä. Lopuksi selvitetään tekstin koheesion merkitystä kääntämisessä.

3.1. Kääntäminen tekstin ymmärtämis- ja tuottamisprosessina

Psykolingvistikissa kääntämisen malleissa kääntäminen nähdään sekä ymmärtämis- että tuottamisprosessina. Jako ymmärtämis- ja tuottamisprosessiin tehdään kuitenkin vain metodologisista syistä, sillä käytännössä prosessit ovat pitkälti päällekkäisiä, eikä niitä voi erottaa toisistaan. (Kupsch-Losereit 1995b, 249.) Kääntäjä ei siis ensin vain ymmärrä ja sitten vasta käännä tekstiä, vaan ymmärtämis- ja käännösprosessit tapahtuvat päällekkäin ja samanaikaisesti. Ymmärtämisprosessit voivat olla jo käännösprosesseja, eli käännöksen valmistelu- ja analysointivaiheen tulos voi olla jo itse käännös. (Kußmaul 2000, 61, 79.)

Tässä tutkielmassa kääntäminen käsitetään Kupsch-Losereitin (1997) mukaisesti integroivaksi ja konstruktiiviseksi tekstin ymmärtämis- ja tuottamisprosessiksi. Kääntäjän ymmärtämisprosessi etenee siten, että hän vertaa teksti-informaatiota omiin tietoihinsa aktivoimalla muististaan erityyppisiä tietoja ja tekemällä erilaisia päätelmiä. Kääntäjä integroi näin lähdetekstistä saatavan tekstuaalisen informaation omiin tieto- ja toimintarakenteihinsa ja omaan tekstimaailmaansa. (Kupsch-Losereit 1997, 214–215.) Kääntäjän ymmärtämisprosessi toimii siis proseduraalisesti ja konstruktiivisesti luvussa 2.3.1. esitetyllä tavalla.

Käännöksen ymmärtämistä ja laatimista varten kääntäjä toisin sanoen yhdistää kielellistä, ei-kielellistä ja viestinnällistä tietoa. Kääntäjän tekstin ymmärtämis- ja tuottamisprosessiin vaikuttavat mm. senhetkinen historiallinen aika ja paikka sekä kääntäjän tiedot, odotukset, käsitykset, tavoitteet, kiinnostus ja käännösstrategiat. Kääntäjän tulkinta ja hänen kognitiiviset strategiansa riippuvat esim. tekstilajia ja tekstin intentiota koskevista odotuksista ja lähdetekstin lukemiseen liittyvistä tavoitteista (mm. tekstin tarkoitus ja käännöksen funktio). (Kupsch-Losereit 1997, 209, 213–214.) Erityistä kääntäjän ymmärtämisprosessissa on juuri se, että kääntäjä

lukee tekstiä kääntämistä varten ja se, että kääntäjä muuntaa ymmärtämänsä eksplisiittiseksi eli käännökseksi. Kääntäessään kääntäjä siis verbalisoi ymmärtämänsä. (Kußmaul 2000, 84.) Kääntäjälle ymmärtäminen onkin aina aktiivista, eli teksti ymmärretään jotakin toista ihmistä varten (Kupsch-Losereit 1995a, 2–3).

Kääntäminen nähdään tässä tutkielmassa funktionaalisen käännosteorian (esim. Reiß & Vermeer 1984) mukaisesti viestinnällisenä ja kulttuurisidonnaisena prosessina, jossa tärkeintä on käännoksen funktionaalinen tarkoitus ja toimivuus kohdetilanteessa. Kääntäjän tehtävänä on laatia käännos, joka täyttää viestinnällisen ja funktionaalisen tarkoituksensa lukijalle tietyssä tilanteessa ja kulttuurissa. Käännoksen ensisijaisena tavoitteena on siis se, että se toimii tekstinä kohdetilanteessa. (Reiß & Vermeer 1984, 96, 100–104, 123–124, 149.)

3.2. Kääntäjän ymmärtämisongelmat

Kääntäjät kohtaavat lähdetekstiä tulkitessaan usein ymmärtämisongelmia. Tällöin kääntäjä voi yrittää ymmärtää tekstiä erilaisten ymmärtämisstrategioiden avulla. Näitä ymmärtämisstrategioita ovat mm. Kringsin (1986) mukaan erilaisten hakuteosten (kuten sanakirjojen) käyttäminen ja päätelmien tekeminen. Päätelmien tekemisellä Krings tarkoittaa sitä, että kääntäjä yrittää kielellisen ja kielenulkoisen tiedon avulla päätellä, mistä tekstissä on kyse. Kääntäjä voi käyttää apunaan esim. lähdetekstiä, rinnakkaistekstejä tai omaa maailmantietoaan. (Krings 1986, 269–270.)

Kääntäjän ymmärtämisongelmiin voi olla useita syitä. Yhtenä syynä Kußmaul (2000, 64–65) mainitsee kääntäjän muistissa tallennettuna olevan sanaston (ns. mentaalisen leksikon) suppeuden, jolloin tekstilähtöiset ”bottom up” -prosessit ja lukijalähtöiset ”top down” -prosessit eivät voi toimia tasapainossa. Muistissa olevan sanaston suppeuteen Kußmaul tarjoaa ratkaisumahdollisuudeksi:

1. muistissa olevan sanaston laajentamista tiedonhaun avulla (esim. sanakirjat, rinnakkaistekstit, internet),
2. pitkäkestoisessa muistissa olevan maailmantiedon ja asiantiedon aktivointia eli sen siirtämistä työmuistiin ja
3. tietovaraston laajentamista lähdetekstianalyysin avulla. (mts.)

Se, ettei kääntäjä ymmärrä tekstiä, voi johtua siis esim. puutteellisesta kielitaidosta tai erikoissanaston tai -alan tietämyksestä. Usein lähdetekstien ymmärrettävyydessä olisi tosin jo itsessäänkin parantamisen varaa. Ne voivat olla esim. kieliopillisesti monimutkaisia, ja niissä saatetaan käyttää moniselitteisiä ilmauksia. Tämä ei ole sinänsä ihme, sillä aivan kuten muutkin tekstit myös käännettäväksi tarkoitetut tekstit saatetaan laatia kiireessä ja huolimattomasti. Jos lähdetekstissä on moniselitteisiä ja epäselviä ilmauksia tai jos tekstin aihealue ei ole kääntäjälle tuttu, lähdetekstin ymmärtäminen ja ymmärrettävän käännöksen laatiminen vaativat luonnollisesti paljon työtä. Kääntäjä voi käyttää apunaan esim. internetiä ja sanastoja tai kysyä asiakkaalta esim. terminologiaan liittyviä kysymyksiä. Käytännössä käännösten aikataulut voivat olla kuitenkin niin tiukkoja, ettei kääntäjä ehdi saamaan vastauksia kysymyksiinsä vaan joutuu laatimaan käännöksen vain oman ymmärryksensä ja arvionsa pohjalta.

Tietoisten ymmärtämisongelmien lisäksi kääntäjä ei aina välttämättä edes huomaa ymmärtäneensä jotain tekstikohtaa väärin. Kußmaulin (2000, 60) mukaan tekstin ongelmat jäävät usein ymmärtämisprosessin aikana huomaamatta, koska kääntäjä luulee liian varhaisessa vaiheessa ymmärtäneensä tekstin. Tämä johtuu Kußmaulin mielestä siitä, että kääntäjä vain heijastaa omia kokemuksiaan tekstiin eikä lue tekstiä tarpeeksi tarkasti. Tällöin kääntäjän "top down" -prosessit hallitsevat ymmärtämistä, ja tekstin analyysi etenee väärään suuntaan. Tekstin ymmärtäminen onnistuu vain, kun "bottom up" ja "top down" -prosessien välillä vallitsee tasapaino. Tämän tasapainon saavuttaminen on kuitenkin usein hyvin vaikeaa. (Kußmaul 2000, 60.)

3.3. Ymmärrettävän käännöksen laatiminen

Tekstin ymmärrettävyys on asia, jonka tärkeyttä korostetaan usein monenlaisten tekstien kääntämisen yhteydessä. Freihoffin (1995, 62) mukaan ymmärrettävyys on erityisen tärkeä ominaisuus etenkin laajalle lukijakunnalle suunnatuissa asiateksteissä, joita ovat mm. tietoteokset, käsikirjat, oppikirjat, ohjeet, tuotekuvaukset ja erilaiset esitteet. Näissä teksteissä optimaalinen ymmärrettävyys on yleensä tekstin tärkein funktio. Vaikka ymmärrettävyys on usein tekstin toimivuuden edellytys, on kuitenkin hyvä muistaa, että aivan kaikkien tekstien ei ole tarkoitus olla optimaalisen ymmärrettäviä. Aina tekstien tarkoituksena ei nimittäin suinkaan ole välittää tietoa mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästi, vaan kielen

avulla voidaan myös yrittää tehdä vaikutus, osoittaa valta-asemaa tai kaunistella, piilotella tai peitellä asioita. Tällöin ymmärrettävyys ei voi olla myöskään kääntämisen ensisijainen tehtävä. Se kuinka tärkeää tekstin ymmärrettävyys on, riippuu siis aina tekstilajista ja tekstin tarkoituksesta. (Freihoff 1995, 62.)

Funktionaalisen käännosteorian ja integroivan käännoškäsityksen mukaisesti ymmärrettävän käännoksen laatimisessa on tärkeää se, että kääntäjä ei laadi käännosta vain oman ymmärryksensä pohjalta vaan että hän yhdistää mielessään itse tekstin sekä lukijoiden arvioidut/keskimääräiset ymmärtämisedellytykset ja lukutavoitteet (Schmidt 1995, 77). Kääntäjän on tehtävä kohdetekstin lukijaa koskevia oletuksia, joista tärkeimpiä ovat tilanteiset, viestinnälliset ja vuorovaikutukselliset oletukset. Tätä varten kääntäjä tarvitsee kohdekulttuuria koskevia tietoja. Ainoastaan näiden tietojen avulla kääntäjä voi esim. tunnistaa tekstistä kohdekulttuuriset presuppositiot ja arvioida lukijoiden ennakkotietoja. Tekstin integroiva ymmärtäminen ja tuottaminen edellyttää toisin sanoen, että kääntäjä huomioi käännoksessä esim. kulttuurisidonnaiset presuppositiot, kohdetekstin lukijoiden odotukset ja kielelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset tiedot (sekä mahdollisen tiedon puutteen) sekä muuttuneen yhteiskunnallisen todellisuuden. (Kupsch-Losereit 1997, 214–215.)

Lähdetekstiä ei ole yleensä laadittu kohdetekstin lukijoiden maailmantietoon soveltuvaksi (Schmidt 1995, 4). Lähde- ja kohdetekstin lukijoilla ei ole useinkaan muistissaan samoja tietovarastoja, joten kääntäjän on tarvittaessa (tilanteen ja funktion mukaisesti) ilmaistava lähdetekstissä oleva implisiittinen eli ei-näkyvä kulttuurisidonnainen tieto käännoksessä eksplisiittisesti eli näkyvästi (kielellisesti). Kääntäjän on verbalisoitava tieto niin, että käännoksestä muodostuu looginen ja koherentti. Näin kääntäjä mahdollistaa sen, että lukijan on helpompi yhdistää vieraaseen kulttuuriin liittyvä tekstuaalinen informaatio omiin tieto- ja toimintarakenteihinsa ja että lukija pystyy tekemään ymmärtämiselle välttämättömiä päätelmiä. Kulttuuriset ja kielelliset erot ja tekstinulkoiset ymmärtämisen edellytykset huomioimalla kääntäjä voi estää väärrien päätelmien syntymisen sekä parantaa ja korjata tekstejä, jotka eivät muuten toimisi viestinnällisesti. (Kupsch-Losereit 1995a, 4; 1997, 214–216.)

Käännoksen ymmärrettävyyteen vaikuttavat myös monet muut erilaiset tekijät, kuten kääntäjän kielitaito ja tekstinlaatimistaidot. Kääntäjän on tiedettävä, miten

kohdekielen tekstipiirteet vaikuttavat ymmärrettävyyteen ja mitkä ovat kohdekielen tekstuaaliset konventiot. Esimerkiksi koheesiota ja tematiikkaa ilmaistaan eri kielissä eri tavoin (Blum-Kulka 1986, 18–19). Erityisesti vieraaseen kieleen käännettäessä tekstin laatiminen on haastavaa, sillä kääntäjällä on oltava erittäin hyvä kielitaito ja kohdekielen kyseisen tekstilajin ja yleisten tekstintämiskonventioiden tuntemus.

Ymmärrettävän tekstin laatimista rajoittavat myös tekstin pituudelle asetetut vaatimukset, aikarajat ja taloudelliset resurssit. Nämä rajoittavat sitä, miten paljon aikaa ja resursseja kääntäjä voi omaan tulkintaansa ja ymmärrettävän tekstin laatimiseen kohdistaa. Usein kääntäjän ei ole ajan puutteen vuoksi mahdollista tehdä kovinkaan yksityiskohtaista analyysia käännöksen ymmärrettävyydestä tai käyttää paljon aikaa ymmärrettävyyteen vaikuttavien tekstipiirteiden hiomiseen. Tästä johtuu se, että vaikka käännöksistä pitäisi pääsääntöisesti pyrkiä laatimaan mahdollisimman ymmärrettäviä, usein käännökset eivät ole niin ymmärrettäviä kuin ne ideaalitulanteessa voisivat olla. (Schmitt 1999, 147–151.)

Käännöstieteellisestä kirjallisuudesta kääntäjä voi löytää myös jonkun verran muita kuin edellä mainittuja ohjeita ymmärrettävän käännöksen laatimiseksi. Esimerkiksi Schmidin (1995, 73–74) mukaan kääntäjä voi analysoida käännöksensä ymmärrettävyyttä sen funktionaalisuutta arvioimalla. Tätä varten kääntäjä tarvitsee tietoa siitä,

1. mitkä tekstin dimensiot ovat tekstin ymmärrettävyyden kannalta oleellisia,
2. milloin tiettyä tekstidimensiota ei enää voida pitää funktionaalisenä ja
3. mitkä tekstin rakenteelliset piirteet ovat tähän syynä. (mts.)

Tällaista analyysia varten kääntäjä tarvitsee tekstilajikohtaisia tietoja, joita voidaan saada mm. ymmärrettävyydestutkimuksen ja käännöstieteellisen tutkimuksen tuloksista sekä normatiivista tekstilajikuvauksista. Tekstilajikohtaisista normatiivisista tyylioppaista voi olla apua erityisesti ymmärrettävyyden kannalta oleellisten tekstidimensioiden arvioimisessa. Toisaalta tyylioppaat ovat usein niiden laatijoiden subjektiivisia mielipiteitä. Tyylioppaiden käyttämisessä ongelmana on myös se, että yksittäisten tekstipiirteiden merkitys koko tekstin ymmärrettävyydelle jää usein hämäräksi: heikentääkö esim. tekstin epälooginen jäsenitys ymmärrettävyyttä yhtä paljon kuin metaforien, vertausten ja muiden kuvaannollisten elementtien puuttuminen? (Schmidt 1995, 75.)

Yksikään edellisessä kappaleessa mainituista tietolähteistä ei kuitenkaan tarjoa yksiselitteisesti sopivaa instrumenttia ymmärrettävyyden analysoinnin välineeksi. Tällaiset ymmärrettävyyden analysointia koskevat ohjeistukset ovatkin luonteeltaan erittäin yleisiä ja abstrakteja, ja niiden soveltaminen konkreettisiin teksteihin ja niiden tekstipiirteisiin voi olla vaikeaa. (Schmidt 1995, 74–75.) Toisaalta kovin yksityiskohtaisten ohjeiden antaminen ymmärrettävän käännöksen laatimiseksi ei ole edes mahdollista, sillä ymmärrettävyyteen vaikuttavat seikat riippuvat niin monesta eri tekijästä, kuten käännöksen funktiosta ja viestintätilanteesta. Kuten luvussa 2.1. esitettiin, ei voida sanoa yleispätevästi, mitkä tekstin ominaisuudet vaikuttavat aina tekstin ymmärrettävyyteen. Näin ollen ei ole myöskään universaaleja ja muuttumattomia tekijöitä, jotka takaisivat aina käännöksen ymmärrettävyyden. Tämä jättää kääntäjälle suuren vastuun: kääntäjän on viime kädessä aina itse päätettävä, mitkä seikat ovat oleellisia käännöksen ymmärrettävyyden kannalta.

3.4. Koheesio kääntämisessä

Koheesiota ja sen merkitystä kääntämisessä on käsitelty käänntieteilisessä kirjallisuudessa melko vähän. Aivan kuten kääntämisessä ylipäänsä myös kohesiivisten tekstielementtien kääntämisessä on huomioitava se, ettei niitä voida kääntää ”sananmukaisesti”, vaan kääntäjän on huomioitava koheesiokeinoja kääntäessään mm. kohdekielen kielioppi ja tyylilliset konventiot sekä lukijan ennakkotiedot. Lukijan tiedot vaikuttavat mm. siihen, ymmärtääkö hän sanojen väliset leksikaaliset sidokset. Muun muassa sama- ja yhteisviitteisyyden ymmärtäminen edellyttää lukijalta tietoa. Koska lähdeteksteissä esiintyy usein kulttuurisidonnaisia käsitteitä, kääntäjän on varmistettava, että lukija ymmärtää esim. näihin liittyvät synonyymiset viittaukset oikein. (Ks. esim. Enkvist 1978, 42; Blum-Kulka 1986, 16; Vehmas-Lehto 2001, 221–222, 227–228.)

Tutkimuksissa on ilmennyt, että natiivit ja ei-natiivit käyttävät koheesiokeinoja tekstissä eri tavoin. Joidenkin tutkimusten mukaan myös kääntäjän ammatillinen kokemus vaikuttaa kohesiivisten elementtien kääntämiseen: mitä kokemattomampi kääntäjä on, sitä enemmän hänen lähdetekstin tulkintaprosessinsa saattaa vaikuttaa käännöksen muotoiluun (Blum-Kulka 1986, 19–20). Vieraaseen kieleen käännettäessä tämä tarkoittaa sitä, että oman äidinkielen koheesiosäännöt voivat helposti vaikuttaa käännöksen laatimiseen, jos kääntäjällä ei ole riittävän hyvää kohdekielen kohesiivisten konventioiden tuntemusta.

Käännöksiä koskevissa tutkimuksissa on todettu, että käännösprosessi muuttaa väistämättä lähdetekstin tekstuaalisia ja diskursiivisia suhteita (Blum-Kulka 1986, 18). Empiirisissä tutkimuksissa on ilmennyt, että käännöksissä esiintyy usein lähdetekstiin verrattuna kohesiivisiä muutoksia (Vehmas-Lehto 2001, 226). Kohesiivisten ilmausten muutokset voivat muuttaa käännöksen eksplisiittisyyttä. Käännöksestä voi tulla lähdetekstiä eksplisiittisempi (eksplikointi) tai implisiittisempi (implikointi). (Blum-Kulka 1986, 18.)

Eksplikointi tarkoittaa sitä, että kääntäjä lisää käännökseen eksplisiittisiä eli näkyviä kielellisiä elementtejä, jotka ovat lähdetekstissä läsnä vain implisiittisesti eli ei-näkyvästi (Vehmas-Lehto 2001, 221). Esimerkkejä eksplikoinneista (Chesterman 1997, 109):

LT: *Bei **Versand** in das Ausland...*

KT: *...when **merchandise is dispatched** abroad*

Kääntäjä on eksplikoinut sen, **mitä** on lähetetty. (mts.)

LT: *...die bestellten Artikel werden **Ihnen** mit der Post per Nachnahme zugesandt.*

KT: *The articles which you order will be sent cash-on-delivery (COD) by post **to your address**.*

Kääntäjä on eksplikoinut sanan *Ihnen*. (mts.)

Implikoinnilla tarkoitetaan puolestaan päinvastaista käännösstrategiaa: kääntäjä jättää jonkin lähdetekstin elementin kohdetekstissä implisiittiseksi eli ei-näkyväksi esim. sen perusteella, mitä hän olettaa lukijan pystyvän päättelemään kontekstin ja maailmantietonsa avulla. Esimerkki implikoinnista: (Chesterman 1997, 108–109.)

LT: *...so wenden Sie sich, bitte, ...an unsere Mitarbeiter beim Check-in oder an unsere **Flugbegleiter an Bord**.*

KT: *...our check-in staff or the **flight attendants** will be glad to be of assistance.*

Kääntäjä on jättänyt ilmauksen *on board* implisiittiseksi. (mts.)

Blum-Kulkan (1986, 18–19) hypoteesin mukaan koheesiokeinojen eksplisiittisyyden muutokset voivat johtua joko:

1. kielten välisistä eroista: eri kielissä on erilainen kielioppi sekä erilaiset tyyllilliset tavat ja mieltymykset
2. tai käännösprosessista: kääntäjillä on tapana laatia kohdeteksteistä lähdetekstejä eksplisiittisempiä. (mts.)

1. Ensimmäisen hypoteesin mukaan eksplisiittisyyden muutokset voivat johtua siitä, että koheesiokeinoihin liittyy eri kielissä erilaisia tyyllillisiä tapoja ja mieltymyksiä. Jokaisessa kielessä on omat kohesiivisten ilmausten käyttöä koskevat sääntönsä. (Blum-Kulka 1986, 18.) Vaikka koheesiokeinot olisivat eri kielissä lähes samat, koheesiokeinoja saatetaan silti käyttää eri tavoin (Hoffman 1992, 104, Tiittulan 2001, 66 mukaan). Eri kielissä eri koheesiokeinoja käytetään esimerkiksi määrällisesti eri tavoin. Tekstin eri osien väliset kohesiiviset suhteet ovat myös väistämättä sidoksissa kunkin kielen kielioppiin: kielten väliset kielioppierot ilmenevät siinä, minkä tyyppisiä kohesiivisiä sidoksia lähde- ja kohdetekstissä käytetään. Tällaiset kielten välisistä eroista johtuvat koheesiomuutokset voivat muuttaa myös tekstin koko eksplisiittisyysastetta. (Blum-Kulka 1986, 18.) Tekstistä voi siis tulla eksplisiittisempi tai implisiittisempi.

Esimerkkejä kielten välisistä kielioppi- ja tyylieroista johtuvista koheesiomuutoksista:

LT: *Diese Ausgabe...*

KT: *In **the present** Issue...*

LT:ssä käytetään demonstratiivipronominia, KT:ssä määräistä artikkelia ja adjektiivia. (Chesterman 1997, 98.)

LT: *Zu den Neuheiten im Produkt kommen weitere Verbesserungen unserer Dienstleistungen. Besonders erwähnenswert ist der neue Terminal 1...*

KT: *The enlargement of our destinations list is supplemented by further improvements in our range of passenger services. The most notable **of these** is the new Terminal 1...*

LT:ssä lauseiden välillä ei ole eksplisiittistä kohesiivista sidosta. KT:iin on lisätty demonstratiivipronomini. (Chesterman 1997, 98–99.)

2. Blum-Kulkan toisen hypoteesin lähtökohtana on se seikka, että käännöksiä analysoitaessa on huomattu, että kääntäjillä on tapana tehdä käännöksistä lähdetekstejä eksplisiittisempiä lisäämällä niihin lähdeteksteissä vain implisiittisesti ilmaistuja elementtejä (Blum-Kulka 1986, 19). Eksplikointi onkin yksi käytetyimmistä käänносstrategioista. Käännostieteessä ollaan yhtä mieltä siitä, että käännökset ovat, ainakin jossain määrin, eksplisiittisempiä kuin lähdetekstit (ns. eksplikointihypoteesi) ja että tämä on kääntämisen yksi universaaleista piirteistä. Yksi selitys eksplikointien suosimiseen voi olla se, että eksplikoimalla kääntäjät yrittävät estää interferenssin eli oman kielen vaikutuksen näkymistä käännöksessä. (Chesterman 1997, 71–72, 108.) Blum-Kulkan (1986, 19) mukaan eksplikointi voi johtua myös siitä, että kääntäjän tulkinta aiheuttaa tekstiin redundanssia. Myös Levý on todennut tutkimuksissaan, että kääntäjillä on tapana selittää asioiden välisiä loogisia suhteita myös, vaikka niitä ei olisi mainittu lähdetekstissä (Levý 1965, 79, Englund Dimitrovan 2005, 42 mukaan).

Vaikka eksplikointi on yksi käytetyimmistä käänносstrategioista, sitä koskevat määritelmät ovat usein melko epämääräisiä. Aivan kuten useimmat muutkin käsitteet, eksplikointi voidaan määritellä monella eri tavalla. On jopa kyseenalaista ja epävarmaa, onko käännöksiin lisätty tieto aina implisiittisesti läsnä lähdetekstissä. Usein on nimittäin vaikea määritellä tarkasti, sisältyvätkö esim. jotkut sanat implisiittisesti lähdetekstiin. "Eksplikointi"-käsitettä käytetään tässä työssä hyvin laajassa merkityksessä: kuten aiemmin tässä luvussa todettiin, eksplikoinnilla tarkoitetaan sitä, että kääntäjä lisää käännöksen eksplisiittisiä eli näkyviä kielellisiä elementtejä, jotka ovat lähdetekstissä läsnä vain implisiittisesti eli ei-näkyvästi. Lähtökohtana on se, että teksteissä on eksplisiittisen tiedon lisäksi myös implisiittistä tietoa. Implisiittisellä tiedolla tarkoitetaan merkityksiä, jotka ulottuvat tekstissä mainitun "ulkopuolelle". Tämä tieto ei muodosta tekstin eri osien, kuten sanojen, välitöntä merkitystä, mutta tekstin lukijat ymmärtävät sen maailmantietonsa avulla. (Vehmas-Lehto 2001, 221, 226.)

Eksplikoinnit ovat siis tekstiin lisättyjä selittäviä aineksia, joilla on myös samalla tapana pidentää kohdekielistä tekstiä. Kyseessä voi olla jonkin lähtökielen sanan korvaaminen toisella merkityksen selventämiseksi (*the Great War* → *ensimmäinen maailmansota*) tai jonkin sanan tai muun lyhyen selityksen lisääminen erisnimiin

(*Rovaniemi* → *Rovaniemi, on the Arctic Circle*). Eksplikointia tarvitaan siis silloin, kun lähtökielen kulttuuri on lukijakunnalle melko tuntematon. (Leppihalme 2001, 143.)

Vaikka on selvää, että eksplikointeja voidaan tehdä monella eri tavalla, niitä on yritetty luokitella tieteellisesti vain harvoin. Vehmas-Lehdon (2001) mukaan eksplikointityypit voidaan jakaa kahteen pääluokkaan: pakollisiin ja vapaaehtoiisiin eksplikointeihin. Pakollisten eksplikointien syynä ovat kielten väliset syntaktiset ja semanttiset erot. Vapaaehtoisia eksplikointeja tehdään puolestaan siksi, että tekstistä tulisi selkeämpää ja luontevampaa. Vapaaehtoiset eksplikoinnit tehdään siis tekstin ymmärrettävyyden parantamiseksi. Niitä tarvitaan, koska eri kielten tekstinlaatimisstrategiat ja tyylilliset konventiot eroavat toisistaan. Ilman vapaaehtoisia eksplikointeja kääntäjän on kyllä mahdollista luoda kieliopillisesti moitteettomia lauseita, mutta tällöin tekstistä tulee kömpelöä ja luonnottoman kuuloista. (Vehmas-Lehto 2001, 221–222, 227–228.) Myös funktionaalinen käännteoria tukee eksplikointia, sillä sen mukaan käännöksen tärkein tavoite on toimivuus kohdetilanteessa. Tämä edellyttää yleensä ymmärrettävän ja tyylillisesti sujuvan käännöksen laatimista. Tätä varten voidaan puolestaan usein tarvita kohesiivisiä eksplikointeja (tai implikoiteja).

Kohesiivisten elementtien eksplikoinnilla tarkoitetaan sitä, että lähdetekstissä oleva implisiittinen kohesiivinen ilmaus ilmaistaan kohdetekstissä eksplisiittisesti. Jos lähdetekstissä on esimerkiksi lauseiden välillä pilkku, kääntäjä voi lisätä kohdetekstiin lauseiden välistä suhdetta ilmaisevan konjunktion (esim. *sillä*). Kohesiivisten ilmausten eksplikoinnista on kyse myös esimerkiksi silloin, kun lähdetekstissä käytetään persoonapronominia ja käänöksessä substantiivia. Näin kohesiivisestä viittauksesta tulee eksplisiittisempi ja voidaan varmistaa, että lukija tulkitsee viittauksen oikein. (Vehmas-Lehto 2001, 226, 228.)

Kohesiivisten elementtien eksplikointia on tutkittu empiirisesti melko vähän. Vehmas-Lehdon (2001) suorittamissa (melko suppeissa) analyyseissa on ilmennyt, että käänöksissä on runsaasti koheesioon liittyviä vapaaehtoisia eksplikointeja. Tämä tukee osaltaan edellä mainittua eksplikointihypoteesia. Käänöksissä käytetään esim. enemmän konnektiivisia elementtejä kuin lähdeteksteissä ja heikompia viittauksia korvataan kohesiivisesti vahvemmillä ilmauksilla (esim. tämän tutkielman aineistosta: LT: *puisto* → KT: *Nationalpark*). Vehmas-Lehdon mukaan kohesiivisten eksplikointien

suuri määrä analyysissa ilmentää sitä, että koheesion eksplikointia olisi syytä tutkia tarkemmin. (Vehmas-Lehto 2001, 221, 226–228.)

4. Kansallispuisto-esitysten analyysi

4.1. Tutkimusongelma ja -menetelmä

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää ja vertailla koheesiokeinojen ilmenemistä lähde- ja kohdetekstissä ja tarkastella niitä koskevia käännösratkaisuja ymmärrettävyyden kannalta. Laadin tutkimuksen tekstianalyysin keinoin. Tutkimus on menetelmiltään tekstilingvistinen ja kvalitatiivinen.

Koska tekstin ymmärrettävyyteen vaikuttaa niin moni eri tekstipiirre (ks. luku 2.1.), tutkimusaineiston ja teoriaosan perusteella olen valinnut analysoidavaksi tekijäksi tekstin koheesion eli sidosteisuuden. Koheesiota on käsitelty tarkemmin luvussa 2.3.3. Koheesio on valittu tutkimuskohteeksi tekstilingvistisen ja käännöstieteellisen tutkimuksen sekä ymmärrettävyydetutkimuksen tulosten pohjalta seuraavista syistä:

-Vaikka koheesio ei yksin takaa tekstin ymmärrettävyyttä eikä se ole aina sen ehdoton edellytys, koheesio vaikuttaa merkittävästi tekstin ymmärrettävyyteen ja koherenssin muodostumiseen (ks. luku 2.3.3.).

-Mitä informatiivisempi tekstityyppi ja mitä vähemmän lukija tietää etukäteen tekstin käsittelemästä aiheesta, sitä tärkeämpiä ovat tekstin tarjoamat selkeät ja eksplisiittiset tulkintavihjeet (Jahr 1996, 168–169; Tiittula 2001, 66). Tutkimusaineistona toimivien kansallispuisto-esitysten funktio on erittäin informatiivinen, ja käännöksen lukijat tietävät Lemmenjoen kansallispuistosta oletettavasti vähän, joten esitetekstin ymmärtämisen kannalta on tärkeää, että teksti tarjoaa selkeitä ja eksplisiittisiä kohesiivisiä vihjeitä ymmärtämisen tueksi.

-Käännöstekstien koheesiota on tutkittu empiirisesti melko vähän. Kuten luvussa 3.4. todettiin, aiheesta tehdyt tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että kohesiivisiä elementtejä eksplikoidaan käännöksissä runsaasti ja että niiden lisätutkimukselle olisi tarvetta.

Koska koheesioon vaikuttaa niin moni eri tekstipiirre, tutkimuksessa ei analysoida kaikkia olemassa olevia koheesiokeinoja vaan keskitytään tutkimaan toistoja,

korvauksia, pro-muotoja ja konnektoreja (ks. luvut 2.3.3.1.–2.3.3.4.). Analyysi on jaettu kahteen osaan:

1. Pysin ensinnäkin selvittämään, miten kiinteitä tai löyhiä toistojen, korvausten, pro-muotojen ja konektorien muodostamat kohesiiviset sidokset ovat lähde- ja kohdetekstissä ymmärrettävyyden kannalta. Keskityn analyysissä otsikoiden, lukujen, kappaleiden ja virkkeiden väliseen koheesioon.

2. Analyysin varsinaisena päätavoitteena on tutkia, miten toistot, korvaukset, pro-muodot ja konektorit on käännetty: käytetäänkö kohdetekstissä samoja vai eri koheesiokeinoja kuin lähdetekstissä ja onko kohdetekstissä havaittavissa kohesiivisiä muutoksia. Jos kohdetekstissä on kohesiivisiä muutoksia, pyrin analysoimaan, ovatko ne eksplikointeja vai implikointeja ja ovatko ne Vehmas-Lehdon (2001, 221–222, 227–228) luokittelun mukaisesti pakollisia vai vapaaehtoisia kohesiivisiä muutoksia (eli johtuvatko ne kielten välisistä syntaktisista ja semanttisista eroista vai tavoitellaanko niiden avulla selkeyttä, tyyllillistä luontevuutta ja ymmärrettävyyttä). Vehmas-Lehdon luokittelu on laadittu vain eksplikointeja, ei implikointeja varten. Analyysin tarkoituksena onkin lisäksi selvittää, soveltuuko luokittelu myös implikointien analysointiin.

Lisäksi pohdin analyysissä, onko tekstissä kohtia, joihin olisi kannattanut tehdä kohesiivisiä muutoksia ymmärrettävyyden varmistamiseksi tai parantamiseksi.

Tutkimuksen lähtöhypoteesina on oletus, että käänösprosessi muuttaa väistämättä tekstin tekstuaalisia ja diskursiivisia suhteita. Näin ollen myös tekstin kohesiivisuus muuttuu käänöksessä. (Ks. esim. Blum-Kulka 1986, 18.) Lähtöhypoteesina on myös se, että tutkimusten mukaan käännökset ovat usein kohesiivisesti eksplisiittisempiä kuin lähdetekstit (ks. luku 3.4.). Analyysin yhtenä tavoitteena onkin tutkia, tukeeko tämä suomesta saksaksi käännetty tutkimusaineisto eksplikointihypoteesia.

Eksplikointeja on tutkittu joko deskriptiivisesti tai preskriptiivisesti. Deskriptiivisen eli kuvailevan tutkimuksen lähtökohtana on ollut se, että tutkittavat tekstit ovat käännöksiä eivätkä esim. adaptaatioita tai parafraaseja. Preskriptiivisessä eli ”ohjaavassa” ja normatiivisessa tutkimuksessa eksplikoinnit nähdään puolestaan pakollisina ja tavoiteltavina. (Englund Dimitrova 2005, 40.) Tässä työssä

tarkoituksena on kuvata aineistossa esiintyviä koheesiokeinoja deskriptiivisesti mutta myös analysoida preskriptiivisesti kääntäjän niihin liittyviä ratkaisuja.

Koheesion analysointiin liittyy kuitenkin myös useita ongelmia:

-Pitkissä teksteissä sanojen välisten viittaussuhteiden selvittäminen voi olla hankalaa, koska teksti saattaa sisältää erittäin monisäikeisiä viittaussuhteiden verkostoja (Enkvist 1978, 47). Tämän vuoksi sanojen välisiä viittaussuhteita, kuten semanttisia merkityskenttiä, ei pyritä analysoimaan täydellisesti, vaan tarkoituksena on pikemminkin etsiä tekstistä vain koheesioon merkittävimmin vaikuttavat viittaussuhteet.

-Kuten luvussa 2.3.3. esitettiin, koheesion merkitystä tekstin ymmärrettävyydelle on vaikea määrittää ja analysoida tarkasti. Analyysia ja sen tuloksia on näin ollen pidettävä vain yhtenä näkökulmana tekstin ymmärrettävyyteen.

4.2. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona käytän Lemmenjoen kansallispuiston suomenkielistä kansallispuistoesitettä ja sen pohjalta käännettyä saksankielistä esitettä (P. Nivasalo, henkilökohtainen tiedonanto 30.3.2007). Kansallispuistoesitteet on valittu tutkimusaineistoksi, koska ne ovat tekstityypiltään informatiivisia tekstejä (ks. esim. Reiß & Vermeer 1984, 206) ja koska ne on suunnattu laajalle kohderyhmälle. Näin ollen esitteet soveltuvat hyvin tekstin ymmärrettävyyden analysointiin, koska niiden ensisijaisena tehtävänä on välittää tietoa laajalle lukijakunnalle ja koska ne eivät sisällä tietylle asiantuntijajoukolle suunnattua erikoisalan tietoa. Esitteiden lukijoilla ei voida olettaa olevan syvällisiä ennakkotietoja Lemmenjoen kansallispuistosta. Kohderyhmä on siis varsin heterogeeninen ja laaja ja sisältää periaatteessa kaikki Lemmenjoen kansallispuistosta kiinnostuneet saksankieliset tai saksaa osaavat henkilöt, jotka valitsevat tietolähteekseen juuri saksankielisen esitteen. Kohderyhmään kuuluvat mm. puistoon vierailua suunnittelevat matkailijat.

Kansallispuistoesitteet on valittu tutkimusaineistoksi myös siksi, että suomesta saksaksi käännettyjen tekstien ymmärrettävyyttä on tutkittu vähän. Suomenkieliset suomi-saksa-kääntäjät kääntävät kuitenkin usein tekstejä myös saksaksi, joten heidän on tarvittaessa pystyttävä analysoimaan saksankielisen käännökseen ymmärrettävyyttä eri tekstipiirteiden, kuten koheesion, näkökulmasta.

Esitteet on julkaissut Suomen Metsähallitus. Suomessa toimii tällä hetkellä lukuisia kansallispuistoja, joista kaikista Metsähallitus on laatinut suomenkielisen esitteen. Monet esitteistä on käännetty myös ruotsin, englannin ja/tai saksan kielelle. Lemmenjoen esitteen saksankielisen käännöksen on laatinut Lapin kielikeskus. Lemmenjoen kansallispuiston esitteet ovat ilmaisia, ja niitä on saatavissa mm. Metsähallituksen luontokeskuksista ja palvelupisteistä, Inarin kirkonkylän matkailuinfosta, Pohjois-Lapin matkailun toimipisteestä Saariselältä, Inarin kirjastoista ja joiltain Lemmenjoen kahvilayrittäjiltä (P. Nivasalo, henkilökohtainen tiedonanto 30.3.2007).

Lemmenjoen kansallispuiston suomen- ja saksankielinen esite on painettu 9/2005. Kummankin esitteen painoksen suuruus on 15 000 kpl. Esitteet ovat ns. kuuteen osaan taiteltavia esitteitä. Teksti, kuvat ja kartat on sijoitettu esitteissä täysin samalla tavalla. Karttoja, layoutia ja typografiaa ei kuitenkaan tarkastella analyysissa. Aineistosta analysoidaan vain leipäteksti, eli analyysista on myös rajattu pois leipätekstistä irralliset osat, kuten karttatekstit ja "Lisätietoja"-tekstikehys.

Myös sisällölliseltä rakenteeltaan suomen- ja saksankielinen esite ovat samanlaisia. Kummassakin esitteessä esitellään puiston luontoa ja puistossa retkeilyä. Esitteissä kerrotaan myös puiston nähtävyyksistä ja ihmisen toiminnasta Lemmenjoella. Lisäksi niissä annetaan lyhyt esittely Suomen kansallispuistoista, Lemmenjoen kansallispuistosta ja puiston liikenneyhteyksistä. Käännöksestä on jätetty muutama lähdetekstin lause pois, ja joidenkin lauseiden sisältöä on hieman muutettu, mutta muuten lähde- ja kohdetekstit ovat sisällöllisesti samanlaisia.

Kansallispuistoesitteet on taiteltava auki lukemista varten. Kun esitettä taitellaan auki, ei ole täysin yksiselitteistä, missä järjestyksessä teksti tulee lukuvuoroon. Esitteessä ei ole näin ollen tiettyä aloitus- tai lopetussivua, ja se on mahdollista lukea monessa eri järjestyksessä. Tämä on huomioitu myös analyysissa.

4.3. Aineiston analyysi

Aineiston analyysissa lähdetekstistä käytetään lyhennettä LT ja kohdetekstistä lyhennettä KT. Kappaleiden virkkeet on numeroitu niin, että 1. tarkoittaa kappaleen ensimmäistä virkettä jne. Ensimmäisessä alaluvussa esitteet analysoidaan kappale kappaleelta ja virke kerrallaan. Jälkimmäisessä alaluvussa esitellään analyysista koottu yhteenveto.

4.3.1. Kansallispuistoesitteiden analyysi

Esitteen pääotsikko "Lemmenjoen kansallispuisto"/"Nationalpark Lemmenjoki"

Esitteen pääteema ilmaistaan jo sekä LT:n että KT:n pääotsikoissa "Lemmenjoen kansallispuisto" ja "Nationalpark Lemmenjoki". Myös saksankielisissä maissa on kansallispuistoja, joiden tarkoituksena on suojella alkuperäistä luontoa ja sille tyypillisiä eliöyhteisöjä. Näin ollen sekä LT:n että KT:n lukijoilla on todennäköisesti muistissaan ennakkotietoja ja jonkinlainen kansallispuistoja koskeva mentaalinen malli. Kuten luvussa 2.3.1. todettiin, tekstin ymmärtämistä helpottaa merkittävästi se, että lukija pystyy yhdistämään tekstistä saatavan tiedon muistissaan jo olevaan maailmantietoon.

Otsikko "Luonto"/"Natur"

Otsikko "Luonto" kuuluu samaan semanttiseen merkityskenttään pääotsikon sisältämän "kansallispuisto"-käsitteen kanssa, joten suomalainen lukija ymmärtää maailmantietonsa perusteella automaattisesti, että kyse on kansallispuiston luonnosta ja sen esittelystä. KT:ssä käytetään yhtä minimalistista otsikkoa "Natur". Koska myös saksankielisissä maissa on kansallispuistoja, KT:n lukijoilla on todennäköisesti maailmantietoa, jonka avulla he voivat tunnistaa pääotsikon ja tämän alaotsikon välisen leksikaalisen sidoksen.

Ensimmäinen kappale:

LT: *Kansallispuiston maisemaa luonnehtivat suuret joet ja niiden väliset metsä-, tunturi- ja suoalueet. Eteläosassa virtaavat Ivalo- ja Repojoki melko alavien ja soisten maiden halki. Männyn ja koivun lisäksi siellä tavataan vielä kuusta, joka kuitenkin vähenee nopeasti pohjoiseen päin siirryttäessä. Soista suurimmat ja vaikeakulkuisimmat ovat Naskama-aapa ja Lemmenjätkä.*

KT: *Die Landschaft des Nationalparks ist ein vielseitiger Querschnitt von Natur und Landschaften Nord-Lapplands: viele Flüsse, Wälder, Moore und Fjälls. Den südlichen Teil bestimmen die Wildmarkflüsse Ivalojoeki und Repojoki, die tiefliegende Ebenen und moorige Gebiete durchqueren. Außer Kiefern und Birken trifft man hier noch Fichten an, deren Bestand aber weiter*

nördlich immer dünner wird. Die größten Moore sind Naskama-Aapa und Lemmenjätkä, die auch am schwierigsten begehbar sind.

1. **LT:** Kappaleen ensimmäisen virkkeen aloittaa pääteeman osittainen toisto "kansallispuiston". Näin virkkeen yhteys pääotsikkoon ja -teemaan syntyy heti. "Luonto"-otsikkoa ja ensimmäistä virkettä sitoo sisällöllisesti toisiinsa se, että virkkeessä käytetään "luonto"-sanon kanssa samaan merkityskenttään kuuluvia sanoja, kuten "joet" ja "metsä-, tunturi- ja suoalueet". Tämä ensimmäinen virke toimii koko luvun ideavirkkeenä, sillä siinä kerrotaan yhteenvedonomaaisesti luvun ydinajatus. Luvun kaikki muut virkkeet tukevat tätä ideavirkettä, ja ne on sidottu siihen leksikaalisesti (esim. osittaisen toiston ja samaan merkityskenttään kuuluvien sanojen avulla).

KT: Myös KT:n ensimmäisessä virkkeessä käytetään osittaista toistoa "des Nationalparks". Vaikka kansallispuiston koko nimi "Nationalpark Lemmenjoki" on mainittu jo pääotsikossa, voisi se olla hyvä toistaa täydellisesti tässä ensimmäisessä virkkeessä (tämä sivu tulee ensimmäisenä näkyviin esitettä aukitaiteltaessa). Näin tekstin koheesiota ja ymmärrettävyyttä voitaisiin parantaa.

KT:ssä ensimmäinen virke on muotoiltu sisällöllisesti hieman eri lailla kuin LT:ssä. KT:ssä virke sidotaan edeltävään otsikkoon "Natur"-sanon täydellisen toiston avulla. Virkkeessä käytetään myös kaksoispistettä ilmaisemaan kuvauksen tarkennusta. Kaksoispisteen jälkeisten sanojen yhteys edeltävään tekstiin ilmenee siitä, että ne kuuluvat samaan merkityskenttään "Natur"-sanon kanssa. Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

2. **LT:** Kappaleen toisessa virkkeessä kuvataan puiston eteläosan luontoa. Virkkeen aloittaa ilmaus "Eteläosassa...", josta lukijalle selviää heti, että kyse on osakokonaisuussuhteesta eli meronymiasta (kansallispuisto – sen eteläosa). Virkettä sitoo ideavirkkeeseen myös "joet"-sanon osittaiset toistot ja hyponyymit "Ivalo- ja Repojoki" sekä "suoalueet"-sanon osittainen toisto "soisten".

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä. Kääntäjä on tosin lisännyt "Wildmarkflüsse"-sanon ilmaukseen "die Wildmarkflüsse Ivalojoki und Repojoki", jotta suomen kieltä taitamaton lukija ymmärtäisi sanojen tarkoittavan jokien nimiä. Tämän vapaaehtoisen eksplikoinnin ansiosta toinen virke sidotaan ensimmäiseen virkkeeseen

eksplisiittisesti, sillä "Wildmarkflüsse" on edellisen lauseen "Flüsse"-sanan osittainen toisto ja hyponyymi. Eksplikointi parantaa näin ollen tekstin koheesiota ja ymmärrettävyyttä. Kuten luvussa 3.1. todettiin, integroiva ymmärtäminen ja kääntäminen edellyttävät, että kääntäjä sopeuttaa käännöksen mm. lukijoiden oletettujen ennakkotietojen mukaisesti. Näin kääntäjä noudattaa myös funktionaalista käännösteoriaa, jonka mukaan tärkeintä on käännöksen toimivuus kohdetilanteessa.

3. **LT:** "Siellä"-adverbi viittaa anaforisesti edellisessä lauseessa mainittuun kansallispuiston eteläosaan. Tämän pro-muodon ansiosta lukija ymmärtää, että virkkeessä kuvataan edelleen puiston eteläosaa. Sanat "mänty", "koivu" ja "kuusi" ovat ensimmäisessä virkkeessä esiintyneen "metsäalue"-käsitteen hyponyymeja, mikä yhdistää virkkeen sisällöllisesti edeltävään tekstiin. Virkkeen ensimmäisessä lauseessa on myös rinnasteista kytkentää ilmaiseva "lisäksi"-konnektori. Virkkeen jälkimmäisen lauseen sitoo ensimmäiseen lauseeseen vertailua ja vastakkainasettelua ilmaiseva "kuitenkin"-konnektori.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä paitsi että "siellä"-adverbin sijaan KT:ssä käytetään adverbia "hier" (suom. "täällä"). Kyseessä ei ole kuitenkaan varsinainen eksplikointi tai implikointi, sillä sanoilla "siellä" ja "hier" on täysin sama merkitys tässä lauseyhteydessä.

4. **LT:** Neljäs virke alkaa sanalla "Soista...", joka on ideavirkkeen "suoalueet"-sanon osittainen toisto ja synonyymi.

KT: KT:ssä käytetään hieman erilaisia koheesiokeinoja. Lauseen yhteys ideavirkkeeseen ilmenee siitä, että lauseessa toistetaan täydellisesti "Moore"-käsite (vapaaehtoinen eksplikointi). KT:ssä on muutettu LT:n lauserakennetta jakamalla virke pää- ja relatiivilauseeseen. Lauserakenteen muutoksen vuoksi virkkeeseen on eksplikoitu "auch"-konnektori, joka sitoo toisen lauseen ensimmäiseen lauseeseen. Eksplikointi on tässä vapaaehtoinen, sillä virkkeen merkitys vastaisi LT:n virkettä myös ilman eksplikointia.

Toinen kappale:

LT: *Kansallispuiston keskiosaa hallitsee koko puiston komein maisema: kymmeniä kilometrejä pitkä Lemmenjokilaakso ja sitä ympäröivät Maaresta- ja Viipustunturit. Vaikka korkeuserot ovat paikoitellen suuret, on maasto*

helppokulkuista ja koko puiston suosituinta retkeilyaluetta. Laakson rinteitä peittää molemmin puolin jokea vanha mäntymetsä, jonka veroista tuskin löytyy koko maasta. Yhtenäistä ja karua mäntykangasta rikkovat tuntureilta laskeutuvien purojen ja pienten jokien rehevät kurut.

KT: *Der Mittelteil des Lemmenjoki-Nationalparks wird beherrscht durch die wohl schönste Landschaft des gesamten Schutzgebietes: Das Flußtal des insgesamt 80 Kilometer langen Lemmenjoki und die das Tal umgebenden Fjälls Maaresta- und Viipustunturi bilden ein wilde harmonische Einheit. Obwohl die Höhenunterschiede stellenweise beträchtlich sind, ist das Gelände leicht begehbar und das beliebteste Wandergebiet des Nationalparks. Die Talhänge sind auf beiden Seiten des Flusses mit altem Kiefernwaldbestand bedeckt, eine vergleichbare Landschaft ist in Finnland kaum anzutreffen. Die einheitliche und karge Kiefernheide wird unterbrochen durch üppige Schluchten der Wildmarkbäche und kleinere Flüsse.*

1. **LT:** Toisen kappaleen ensimmäisen virkkeen aloittaa ilmaus "Kansallispuiston keskiosaa...". "Kansallispuiston"-sana yhdistää kappaleen esitteen päätteeseen, ja "keskiosaa"-sana ilmentää osa-kokonaisuussuhdetta (kansallispuisto – sen keskiosa). Näin lukija ymmärtää jo heti kappaleen alussa, että eteläosan kuvauksen jälkeen nyt siirrytään alueen keskiosan esittelyyn. Siirtymistä uuteen asiaan tukee myös uuden kappaleen aloitus. Virkkeen sitoo ideavirkkeeseen se, että virkkeessä esiintyy täydellinen toisto "maisema" sekä "tunturialueet"-sanan osittainen toisto ja meronyymi "tunturit".

KT: Virkkeessä on kolme vapaaehtoista eksplikointia. Kääntäjä on eksplikoinut "Kansallispuiston"-käsitteen ilmauksella "des Lemmenjoki-Nationalparks". Tämä vapaaehtoinen eksplikointi on varmasti hyvä ratkaisu uuden kappaleen alussa. Näin puiston nimi palautuu lukijan mieleen, sillä nimeä ei ole vielä mainittu luvussa.

Kääntäjä on lisännyt "Fjälls"-käsitteen ilmaukseen "die das Tal umgebenden Fjälls Maaresta- und Viipustunturi". Tämän eksplikoinnin ansiosta suomea taitamaton lukija ymmärtää Maaresta- ja Viipustunturin olevan tunturien nimiä. Näin virke sidotaan myös eksplisiittisesti ideavirkkeeseen, mikä lisää tekstin koheesiota.

KT:iin on myös eksplikoitu sana "Tal" (LT:ssä pronomini- viittaus "sitä"), mikä helpottaa sanan viittaussuhteen ymmärtämistä.

KT:ssä on lisäksi yksi vapaaehtoinen implikointi: LT:n osittainen toisto "puisto" on korvattu KT:ssä synonyymilla "Schutzgebiet". Synonyymilla tehty korvaus vähentää ilmauksen eksplisiittisyyttä, sillä lukijan on itse pääteltävä, että "Nationalpark" ja "Schutzgebiet" tarkoittavat samaa asiaa. Lukija kuitenkin todennäköisesti tietää, että kansallispuistot ovat luonnonsuojelualueita, joten hän myös ymmärtää helposti sanojen välisen leksikaalisen sidoksen. Tyyllillisesti synonyymien käyttö on hyvä ratkaisu, sillä se tuo tekstiin sanastollista vaihtelua.

2. **LT:** Virke alkaa vertailua ja vastakkainasettelua ilmaisevalla "vaikka"- alustuskonjuktiolla. Virkettä sitoo edelliseen virkkeeseen se, että "maasto"-käsite on edellisessä virkkeessä esiintyvien "Lemmenjokilaakson" ja "Maaresta- ja Viipustunturien" hyperonyymi. Yhteyttä edeltävään virkkeeseen ilmentää myös osittainen toisto "puiston" ja se, että "korkeuserot"-sana kuuluu samaan merkityskenttään "laakso"- ja "tunturit"-sanojen kanssa.

KT: KT:ssä käytetään samoja koheesiokeinoja kuin LT:ssä. Ainoa ero on se, että "puisto"-sana on eksplikoitu "Nationalpark"-käsitteellä. "Nationalpark" on mainittu aiemmin kappaleessa, joten eksplikointi vahvistaa käsitteiden välistä koheesiota. Kyseessä on vapaaehtoinen eksplikointi, eikä se ole välttämätön, sillä lukija ymmärtäisi kohesiivisen sidoksen helposti myös pelkän "Park"-sanalla.

3. **LT:** "Laakson" on kappaleen ensimmäisessä virkkeessä esiintyvän "Lemmenjokilaakson" osittainen toisto. Myös "joki" on "Lemmenjokilaakso"-sanalla osittainen toisto, minkä perusteella lukija ymmärtää, mitä jokea tekstissä tarkoitetaan. "Mäntymetsä"-käsite on luvun ensimmäisen kappaleen ideavirkkeen "metsäalue"-sanalla hyponyymi.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä kahta kohesiivista muutosta lukuun ottamatta. LT:ssä jälkimmäinen lause on relatiivilause, kun taas KT:ssä lauseiden välillä on pelkkä pilkku. LT:n relatiivipronomini on korvattu KT:ssä parafrasilla ("Landschaft" on ensimmäisen lauseen parafrasi). Kyseessä on siis vapaaehtoinen implikointi.

KT:ssä on myös vapaaehtoinen eksplikointi: "maasta" on eksplikoitu ilmauksella "in Finland". Näin lukijalle ilmaistaan viittauksen kohde eksplisiittisesti.

"Fluss" viittaa kappaleen ensimmäisen virkkeen "Lemmenjoki"-sanaan. Koska kappaleen virkkeet ovat melko pitkiä ja niissä on paljon informaatiota, lukija voisi palauttaa joen nimen helpommin mieleensä, jos se mainittaisiin virkkeessä eksplisiittisesti ("des Lemmenjoki-Flusses").

4. **LT:** Kappaleen neljännen virkkeen sitoo kolmanteen virkkeeseen "mäntymetsän" osittainen toisto ja synonyymi "mäntykangasta". "Tuntureilta" on saman kappaleen ensimmäisessä lauseessa mainittujen "Maaresta- ja Viipustunturin" synonyymi ja osittainen toisto.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä. KT:ssä ei kuitenkaan esiinny ilmausta "tuntureilta laskeutuvat".

Kolmas kappale:

LT: *Lemmenjoki virtaa yläjuoksulla paikoin jyrkässä kanjonissa, mutta jokilaakso levenee lähestyttäessä keskiosan suvantoja. Ennen saapumistaan Paatarijärveen joki mutkittellee näyttävästi korkeiden hiekkatörmien välissä.*

KT: *Der Lemmenjoki fließt in seinem Oberlauf stellenweise durch steile Canons, während im mittleren Teil das Flußtal breiter wird. Bevor der Lemmenjoki den Paatarijärvi-See erreicht, mäandriert er durch hohe Sandböschungen.*

1. **LT:** Kolmannen kappaleen aloittaa erisnimi "Lemmenjoki", joka on esitteen pääteeman ja edellisessä kappaleessa esiintyneen "Lemmenjokilaakson" osittainen toisto ja edellisen kappaleen "joen" synonyymi. Virke koostuu kahdesta lauseesta, joita yhdistää vertailua ja vastakkainasettelua ilmaiseva rinnastuskonjunktio "mutta". Lukija voi helposti päätellä, että kappale käsittelee Lemmenjokea, sillä "Lemmenjoki" aloittaa kappaleen ensimmäisen virkkeen ja "joki"-sana toistuu kappaleen molemmissa lauseissa. Tekstiä tulkitessa lukijalle voi kuitenkin jäädä epäselväksi, mihin "keskiosan"-käsite viittaa: kansallispuiston, Lemmenjoen vai jokilaakson keskiosaan?

KT: "Lemmenjoki" on edellisessä kappaleessa esiintyneen "Lemmenjoki"-käsitteen täydellinen toisto (LT:ssä se on osittainen toisto). Tämä johtuu kielten välisistä sananmuodostuseroista: "Lemmenjokilaakso" on yhdyssana, kun taas "das Flusstal des ... Lemmenjoki" on monta sanaa sisältävä genetiivi-ilmaus. Kyseessä on siis pakollinen eksplikointi.

Suomen kieltä taitamaton lukija ymmärtää, että "Lemmenjoki" on joki, koska se on ilmaistu edellisen kappaleen ensimmäisessä virkkeessä: "Das Flußtal des insgesamt 80 Kilometer langen Lemmenjoki..." Ennen tässä virkkeessä olevaa Lemmenjoen seuraavaa mainintaa on kolme pitkäkököä virkettä, joten "Lemmenjoki"-sanojen välinen leksikaalinen sidos on melko löyhä. Toisaalta lukija voi kyllä päätellä Lemmenjoen olevan joki, sillä sitä seuraa verbi "fließt" ja joen kanssa samaan merkityskenttään kuuluvia sanoja, kuten "Oberlauf" ja "Flußtal". Jos käännökseen kuitenkin lisättäisiin "Fluss"-sana (→ "der Lemmenjoki-Fluss"), lukijalle voitaisiin tarjota eksplisiittinen tulkintavihje ja tekstin ymmärtäminen nopeutuisi.

KT:n virkkeen lauseita ei yhdistä rinnastuskonjunktio "aber" vaan alistuskonjunktio "während". Konjuktoiden merkitys on kuitenkin virkkeissä sama. Tämä pakollinen kohesiivinen muutos johtuu kielten välisistä kielioppieroista.

"Keskiosan" viittaussuhde on ilmaistu KT:ssä tarkemmin kuin LT:ssä. KT:ssä "im mittleren Teil" viittaa selkeästi jokeen.

2. **LT:** Kappaleen toinen virke sidotaan ensimmäiseen virkkeeseen "joki"-sanalla, joka on "Lemmenjoen" synonyymi ja osittainen toisto.

KT: KT:ssä on kaksi vapaaehtoista eksplikointia: "joki" on eksplikoitu ilmauksella "der Lemmenjoki", joka mainitaan edellisessä virkkeessä (täydellinen toisto). Kääntäjä on myös lisännyt "-See" sanan ilmaukseen "Paatarijärvi-See", jotta lukija ymmärtäisi Paatarijärven olevan järven nimi.

Lauserakenteen muutoksen vuoksi KT:ssä käytetään hieman erilaisia koheesiokeinoja kuin LT:ssä: ensimmäinen lause alkaa KT:ssä temporaalisella "bevor"-alistuskonjuktiolla ja jälkimmäinen lause sidotaan ensimmäiseen lauseeseen anaforisesti persoonapronominilla. Näitä muutoksia ei voida kuitenkaan luokitella eksplikoinneiksi tai implikoinneiksi.

Neljäs kappale:

LT: *Puiston luoteis- ja pohjoisosissa ovat Kietsimä- ja Vaskojoet. Maisemassa näkyy selvästi pohjoinen leima. Laajat koivikot peittävät matalia vaaroja. Soilla esiintyy jo selviä turpeen peittämiä jääkumpuja eli palsoja. Jokilaaksojen männiköissä on runsaasti lyhyitä ja paksuja aihkeja. Norjan rajan lähellä olevien Kietsimätunturien kasvillisuus on sen sijaan yllättävän rehevää. Tämä johtuu puiston muusta kallioperästä poikkeavasta kivilajista, emäksisestä amfiboliitista.*

KT: *Im nordwestlichen und nördlichen Teil des Parks liegen die Wildmarkflüsse Kietsimäjoki und Vaskojoki. Die Landschaft hat eine klare nordische Prägung. Weitläufige Birkenhaine bedecken niedrige Berge. In den Mooren sind vom Torf bedeckte Eishügel zu finden. In den Kiefernwäldern der Flußtäler finden sich besonders viele der kurzen, dicken Aihki-Kiefer. Dagegen überrascht die Vegetation des Kietsimätunturi-Fjälls in der Nähe der norwegischen Grenze durch ihre Üppigkeit. Die Begründung liefert der in Lappland häufig vorkommende schiefersteinartige basische Amphibolit, dessen Felsengrund besseres Wachstum auch in extremen Klimabereichen ermöglicht.*

1. **LT:** Virkkeen aloittaa ilmaus "Puiston luoteis- ja pohjoisosissa...". "Puiston" on pääteeman eli Lemmenjoen kansallispuiston ja edellisissä kappaleissa esiintyvän "kansallispuiston" osittainen toisto. "Luoteis- ja pohjoisosissa" ilmaisee osakokonaisuussuhdetta (puisto – sen luoteis- ja pohjoisosa) ja se on luvussa aiemmin mainittujen puiston etelä- ja keskiosien paronyymi eli rinnakkaishyponyymi. Paronymian ansiosta kappaleen aloitus kertoo lukijalle selkeästi, että kyse on edelleen kansallispuistosta ja että nyt siirrytään käsittelemään sen luoteis- ja pohjoisosa.

Virkkeen yhteys ideavirkkeeseen ilmenee siitä, että "Kietsimä- ja Vaskojoet" ovat ideavirkkeen "joet"-sanana hyponyymeja. "Joki"-teemaa käsitellään myös muissa luvun edellisissä virkkeissä.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä. Ainoa ero on se, että jokien nimien eteen on eksplikoitu "Wildmarkflüsse"-sana. Aivan kuten aiemminkin käänöksessä, tämä

vapaaehtoinen eksplikointi on hyvä ratkaisu, sillä se lisää tekstin koheesiota ja ymmärrettävyyttä.

2. **LT:** Toisessa virkkeessä kuvataan maisemaa. "Maisema"-käsite on mainittu myös edellisissä kappaleissa (täydellinen toisto) puiston eri osia kuvailtaessa sekä ideavirkkeessä (täydellinen toisto).

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

3. **LT:** Lauseessa kuvataan pohjoista maisemaa eli tarkennetaan edellistä virkettä. Virkkeiden välinen yhteys ilmenee siitä, että sanat "koivikot" ja "vaarat" kuuluvat samaan merkityskenttään edellisessä lauseessa esiintyvien "maiseman" ja "pohjoisen leiman" kanssa. Virkkeen sitoo ideavirkkeeseen "koivikot"-käsite, joka on "metsäalueet"-käsitteen hyponyymi.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä. Myös KT:ssä virke sidotaan edeltävään lauseeseen samaan merkityskenttään kuuluvien sanojen avulla. Tämän ymmärtäminen edellyttää tosin lukijalta tietoa siitä, että Pohjois-Suomen maisemaan kuuluvat oleellisesti "Birkenhaine" (koivikot) ja "niedrige Berge" (vaarat). Vaikka ulkomaalaisella lukijalla ei ole tätä ennakkotietoa, hän kuitenkin pystyy todennäköisesti päättämään sen tekstiyhteydestä.

4. **LT:** Pohjoisen maiseman kuvaus jatkuu neljännessä lauseessa. Tämä ilmenee siitä, että virkkeessä käytetään "jo"-konnektoria ja "jääkumpuja"-käsitettä, joka kuuluu samaan merkityskenttään "pohjoisen leiman" kanssa. "Soilla..." sitoo virkkeen ideavirkkeen "suoalueet"-sanaan (synonyymi).

KT: KT eroaa LT:stä siinä, että siitä on jätetty pois konnektori "jo" (vapaaehtoinen implikointi). "Jo"-konnektori ilmaisee eksplisiittisesti sen, että ollaan jo niin pohjoisessa, että soilla esiintyy jääkumpuja. Konnektori sitoo näin virkkeen lauseeseen "Maisemassa näkyy pohjoinen leima.". Implikointi heikentää näin ollen tekstin ymmärrettävyyttä, sillä lukijan on itse pääteltävä, että virkkeessä kuvataan pohjoiselle maisemalle tyypillisiä piirteitä. Tämän voi kuitenkin päätellä melko helposti samaan merkityskenttään kuuluvista sanoista.

5. **LT:** Virkkeen aloittaa sana "Jokilaaksojen...", joka kuuluu kappaleen ensimmäisessä virkkeessä esiintyvien käsitteiden "Kietsimä- ja Vaskojokien" kanssa samaan

merkityskenttään ja on niiden osittainen toisto. Virkkeiden välinen etäisyys on melko lyhyt (kolme lyhyttä lausetta), joten lukija voi päätellä, että virkkeessä on kyse Kietsimä- ja Vaskojokien (ja mahdollisesti myös alueen muiden jokien) laaksoista.

Virkkeessä jatketaan pohjoisen maiseman kuvausta. "Männiköissä" kuuluu samaan merkityskenttään koivikkojen ja pohjoisen leiman kanssa ja on ideavirkkeen "metsäalue"-käsitteen hyponyymi.

KT: Ainoa kohesiivinen ero on se, että kääntäjä on lisännyt "Kiefer"-käsitteen ilmaukseen "Aihki-Kiefer". Ilman tätä vapaaehtoista eksplikointia lukija ei todennäköisesti ymmärtäisi aihkin olevan mänty. Eksplikointi parantaa näin ymmärrettävyyttä funktionaalisen käännösteorian mukaisesti ja luo koheesiota.

6. **LT:** Vastakkainasettelua ilmaiseva konektori "sen sijaan" kertoo lukijalle, että virkkeessä on informaatiota, joka poikkeaa jollain tavalla aiemmasta tekstisisällöstä. "Kietsimätunturien"-käsite on ensimmäisen virkkeen "Kietsimäjoen" osittainen toisto, joten lukija voi päätellä, että kyse on todennäköisesti samalla alueella sijaitsevista tuntureista. Virkettä sitoo edellisiin virkkeisiin myös se, että "kasvillisuus"-käsite on edellisissä lauseissa mainittujen koivikkojen, jääkumpujen, männikköjen ja aihkien hyperonyymi. "Kietsimätunturien" on luvun ideavirkkeessä mainitun "tunturialueet"-sanan hyponyymi.

KT: Toisin kuin LT:ssä, KT:ssä konektori on sijoitettu virkkeen alkuun, mikä korostaa vastakkainasettelua edeltävään lauseeseen (eli kohesiivista vaikutusta). KT:ssä on yksi vapaaehtoinen eksplikointi: "Fjälls"-käsite on lisätty ilmaukseen "des Kietsimätunturi-Fjälls". Näin lukija ymmärtää, että kyse on tunturin nimestä. Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

7. **LT:** Lauseen aloittaa konektori "Tämä johtuu...". "Tämä"-pronomini viittaa koko edelliseen lauseeseen. Konektori kertoo lukijalle, että lauseessa kerrotaan syy edellisen lauseessa esitettyyn asiaan. Virkettä sitoo muuhun tekstiin myös sana "puiston", joka on mainittu kappaleen ensimmäisessä lauseessa (täydellinen toisto). Puiston on myös edellisissä kappaleissa esiintyvän "kansallispuiston" sekä esitteen pääteeman osittainen toisto.

KT: Myös KT:ssä virkkeen aloittaa konektori, jossa ei kuitenkaan käytetä LT:n tapaan pro-muotoa vaan "pelkkää" konnektiivista ilmausta "Die Begründung liefert...".

Muutos johtuu sanavalinnoista, eikä sitä voida luokitella eksplikoinniksi tai implikoinniksi. KT eroaa LT:stä jonkin verran sisällöllisesti, joten myös koheesiokeinot ovat hieman erilaisia.

Otsikko "Retkeily kansallispuistossa"/"Wandern im Nationalpark"

LT:n otsikossa tekstiin tuodaan tekstissä vielä tällä sivulla mainitsematon käsite "retkeily". KT:ssä retkeily on käännetty "Wandern"-käsitteellä. Myös (useimmissa) saksankielisten maiden kansallispuistoissa retkeily on sallittua, joten lukija oletettavasti tietää, että "Wandern"- ja "Nationalpark"-käsitteet kuuluvat samaan merkityskenttään.

Sekä LT:n että KT:n otsikossa on esitteen pääteema "Lemmenjoen kansallispuisto" toistettu osittain ilmauksilla "kansallispuistossa" ja "Nationalpark". Näin lukija voi sijoittaa otsikon sisällön helposti osaksi esitteen pääteemaa.

Ensimmäinen kappale:

LT: *Retkeilijä saa liikkua kansallispuistossa kävellen, hiihtäen, meloen tai soutaen. Käyttöä varten kansallispuisto on jaettu erilaisiin osiin.*

KT: *Der Gast darf sich im Nationalpark frei bewegen, zu Fuß, auf Skiern, im Kanu oder Ruderboot, vorausgesetzt, daß dadurch keine Störungen verursacht werden. Für die Benutzung wurde der Park in verschiedene Zonen aufgeteilt.*

1. **LT:** "Retkeilijä" on otsikossa esiintyvän "retkeily"-sanan osittainen toisto, ja "kansallispuisto" on otsikon "kansallispuisto"-käsitteen täydellinen toisto. Virkkeen yhteys otsikkoon ilmenee myös siitä, että virkkeessä esiintyvät käsitteet "kävellen, hiihtäen, meloen tai soutaen" ovat "retkeily"-sanon hyponyymeja. Virkkeessä siis kuvataan ja tarkennetaan otsikossa ilmaistua asiaa.

KT: Virke sidotaan otsikkoon samanlaisin kohesiivisin keinoin kuin LT:ssä. Erona on se että, virkkeessä tekstiin tuodaan uusi käsite "der Gast", joka ei ole yhtä eksplisiittisesti sidoksissa otsikkoon kuin LT:n "retkeilijä". Kyseessä on siis vapaaehtoinen implikointi.

2. **LT:** "Käyttöä"-sana sitoo virkkeen edelliseen virkkeeseen, sillä se on ilmausten "kävellen, hiihtäen, meloen tai soutaen" hyperonyymi. Yhteys edeltävään virkkeeseen ilmenee myös "kansallispuiston" täydellisen toiston avulla.

KT: Käännöksessä käytetään puolestaan "Nationalpark"-käsitteen osittaista toistoa "Park". Tämä vapaaehtoinen implikointi ei kuitenkaan vaikuta ymmärrettävyyteen, sillä lukija voi edelleen helposti päätellä sen, mihin ilmaukseen "Park" viittaa. Osittaista toistoa käyttämällä tekstistä ei muodostu niin monotonista kuin "Nationalpark"-sanaa toistamalla.

Toinen kappale:

LT: *Perusosassa on merkittyjä polkuja, pitkoksia, siltoja ja huollettuja tulipaikkoja. Leiriytyminen ja tulenteko on sallittua vain sitä varten varatuilla paikoilla. Lemmenjokilaakso ja Sallivaaran alue puiston eteläosassa ovat tärkeimmät perusosat ja suosituimmat retkikohteet.*

KT: *Im Kerngebiet gibt es markierte Pfade, Stege, Brücken und gewartete Feuerstellen. Zelten und Feuermachen ist nur an den dafür reservierten Stellen erlaubt.*

1. **LT:** Virkkeen aloittava "perusosassa"-sana ilmaisee lukijalle yhteyden edeltävän kappaleen viimeiseen lauseeseen, jonka lopussa on ilmaus "...jaettu erilaisiin osiin.". Käsitteiden "osa" ja "perusosa" välillä on hyponyyminen suhde. "Perusosa" on myös "osa"-sanana osittainen toisto, joten lauseiden ja sanojen välinen sidos on hyvin eksplisiittinen. Lukijan on näin helppo ymmärtää, että tässä kappaleessa ja virkkeessä tarkoituksena on käsitellä puiston perusosaa.

"Perusosa"/"Kerngebiet"-käsitteet on lihavoitu sekä LT:ssä että KT:ssä, mikä parantaa osaltaan tekstin koheesiota, sillä näin lukija havaitsee helpommin, mikä käsite virkkeessä on oleellinen tekstin ymmärtämisen kannalta.

Ilmauksen "merkittyjä polkuja, pitkoksia, siltoja ja huollettuja tulipaikkoja" sanat kuuluvat samaan merkityskenttään otsikossa mainitun "retkeily"-käsitteen ja luvun ensimmäisen kappaleen ensimmäisessä lauseessa esiintyvän "kävellen"-sanana kanssa. Näin lukija voi helposti päätellä, että virke liittyy sisällöllisesti luvun pääteemaan retkeilyyn.

KT: KT:ssä tämän ja edellisen virkkeen välinen yhteys ei ole yhtä eksplisiittinen kuin LT:ssä. Edellisen virkkeen lopussa esiintyy "Zonen"-sana, johon tässä virkkeessä viitataan "Kerngebiet"-käsitteellä. "Gebiet" on "Zone"-sanon synonyymi, joten lukija ymmärtää sanojen ja virkkeiden välisen yhteyden. Kyseessä on vapaaehtoinen implikointi. Muuten virkkeessä käytetyt sidoskeinot ovat samoja kuin LT:ssä.

2. **LT:** "Leiriytyminen" ja "tulenteke" kuuluvat samaan merkityskenttään "retkeily"-käsitteen kanssa, joten lukija ymmärtää lauseen merkityksen tekstiyhteydessä. Lauseetta yhdistää edelliseen lauseeseen se, että "tulipaikkoja"- ja "tulenteke"-sanat kuuluvat samaan merkityskenttään ja ovat toistensa osittaisia toistoja. Lauseessa ei ole ilmaistu eikä ole tarpeenkaan ilmaista eksplisiittisesti, että kyse on edelleen puiston perusosasta, sillä se on lukijalle edellisen lauseen vuoksi selvää.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

3. **LT:** Virkkeen yhteys kappaleen päätteeseen eli puiston perusosaan ilmenee täydellisestä toistosta "perusosat". Virkettä sitoo edeltävään tekstiin myös mm. se, että "Lemmenjokilaakso" ja "puiston eteläosassa" on jo mainittu "Luonto"-luvussa.

KT: Käännöksessä ei ole tätä LT:n virkettä.

Kolmas kappale:

LT: *Pääosa puistosta on erämaaosaa, josta puuttuvat perusosan retkeilyrakenteet. Vastaavasti tulenteke- ja leiriytymissäännöt ovat väljemmät. Retkeily erämaaosassa on huomattavasti vaativampaa kuin perusosassa.*

KT: *Ein wesentlicher Teil des Lemmenjoki-Nationalparks ist Wildmarkgebiet, wo die Wander- und Servicestrukturen des Hauptteils gänzlich fehlen. Entsprechend werden Regelungen für Feuerstellen und Zelten großzügiger gehandhabt. Wandern im Wildmarkgebiet ist bedeutend anspruchsvoller als im Kerngebiet des Parks.*

1. **LT:** Virkkeen aloittaa ilmaus "Pääosa puistosta...", joka sitoo virkkeen heti edellisiin kappaleisiin. "Pääosa"-sana on ensimmäisen kappaleen "osa"-käsitteen osittainen toisto, ja "puisto" on "kansallispuisto"-sanon osittainen toisto.

Lihavoitu "erämaaosa"-käsite ilmaisee lukijalle, että nyt siirrytään käsittelemään puiston erämaaosa. Aivan kuten "perusosa", "erämaaosa" on ensimmäisen kappaleen "osa"-käsitteen hyponyymi. "Perusosa" ja "erämaaosa" ovatkin toistensa rinnakkaishyponyymeja eli paronyymeja.

Virkkeen sitoo edeltävään kappaleeseen se, että "retkeilyrakenteet" on edellisen luvun ensimmäisessä virkkeessä mainittujen polkujen, pitkosten, siltojen ja huollettujen tulipaikkojen hyperonyymi. "Retkeilyrakenteet" on myös mm. otsikossa mainitun "retkeily"-sanana osittainen toisto, mikä myös osaltaan ilmentää yhteyttä luvun pääteemaan.

KT: "Puistosta" on eksplikoitu toistamalla esitteen pääteema täydellisesti: "des Lemmenjoki-Nationalparks" (vapaaehtoinen eksplikointi).

Virkkeen jälkimmäisessä lauseessa mainitaan sana "Hauptteil", joka viittaa edellisessä kappaleessa esiintyvään "Kerngebiet"-käsitteeseen. Korrelaattiin viitataan KT:ssä siis synonyymien eikä täydellisen toiston avulla kuten LT:ssä. Kyseessä on vapaaehtoinen implikointi. Synonyymien käyttö voi hidastaa ymmärtämisprosessia, koska lukijan on pysähdyttävä pohtimaan, mihin sanaan "Hauptteil" tässä todella viittaa. Lukija pystyy kyllä todennäköisesti päättelemään sanan oikean korrelaatin, mutta täydellinen toisto "Kerngebiet" olisi tässä synonyymia ymmärrettävämpi ilmaus.

Muuten KT:n kohesiiviset sidokset vastaavat LT:n sidoksia.

2. **LT:** Virke alkaa "vastaavasti"-konnektorilla, jolla ilmaistaan rinnastusta edeltävään virkkeeseen ja tekstin etenemistä. "Tulenteko- ja leirytymissäännöt" -ilmaus on edellisessä kappaleessa mainittujen "leirytyminen"- ja "tulenteko"-sanojen osittainen toisto ja kuuluu myös samaan merkityskenttään luvun pääteeman "retkeilyn" kanssa.

KT: Edelliseen kappaleeseen ei KT:ssä viitata LT:n tapaan osittaisen toiston vaan täydellisen toiston "Zelten" (pakollinen eksplikointi, joka johtuu kielten välisistä erilaisista sananmuodostussäännöistä). Muuten koheesiokkeinot ovat samat kuin LT:ssä.

3. **LT:** Heti virkkeen alku "Retkeily erämaaosassa..." sitoo virkkeen edeltävään tekstiin. "Retkeily" on mm. otsikossa esiintyvän pääteeman täydellinen toisto ja kappaleen ensimmäisen lauseen "retkeilyrakenteet"-sanana osittainen toisto.

”Erämaaosassa” on kappaleen ensimmäisen virkkeessä esiintyvän ”erämaaosaa”-sanan täydellinen toisto.

KT: Koheesiokeinot ovat muuten samat kuin LT:ssä paitsi, että käännökseen on eksplikoitu genetiivi-ilmaus ”des Parks”, jota ei ole LT:ssä. Kyseessä on vapaaehtoinen eksplikointi, joka lisää tekstin tyyllistä sujuvuutta.

Neljäs kappale:

LT: *Puistossa on myös kaksi rajoitusosaa, joilla liikkumista on rajoitettu maaperän kulumisvaurioiden estämiseksi tai eliöstön lisääntymisrauhan turvaamiseksi.*

KT: *Der Nationalpark hat auch zwei Sperrgebiete, wo die freie Bewegungsmöglichkeit stark eingeschränkt worden ist, um die Erosion des Bodens zu verhindern oder den Lebewesen einen verstärkten Vermehrungsschutz zu garantieren.*

1. **LT:** Virkkeen aloittaa käsite ”Puistossa...”, joka on mainittu jo muutamaan kertaan saman luvun edellisissä kappaleissa (täydellinen toisto). Näin lukijalle ilmaistaan eksplisiittisesti, että tekstissä on edelleen kyse kansallispuistosta. Virkkeen sitoo edellisiin kappaleisiin konnektori ”myös” ja luvun ”retkeily”-pääteemaan sana ”liikkumista” (sama merkityskenttä).

Lihavoitu ”rajoitusosaa”-käsite on ”perusosan” ja ”erämaaosan” tavoin ensimmäisessä kappaleessa esiintyvän ”osa”-käsitteen hyponyymi. ”Rajoitusosat” ovat näin myös ”perusosan” ja ”erämaaosan” rinnakkaishyponyymeja. Näiden leksikaalisten sidosten avulla lukija ymmärtää, että nyt on vuorossa seuraavan paronyymisen osan esittely.

KT: ”Puistossa” on eksplikoitu ilmauksella ”Der Nationalpark” (vapaaehtoinen eksplikointi). Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

Viides kappale:

LT: *Retkeilijän tulee tutustua eri alueiden sijaintiin ja sääntöihin ennen retkelle lähtöä.*

KT: *Der Wanderer muß sich vor Beginn seiner Tour mit Lage und Schwierigkeiten seiner Wanderroute vertraut machen und die Regeln kennenlernen.*

1. **LT:** Lauseen aloittaa sana "Retkeilijän...", joka on luvussa useaan kertaan esiintyvän "retkeily"-sanan osittainen toisto. "Retkeilijä" on myös mainittu luvun ensimmäisen kappaleen alussa (täydellinen toisto). Näin virkkeen sisällöllinen yhteys edeltävään lukuun ja sen pääteemaan on erittäin eksplisiittinen.

Virrettä sitoo luvun edellisiin kappaleisiin myös se, että "alueiden" on ensimmäisessä kappaleessa esiintyvän "osiin"-sanan synonyymi ja siten myös "perusosan", "erämaaosan" ja "rajoitusosan" hyperonyymi. Näin lukija ymmärtää helposti, mihin korrelaattiin "alueiden"-sanalla viitataan.

Virkkeen sitoo edeltäviin kappaleisiin myös käsite "sääntöihin", joka viittaa puiston eri osien yhteydessä mainittuihin sääntöihin. "Sääntöihin" on mm. lauseen "Leiriytyminen ja tulenteko on sallittua vain sitä varten varatuilla paikoilla." parafraasi ja ilmauksen "tulenteko- ja leiriytymissäännöt" osittainen toisto.

KT: LT:n ja KT:n virkkeet eroavat toisistaan hieman sisällöllisesti, minkä vuoksi KT:ssä ei esiinny kaikkia samoja synonyymisia ja hyperonyymisia viittauksia kuin LT:ssä.

Kuudes kappale:

LT: *Kansallispuistossa on retkeilijöitä varten kymmenkunta kämppää, joista suurin osa on avoimia autiotupia. Ne sijaitsevat sekä perus- että erämaaosissa.*

KT: Kappaletta ei ole käänöksessä.

1. **LT:** Ensimmäinen sana "kansallispuistossa" ilmaisee yhteyden esitteen pääteemaan. "Kansallispuistossa" on mainittu edeltävässä tekstissä useaan kertaan, esim. luvun otsikossa. Sisällöllinen yhteys edeltävään tekstiin ilmenee myös siitä, että "retkeilijöitä"-käsite on mm. täydellinen toisto edellisestä virkkeestä.

2. **LT:** Lauseen aloittaa pronomini "Ne...", joka viittaa edellisen virkkeen "kämpää"- ja "autiotupia"-sanoihin. Virkkeessä mainitaan myös sanat "perus- ja erämaaosissa", jotka sitovat virkkeen luvun edellisiin kappaleisiin.

KT: Kappaleen poisjänti ei vaikuta oleellisesti tekstin koheesioon, sillä kappaleessa ei mainita asioita tai käsitteitä, jotka olisivat merkittäviä muun esitetekstin ymmärtämisen kannalta.

Seitsemäs kappale:

LT: *Puiston poikki kulkee virkistyskalastusalue, johon lupia voi ostaa matkailuyrittäjiltä ja Metsähallituksen toimipisteistä. Pohjoiselle Kietsimäjoelle kalastuslupia saa Tenon vesistöjen lupamyyjiltä.*

KT: *Durch den Park führt ein Sportangelgebiet; die notwendigen Angelgenehmigungen sind bei den örtlichen Tourismusunternehmen oder in Büros des Metsähallitus erhältlich.*

Für den nördlichen Teil des Kietsimäjoki-Flusses bekommt man die Angelgenehmigung bei den Genehmigungsverkaufsstellen, die für die Teno-Gewässer zuständig sind.

1. **LT:** Virkkeen aloittava "puiston"-käsite sitoo virkkeen eksplisiittisesti edeltävään tekstiin täydellisen ja osittaisen toiston avulla. Virkkeessä esitellään yhtä puiston aluetta, virkistyskalastusaluetta. Tämän lukija voi päätellä siitä, että "virkistyskalastusalue" on samassa luvussa aiemmin esiintyneen "osiin"-sanan hyponyymi.

Lauseen sisällöllinen yhteys edeltävään tekstiin ilmenee myös siitä, että "virkistyskalastusalue" kuuluu samaan merkityskenttään retkeilyn kanssa.

Virkkeen jälkimmäinen lause on sidoksissa ensimmäisen lauseeseen "lupia"-sanan kautta, sillä "lupia" ja "virkistyskalastusalue" kuuluvat samaan merkityskenttään.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä yhtä vapaaehtoista eksplikointia ja implikointia lukuun ottamatta. LT:ssä jälkimmäinen lause on relatiivilause, jonka relatiivipronomini "johon" kertoo lukijalle, mihin "lupia"-sana viittaa. Koska KT:ssä

lauseet erottaa toisistaan vain puolipiste, relatiivipronominin tilalle tarvitaan jotain ilmaisemaan, mihin "lupa"-sanalla viitataan. Voidaankin ajatella, että "die notwendigen Angelgenehmigungen" -ilmauksen sisältämä "notwendig"-sana korvaa relatiivipronominin. Yhteys pääsanaan on kuitenkin heikompi kuin LT:ssä, joten kyseessä on vapaaehtoinen implikointi.

Sanojen "virkistyskalastusalue" ja "lupia" välisen semanttisen yhteyden ymmärtäminen edellyttää tietoa siitä, että Suomessa kalastamiseen tarvitaan yleensä maksullinen lupa. Käännöksen kohderyhmällä ei välttämättä ole tätä ennakkotietoa. Kääntäjä on huomionnut tämän funktionaalisen käännösteorian mukaisesti eksplikoimalla KT:iin sanan "Angel-", jolloin käännös on "die notwendigen Angelgenehmigungen". "Angel-" on virkkeen ensimmäisessä lauseessa olevan "Sportangelgebiet"-sanan osittainen toisto, joten lukijat voivat päätellä nopeasti ja helposti, että kyseessä on pakollinen kalastuslupa.

Käännöksen lukija ei todennäköisesti tiedä, mikä "Metsähallitus" on. Sana esiintyy tämän kohdan lisäksi "Der Mensch am Lemmenjoki" -luvussa sekä yksittäisenä, irrallisena sanana esitteen etusivulla pääotsikon yläpuolella ja takasivun julkaisutiedoissa. Käsitettä ei kuitenkaan selitetä käännöksessä missään näistä kohdista. Tässä virkkeessä käsite on ymmärtämisen ja koheesion kannalta tärkeä, sillä tekstissä mainitaan, että kalastuslupia myydään Metsähallituksen toimipisteissä. Kääntäjän olisi kannattanut eksplikoida käännökseen esim. "...des Metsähallitus, des Finnischen Amts für Staatswälder,...". Näin koheesio ei olisi enää liian väljä, ja lukija ymmärtäisi, mikä Metsähallitus on ja mikä on sen yhteys kansallispuistoon.

2. **LT:** Virkkeessä puhutaan edelleen kalastusluvista, minkä lukija voi päätellä siitä, että käsitteet "kalastuslupia" ja "lupamyjiltä" ovat edeltävässä virkkeessä esiintyvän "lupia"-käsitteen osittaisia toistoja ja kuuluvat samaan merkityskenttään.

"Kietsimäjoki" on mainittu "Luonto"-luvun neljännen kappaleen ensimmäisessä lauseessa (täydellinen toisto), joten lukija pystyy sijoittamaan virkkeen tiedot jo mahdollisesti muistissaan oleviin tietorakenteisiin. Toisaalta sanojen välinen etäisyys on pitkä, joten koheesio on hyvin väljä.

KT: Toisin kuin LT:ssä, tämä virke on erotettu käännöksessä omaksi kappaleekseen. Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä kahta vapaaehtoista eksplikointia ja yhtä

vapaaehtoista implikointia lukuun ottamatta. KT:ssä edelliseen virkkeeseen viitataan täydellisellä toistolla "Angelgenehmigungen" (LT:ssä osittaisella toistolla). Tämä vapaaehtoinen eksplikointi johtuu siitä, että kääntäjä on eksplikoinut edellisen virkkeen "Genehmigungen"-sanaan "Angel"-sanan.

"Kietsimäjoki-Flusses" -käännös sisältää vapaaehtoisen eksplikoinnin, sillä siihen on lisätty "Fluss"-sana. Tämä vahvistaa tekstin koheesiota ja helpottaa tekstin tulkintaa. "Kietsimäjoki-Flusses" on myös implikointi: LT:ssä "Kietsimäjoki" on "Luonto"-luvun neljännen kappaleen ensimmäisessä lauseessa esiintyvän Kietsimäjoen täydellinen toisto, KT:ssä "Kietsimäjoki-Flusses" on puolestaan "Wildmarkflüsse Kietsimäjoki..." -ilmauksen osittainen toisto. Implikointi johtuu siis käännöksessä aiemmin olevasta eksplikoinnista. Implikointi luokitellaan vapaaehtoiseksi, koska kääntäjä olisi voinut käyttää täydellistä toistoa eli myös aiemmin käyttämänsä "Wildmarkfluss"-käsitettä.

Otsikko "Eriyisiä nähtävyyksiä"/"Besondere Sehenswürdigkeiten"

Tämä on toinen esitteen kahdesta otsikosta, joissa ei ole mainittu "kansallispuisto"-tai "Lemmenjoki"-sanaa. Tästä huolimatta lukija kuitenkin pystyy päättelemään helposti teksti- ja tilanneyhteydestä, että kyse on Lemmenjoen kansallispuiston nähtävyyksistä.

Alaotsikko "Luontotupa"/"Informationshütte"

"Luontotupa"/"Informationshütte" mainitaan sekä LT:ssä että KT:ssä myös esitteen takakannen luvussa "Saapuminen kansallispuistoon"/"Ankunft im Nationalpark".

LT: *Njurkulahdessa sijaitseva Lemmenjoen kansallispuiston opastuksen keskus, josta saa ajankohtaista tietoa kansallispuiston luonnosta, kulttuurista, retkeilystä ja olosuhteista. Myytävänä alueen karttoja ja kalastuslupia. Tuvassa lisäksi pieni Lemmenjoen alueesta ja historiasta kertova näyttely sekä multivisioesitys. Luontotupa on avoinna kesäaikaan.*

KT: *Das Informationszentrum des Nationalparks in Njurkulahti. Aktuelle Informationen über Natur, Kultur, Wandern und Bedingungen im Park. Verkauf von Karten und Angellizensen. Eine kleine Ausstellung über des Lemmenjokigebiet und seine Geschichte und einen Dia-Vortrag. Über Sommer geöffnet.*

1. **LT:** Virkkeen sitoo otsikkoon sen parafraasi "Njurkulahdessa sijaitseva Lemmenjoen kansallispuiston opastuksen keskus" sekä sen osittainen toisto "luonnosta". Virkkeen yhdistää muuhun esitetekstiin esitteen pääteeman "Lemmenjoen kansallispuiston" täydellinen toisto. "Lemmenjoen kansallispuiston" ja sen osittainen toisto "kansallispuiston" luovat virkkeeseen sisäistä koheesiota.

KT: KT:ssä on kolme vapaaehtoista kohesiivista implikointia. Virke on jaettu käänöksessä kahdeksi erilliseksi lauseeksi, joten KT:stä on jätetty pois LT:ssä lauseet toisiinsa yhdistävä "josta"-relatiivipronomini. "Lemmenjoen kansallispuisto" on käännetty "Nationalpark"-käsitteellä, ja "kansallispuisto" on käännetty sanalla "Park". Implikoinneista ilmenee, että KT:ssä on pyritty ytimekkäämpään ja luettelomaisempaan ilmaisuun kuin LT:ssä. Implikoinnit eivät heikennä tekstin ymmärrettävyyttä, sillä lukija ymmärtää lauseiden viittaussuhteet helposti tekstiyhteydestä.

Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

2. **LT:** Kappaleen toisen virkkeen sitoo ensimmäiseen virkkeeseen sana "alueen", joka on Lemmenjoen kansallispuiston synonyymi. "Kalastuslupia"-käsite on mainittu "Retkeily kansallispuistossa" -luvussa (täydellinen toisto).

KT: "Alueen"-sana on jätetty KT:stä pois, joten lauseessa ei ole eksplisiittistä kohesiivista sidosta edelliseen lauseeseen tai muuhun kappaleeseen (vapaaehtoinen implikointi). Tästä huolimatta lukija voi päätellä tekstiyhteydestä helposti, että myytävänä on juuri kansallispuiston karttoja ja kalastuslupia.

Virkkeessä on myös toinen vapaaehtoinen implikointi: LT:ssä käytetään täydellistä toistoa "kalastuslupia", kun taas KT:ssä "Angellizenzen" on "Wandern im Nationalpark" -luvussa esiintyvän "Angelgenehmigungen"-sanan osittainen toisto ja synonyymi. Synonyyminen sidos on niin selkeä, ettei implikointi heikennä ymmärrettävyyttä.

3. **LT:** Ensimmäinen sana "tuvassa" on otsikon osittainen toisto. Lauseen sitoo edeltävään tekstiin myös rinnasteinen, tekstissä samassa suunnassa eteenpäin viittaava "lisäksi"-konnektori sekä ilmaus "Lemmenjoen alueesta", joka on kappaleen edellisissä virkkeissä esiintyvien "Lemmenjoen kansallispuiston" hyponyymi (Lemmenjoen alue on osa kansallispuistoa) ja "alueen" osittainen toisto.

KT: KT:ssä on kaksi vapaaehtoista implikointia: KT:ssä ei mainita "tuvassa"-käsitettä ja "lisäksi"-konnektoria. Tämä ei kuitenkaan vaikuta ymmärrettävyyteen, sillä lukijalle on lauseyhteydestä selvää, että lauseella viitataan luontotupaan. Ilmauksessa "über des Lemmenjokigebiet" on kirjoitusvirhe (määräisen artikkelin pitäisi olla "das"), joka ei kuitenkaan oleellisesti heikennä ymmärrettävyyttä, sillä lukija voi päätellä artikkelin oikean muodon helposti.

4. **LT:** "Luontotupa" yhdistää virkkeen otsikkoon täydellisen toiston avulla ja edelliseen lauseeseen osittaisen toiston avulla.

KT: KT:ssä on vapaaehtoinen implikointi: luontotupaa ei mainita. Vaikka eksplisiittisiä sidoksia muuhun tekstiin ei ole, lukija todennäköisesti ymmärtää, että lause viittaa "Informationshütte"-otsikkoon. Viittaussuhteen voi kuitenkin tulkita myös niin, että sen korrelaattina on edellisen lauseen "Ausstellung"-sana. Jos tekstin ymmärrettävyys haluttaisiin optimoida, kohesiivinen sidos pitäisi eksplikoida, esim. "Die Hütte ist über Sommer geöffnet."

Alaotsikko "Luontopolku"/"Naturlehrpfad"

"Luontopolku"/"Naturlehrpfad" on "Retkeily kansallispuistossa"/"Wandern im Nationalpark" -luvuissa mainittujen "polkuja"/"Pfade"-sanojen hyponyymi. Käsitteet on myös mainittu esitteen takakannen "Saapuminen kansallispuistoon"/"Ankunft in Nationalpark" -luvuissa.

LT: *Alkaa Njurkulaudesta ja seurailee Lemmenjokivartta, polun pituus n. 4,5 km. Polun varrella on mm. peurakuoppia sekä jokivarrelle tyypillisiä harjumuodostumia.*

KT: *Der Pfad beginnt in Njurkulahti und folgt dem Lemmenjoki, Länge 4,5 km. Alte Rentier Fallgruben und Endmoränen entlang des Pfads.*

1. **LT:** Otsikko toimii ensimmäisen virkkeen subjektina. Virkkeessä toistetaan täydellisesti edellisessä kappaleessa mainittu "Njurkulahti". Virkkeen yhdistää otsikkoon osittainen toisto "polun" ja "Luonto"-lukuun Lemmenjoen osittainen toisto "Lemmenjokivartta".

KT: Toisin kuin LT:ssä, KT:n virke on oma itsenäinen virkkeensä, jolla on oma subjekti "Der Pfad". Kyseessä on siis vapaaehtoinen eksplikointi, joka ei kuitenkaan paranna ymmärrettävyyttä oleellisesti, sillä myös LT:n lukija ymmärtää helposti, että lauseella viitataan otsikkoon.

Virke on jaettu kahteen lauseeseen. "Polun pituus" on käännetty jättämällä pois "polun"-sana. Koska "Länge"-sanan viittaussuhdetta ei ilmaista eksplisiittisesti, lukijan on vaikea päätellä, viittaako sana "Pfad"- vai "Lemmenjoki"-sanaan. Tämä vapaaehtoinen implikointi heikentää näin ollen tekstin koheesiota ja ymmärrettävyyttä.

2. **LT:** Lauseen aloittava sana "polun" on otsikon osittainen toisto ja edellisessä lauseessa olevan "polun" täydellinen toisto. Lauseen sitoo edeltävään lauseeseen myös se, että "jokivarrelle" on "Lemmenjokivarren" osittainen toisto.

KT: KT ei sisällä ilmausta "jokivarrelle tyypillisiä". Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä. Yhdyssanan "Rentier Fallgruben" sanojen välistä puuttuu yhdysviiva. Tämä hidastaa tekstin ymmärtämistä, sillä lukijan on pääteltävä itse, että sanat kuuluvat yhteen. Kirjoitusvirhe ei kuitenkaan heikennä oleellisesti tekstin koheesiota, sillä lukija pystyy päättelemään sanojen välisen yhteyden.

Alaotsikko "Lemmenjokilaakso"/"Lemmenjoki-Flußtal"

Sekä LT:n että KT:n otsikot ovat leksikaalisesti sidoksissa niin edelliseen kappaleeseen (osittaisen toiston avulla) kuin muihinkin lukuihin (täydellisen ja osittaisen toiston avulla). "Lemmenjokilaakso" on mainittu mm. luvuissa "Luonto", "Retkeily kansallispuistossa" ja "Saapuminen kansallispuistoon". KT:ssä "Lemmenjoki-Flußtal"-sana mainitaan mm. "Ankunft im Nationalpark" -luvussa.

LT: *Njurkulahten ja Kultasataman välinen n. 20 km:n pituinen jokiosuus, jossa on vuoroveneliikennettä. Jokirantoja seurailee merkitty polku. Joen voi ylittää vaijeriveneellä Seariknivan leiripaikan kohdalta tai Härkäkoskelta.*

KT: *20 Kilometer langer Flußabschnitt zwischen Njurkulahti und Kultasatama. Auf dem Fluß Linienbootsverkehr. Der markierte Wanderpfad folgt dem Flußufer. Flussüberquerung mit einem Drahtseilboot ist am Zeltplatz Searikniva und bei Härkäkoski möglich.*

1. **LT:** Ensimmäisen lauseen voi ajatella olevan otsikon parafraasi. "Jokiosuus" on otsikon osittainen toisto ja synonyymi. "Njurkulahti" on mainittu jo edellisissä kappaleissa (täydellinen toisto).

KT: LT:n relatiivilause on erotettu KT:ssä omaksi erilliseksi lauseekseen. Tästä johtuen KT:n jälkimmäisessä virkkeessä esiintyy osittainen toisto "Fluß", jota ei ole LT:ssä. Kyseessä on kuitenkin vapaaehtoinen implikointi, sillä LT:ssä kohesiivinen sidos on vahvempi ja samassa virkkeessä. Koheesiokeinot ovat muuten samat kuin LT:ssä.

2. **LT:** "Jokirantoja"-sana sitoo virkkeen sekä otsikkoon että edelliseen virkkeeseen osittaisen toiston avulla. "Polku"-sanana voidaan tulkita viittaavan edellisessä kappaleessa mainittuun luontopolkuun, koska myös tämä polku kulkee Lemmenjoen vartta pitkin. "Polku" on myös edellisen kappaleen "luontopolun" ja "polun" osittainen ja täydellinen toisto.

KT: "Wanderpfad" viittaa edellisen kappaleen "Naturlehrpfad"-sanaan osittaisen toiston ja synonymian avulla. Ilmaus "der markierte Wanderpfad" on LT:n "merkittyä polkua" selkeämmin sidoksissa edelliseen kappaleeseen, koska määräinen artikkeli "der" ilmaisee, että kyseessä on lukijalle tuttu, tekstissä jo mainittu polku. Tätä tulkintaa tukee myös se, että LT:ssä "merkitty polku" -ilmaus on reema (uusi asia), kun taas "der markierte Wanderpfad" on KT:ssä teema (tuttu asia). Tällaisia teema-reema-rakenteeseen ja saksan kielen artikkeleihin liittyviä muutoksia ei kuitenkaan luokitella tässä analyysissä koheesiomuutoksiksi.

3. **LT:** "Joel" on alaotsikon ja edellisten lauseiden sanojen "Lemmenjokilaakso", "jokiosuus" ja "jokirantoja" osittainen toisto. Kappaleen lauseiden välinen kohesiivinen sidos on näin ollen erittäin kiinteä.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

Alaotsikko "Ravadasköngäs"/"Ravadasköngäs Wasserfall"

LT:n otsikkoa ei ole sidottu kohesiivisesti muuhun esitetekstiin. KT:iin kääntäjä on eksplikoanut käsitteen "Wasserfall", jonka ansiosta lukija ymmärtää, mikä Ravadasköngäs on ja että se kuuluu samaan merkityskenttään Lemmenjoen kanssa.

Tämä vapaaehtoinen eksplikointi parantaa näin tekstin koheesiota ja ymmärrettävyyttä.

”Ravadasköngäs”- ja ”Wasserfall”-sanojen välissä pitäisi olla yhdysviiva (”Ravadasköngäs-Wasserfall”). Tämä kirjoitusvirhe ei kuitenkaan vaikuta kohesiivisten suhteiden tulkintaan, sillä lukija voi helposti päätellä sanojen kuuluvan yhteen.

LT: *Vesiputous Lemmenjoen ja Ravadasjoen yhtymäkohdassa.*

KT: *Wasserfall an der Stelle, wo sich die Wildmarkflüsse Lemmenjoki und Ravadasjoki vereinigen.*

LT: Virke on otsikon parafrasi. Leksikaalinen yhteys edeltävään tekstiin ilmenee siitä, että ”Lemmenjoki” on mm. edellisen otsikon osittainen toisto.

KT: Virke on sidottu otsikkoon eksplisiittisemmin kuin LT:ssä: leksikaalinen yhteys otsikkoon ilmenee sanasta ”Wasserfall”, joka on otsikkoon eksplikoidun ”Wasserfall”-sanon täydellinen toisto. Eksplikoinnin voidaan ajatella olevan pakollinen, sillä kääntäjä ei tee tätä eksplikointia tarkoituksella vaan se syntyy edellisen eksplikoinnin seurauksena ikään kuin ”itsestään”.

KT:ssä on myös vapaaehtoinen eksplikointi ”die Wildmarkflüsse”, joka kertoo lukijalle, että Lemmenjoki ja Ravadasjoki ovat jokien nimiä. Eksplikointi parantaa näin ollen tekstin koheesiota ja ymmärrettävyyttä. Kohesiiviset sidokset ovat muuten samat kuin LT:ssä.

Alaotsikko ”Joenkielinen”/”Joenkielinen Fjäll”

LT:n otsikkoa ei ole sidottu eksplisiittisesti muuhun esitetekstiin. KT:ssä otsikkoon on eksplikoitu ”Fjäll”-käsite (vapaaehtoinen eksplikointi). ”Fjälls” mainitaan ”Natur”-luvun ensimmäisessä virkkeessä (ideavirkkeessä), joten kyseessä on täydellinen toisto ja hyponyminen suhde: Joenkielinen on yksi ideavirkkeessä mainituista tuntureista. Eksplikointi vahvistaa tässä siis viittaussuhdetta myös edeltävään tekstiin.

LT: *Noin 8 km:n päässä Njurkulahdesta oleva 534 m korkea tunturi, jonne johtaa merkitty polku. Tunturilta hyvät näköalat Lemmenjokilaaksoon.*

KT: *Fjäll (534 m hoch), etwa 8 Kilometer von Njurkulahti, über einen markierten Pfad erreichbar. Vom Gipfel des Fjälls gute Aussichten über das Lemmenjoki-Flußtal.*

1. **LT:** Ensimmäinen lause on otsikon parafraasi. "Njurkulahti" on mainittu jo aiemmissa alaluvuissa (täydellinen toisto). "Tunturi"-sanan yhteys muuhun tekstiin ilmenee siitä, että se on mm. "Luonto"-luvun ensimmäisessä virkkeessä mainitun "tunturialueen" osittainen toisto ja meronyymi. "Polku" on taas "Retkeily kansallispuistossa" -luvussa mainitun "polkuja"-käsitteen täydellinen toisto ja hyponyymi (tässä mainittu polku on yksi näistä poluista).

KT: Otsikkoon tehdyn eksplikoinnin ansiosta lause on sidottu otsikkoon eksplisiittisesti täydellisellä toistolla "Fjäll" (pakollinen eksplikointi). Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

2. **LT:** Lauseen sitoo edelliseen lauseeseen täydellinen toisto "tunturilta". Myös sana "Lemmenjokilaaksoon" paljastaa leksikaalisen yhteyden edeltävään tekstiin (esim. "Lemmenjokilaakso"-alaotsikon täydellinen toisto).

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

Alaotsikko "Kullankaivuaalueet"/"Goldgräbergebiete"

LT:ssä ja KT:ssä ei ole eksplisiittistä kohesiivista sidosta edeltävään tekstiin. Seuraavassa luvussa "Ihminen Lemmenjoella" esitellään kullankaivuun historiaa alueella, mutta todennäköisesti lukija ei ole vielä lukenut tätä lukua. LT:n suomalainen lukija tosin osaa todennäköisesti yhdistää Lemmenjoen ja kullankaivuun maailmantietonsa avulla. Ulkomaalaisella lukijalla ei puolestaan ole oletettavasti tätä ennakkotietoa.

LT: *Eri-ikäisiä valtauksia rakennelmineen ja kaivujälkineen etenkin Lemmenjoen sivujoissa Kultahaminan luoteispuolella sekä Miessijoella.*

KT: *Schürfstellen verschiedenen Alters mit Gebäuden und Spuren vom Goldwaschen entlang der Nebenflüsse des Lemmenjoki Fluss nordwestlich von Kultahamina und entlang des Miessijoki Fluss.*

LT: Leksikaalinen sidos otsikkoon ilmenee eri tavoin: ilmaukset "valtauksia" ja "kaivujälkineen" kuuluvat samaan semanttiseen merkityskenttään otsikon kanssa. "Kaivujälkineen" on myös otsikon osittainen toisto. "Lemmenjoki" on mainittu esitteessä jo lukuisia kertoja (täydellinen toisto).

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä. Ainoa ero on se, että "des Lemmenjoki Fluss" -ilmaukseen on eksplikoitu sana "Fluss" (vapaaehtoinen eksplikointi). Ilmauksessa on kirjoitus- ja kielioppivirhe: oikea muoto on "des Lemmenjoki-Flusses". Näillä virheillä ei kuitenkaan ole suurta vaikutusta koheesioon, sillä lukija voi helposti täydentää tällaiset tekstissä olevat "aukot".

Alaotsikko "Sallivaaran poroerotuspaikka"/"Rentierscheideplatz bei Sallivaara"

LT:n ja KT:n otsikoissa ei ole eksplisiittistä kohesiivista sidosta muuhun esitetekstiin. Aivan kuten edellinen alaotsikko, myös tämä alaotsikko sisältää implisiittistä, kulttuurisidonnaista tietoa. Voidaan olettaa, että suomalainen lukija ymmärtää maailmantietonsa perusteella "poroerotuspaikka"-käsitteen ainakin jollain tavalla, kun taas saksalaiselta kielialueelta kotoisin oleva lukija ei välttämättä tunne lainkaan tätä poronhoitoon liittyvää käsitettä.

LT: *Repojoelta, Inari–Kittilä -tien varrelta, lähtee 6 km:n mittainen merkitty polku entisöidylle poroerotuspaikalle. Perillä autiotupa ja telttailualue. Erotusaita kämppineen kuuluu Lapin arvokkaimpiin kulttuurihistoriallisiin kohteisiin.*

KT: *Von Repojoki, an der Straße Inari - Kittilä, führt ein 6 Kilometer langer markierter Pfad zu einem wiederhergestellten Rentierscheideplatz. Dort gibt es eine Wildmarkhütte und ein Campinggebiet. Die Scheidegehege mit den Hütten gehören zu den wertvollsten kulturhistorischen Gebieten Lapplands.*

1. **LT:** Virkkeessä toistetaan täydellisesti otsikossa mainittu "poroerotuspaikka". "Inari" ja "Kittilä" mainitaan luvuissa "Lemmenjoen kansallispuisto" ja "Saapuminen kansallispuistoon". Myös tässä alaluvussa mainitaan sana "polku", joka on "Retkeily kansallispuistossa" -luvussa esiintyvän "polkuja"-käsitteen täydellinen toisto ja hyponyymi.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä. Ulkomaalainen lukija ei tosin todennäköisesti tiedä, mitä käsite "Rentierscheideplatz" tarkoittaa. Koska poroerotuksen merkitystä ei selitetä tekstissä, käsitteen eksplikointi parantaisi tekstin ymmärrettävyyttä.

2. **LT:** "Perillä"-konnektori voi viitata edellisen virkkeen ilmaukseen "lähtee ... merkitty polku" tai käsitteeseen "poroerotuspaikalle".

KT: "Dort"-adverbi viittaa edellisen virkkeen "Rentierscheideplatz"-sanaan selkeämmin kuin LT:n ilmaus "perillä". Kyseessä on vapaaehtoinen eksplikointi.

3. **LT:** "Erotusaita" on otsikossa ja kappaleen ensimmäisessä virkkeessä esiintyvän "poroerotuspaikan" osittainen toisto. Sanojen välillä on myös osa-kokonaisuussuhde: erotusaita on osa poroerotuspaikkaa. "Lappi" on "Lemmenjoen kansallispuiston", "Repojoen", "Inarin" ja "Kittilän" holonyymi (osa-kokonaisuussuhteessa kokonaisuutta ilmaiseva sana).

KT: Käännöksessä käytetään samoja kohesiivisiä keinoja kuin LT:ssä. Se, että lukija ymmärtää paikannimien holonyymisen viittaussuhteen edellyttää tietoa virkkeessä mainittujen paikkojen maantieteellisestä sijainnista. Toisaalta vaikka lukija ei tietäisi Lemmenjoen kansallispuiston sijaitsevan Lapissa, hän voi päätellä sen virkkeestä.

Otsikko "Ihminen Lemmenjoella"/"Der Mensch am Lemmenjoki"

LT:n otsikosta ei suoraan selviä, viittaako "Lemmenjoki" koko kansallispuistoon vai itse jokeen ja sen jokilaaksoon. Vasta otsikkoa seuraavasta tekstistä ilmenee, että Lemmenjoella viitataan tässä juuri jokeen ja sen lähiympäristöön. KT:n lukija puolestaan ymmärtää Lemmenjoen viittaavan jokeen prepositioilmauksen "am" (= "an dem") ansiosta, sillä joen rannasta puhuttaessa saksan kielessä käytetään "an"-prepositiota. Kyseessä on siis kieliopillisista syistä johtuva pakollinen eksplikointi.

Ilmaus "Lemmenjoella"/"(am) Lemmenjoki" sitoo sekä LT:n että KT:n otsikon esitteen pääotsikkoon (osittainen toisto) ja muuhun esitetekstiin: "Lemmenjoki" mainitaan sekä LT:ssä että KT:ssä useissa eri tekstikohdissa, esim. luvuissa "Luonto"/"Natur" ja "Erytyisiä nähtävyyksiä"/"Besondere Sehenswürdigkeiten".

Ensimmäinen kappale:

LT: *Jokilaaksot ovat olleet suosittuja asuinpaikkoja esihistorialliselta ajalta lähtien. Myös Lemmenjoella on merkkejä ihmisen toiminnasta satojen vuosien takaa. Kansallispuiston alueelta on löydetty n. 700 pyyntikuoppaa, joiden avulla saalistettiin villipeuroja 1800-luvulle saakka. Njurkulahden luontopolku kulkee erään tällaisen peurakuopparyhmän kautta.*

KT: *Die Flußtäler sind beliebte Wohnplätze seit der frühhistorischen Zeit. Auch am Lemmenjoki finden sich jahrhundertalte Zeichen von Tätigkeiten des Menschen. Im Gebiet des Nationalparks wurden etwa 700 Fanggruben entdeckt, mit deren Hilfe Wildrentiere bis etwa um 1800 gejagt wurden. Der Naturlehrpfad führt an einem solchen Rentierfallgrubenplatz vorbei.*

1. **LT:** Virkkeen aloittava sana "jokilaaksot" kuuluu samaan merkityskenttään otsikon "Lemmenjoella"-käsitteen kanssa ja on myös sen osittainen toisto. Näin ensimmäinen virke ja kappale sidotaan eksplisiittisesti otsikkoon. "Luonto" ja "Erityisiä nähtävyyksiä" -luvuissa esiintyvät "jokilaakso/t"-käsitteet viittaavat Lemmenjoen jokilaaksoon. Tässä virkkeessä "jokilaaksoilla" ei kuitenkaan viitata Lemmenjoen jokilaaksoihin vaan yleisesti ottaen kaikkiin olemassa oleviin jokilaaksoihin. "Jokilaaksot" on siis näiden Lemmenjoen laaksoihin viittaavien käsitteiden holonyymi.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

2. **LT:** Virkkeen aloittaa "myös"-konnektori, joka sitoo sen edeltävään virkkeeseen. Koheesiota luo myös sana "Lemmenjoella", joka on otsikossa esiintyvän sanan täydellinen toisto ja joka kuuluu samaan merkityskenttään edellisen virkkeen "jokilaaksot"-käsitteen kanssa (myös osittainen toisto). "Ihmisen"-sana liittyy otsikkoon täydellisen toiston avulla. Ensimmäisen lauseen "asuinpaikkoja" ja tämän toisen lauseen "ihmisen toiminnasta" kuuluvat samaan semanttiseen merkityskenttään, mikä sitoo virkkeitä yhteen. "Satojen vuosien takaa" -konnektori ilmaisee yhteyden edellisen lauseen ajanilmaukseen.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

3. **LT:** Virkkeen aloittaa pääteeman osittainen toisto "kansallispuiston". Virkkeessä annetaan esimerkki edellisessä lauseessa mainitusta ihmisen toiminnasta: "700

pyyntikuoppaa” on ilmauksen ”merkkejä ihmisen toiminnasta” meronyymi. Myös ”saalistaa”-verbi on ”ihmisen toiminnan” meronyymi. Konnektori ”1800-luvulle saakka” viittaa edellisen lauseen ilmaukseen ”satojen vuosien takaa”.

KT: Koheesiokkeinot ovat samat kuin LT:ssä.

4. **LT:** ”Luontopolku” viittaa ”Eriyisiä nähtävyyksiä” -luvun ”Luontopolku”-alalukuun (täydellinen toisto). Virkkeen sitoo edelliseen lauseeseen puolestaan ilmaus ”erään tällaisen peurakuopparyhmän”: ”erään tällaisen” on pronomini-ilmaus, jonka korrelaattina on edellisen virkkeen ilmaus ”peurakuoppaa, joiden avulla saalistettiin villipeuroja 1800-luvulle asti”. ”Peurakuopparyhmän”-sana on edellisen lauseen sanojen ”pyyntikuoppaa” ja ”villipeuroja” osittainen toisto.

KT: Koheesiokkeinot ovat muuten samat kuin LT:ssä paitsi että KT:ssä ei mainita Njurkulahtea (vapaaehtoinen implikointi). ”Naturlehrpfad” on ”Besondere Sehenswürdigkeiten” -luvun alaotsikon täydellinen toisto, joten lukija voi päätellä siitä, että kyse on samasta, Njurkulahdesta alkavasta polusta. Myös määräinen artikkeli ”der” ilmaisee lukijalle, että polku on jo mainittu tekstissä. Implikointi ei siis estä virkkeen ymmärtämistä mutta voi hidastaa oikean viittaussuhteen muodostamista.

Toinen kappale:

LT: *Peurojen vähetessä ja porosaamelaisten siirtyessä alueella 1800-luvun lopulla poronhoitokulttuuri yleistyi Lemmenjokilaaksossa. Samalla syntyi ensimmäisen kerran pysyvää asutusta. Njurkulahden kylän elämä pohjautuu tänäkin päivänä matkailun ohella poronhoitoon. Tämän voi selvästi nähdä kyläkuvassa ja erilaisissa rakennelmissa. Suurin osa kansallispuiston alueesta kuuluu Sallivaaran paliskuntaan, jonka poroluku on n. 7 500.*

KT: *Als der Bestand an Rentieren zurückging, und die Samischen Rentierhirten gegen Ende des 19. Jh. in das Gebiet zogen, wurde Rentierzucht auch am Ufer des Lemmenjoki üblich. Gleichzeitig entstanden die ersten festen Siedlungen. Das Leben des Dorfes Njurkulahti gründet sich auch heute neben dem Tourismus noch immer auf die Rentierweidewirtschaft. Der größte Teil des Nationalparks gehört zu*

Sallivaaras Rentierzuchtgenossenschaft, deren Rentieranzahl bei etwa 7500 liegt.

1. **LT:** Yhteys edelliseen kappaleeseen ja lauseeseen ilmenee siitä, että sana "peurojen" on edellisessä kappaleessa mainittujen villipeurojen osittainen toisto. Ymmärtämistä tukee myös "alueelle"-sana, joka otsikossa ja edellisessä kappaleessa esiintyvän "Lemmenjoen" ja "kansallispuiston" synonyymi. Ymmärtämistä tukee myös konnektori "1800-luvun lopulla", joka ilmaisee lukijalle, että tekstissä siirrytään kronologisesti eteenpäin.

KT: Edellisessä kappaleessa "villipeura" käännettiin sanalla "Wildrentier", mutta tässä virkkeessä "peura" on käännetty käsitteellä "Rentier" (vapaaehtoinen implikointi). Myös sana "poro" on käännetty virkkeessä "Rentier"-sanalla. Villipeura/peura ja poro tarkoittavat kuitenkin hieman eri asioita, joten niiden kääntäminen samalla käsitteellä vaikeuttaa virkkeen ymmärtämistä. Ymmärrettävyyden varmistamiseksi kääntäjän kannattaisi viitata villipeuraan täydellisellä toistolla "Wildrentier" ja poroon sanalla "Rentier": "Als der Bestand an Wildrentieren zurückging, und die Samischen Rentierhirten...".

KT:iin on eksplikoitu konnektori "auch". Näin tekstistä muodostuu tyyllisesti sujuvampi (vapaaehtoinen eksplikointi). KT:n koheesiokeinot vastaavat muuten LT:ä.

2. **LT:** Virkkeen aloittaa konnektori "samalla", jonka voi ajatella viittaavan koko edelliseen lauseeseen tai siinä mainittuun "1800-luvun loppuun".

KT: KT:ssä käytetään samaa koheesiokeinoa.

3. **LT:** "Njurkulahti" on mainittu useaan otteeseen edeltävässä tekstissä (täydellinen toisto). Virkkeen sitoo edeltäviin lauseisiin konnektori ja liitepartikkeli "-kin" ("tänäkin päivänä"). "Poronhoitoon" on kappaleen ensimmäisen lauseen "poronhoitokulttuurin" osittainen toisto.

KT: Koska saksan kielessä ei käytetä liitepartikkeleita, yhteys edeltäviin lauseisiin ilmaistaan konnektorien "auch" ja "noch immer" avulla (pakollinen eksplikointi). Toinen konnektoreista on kuitenkin vapaaehtoinen eksplikointi, sillä konnektorit tarkoittavat tässä samaa asiaa ja virke olisi ymmärrettävä myös ilman toista konnektoria.

KT:ssä on myös vapaaehtoinen implikointi: LT:n osittaisen toiston sijaan KT:ssä käytetään synonymiaa ("Rentierzucht" – "Rentierweidewirtschaft").

4. LT: "Tämän"-demonstratiivipronomini viittaa koko edeltävään lauseeseen. Sidoksen edelliseen lauseeseen luo myös "kyläkuvassa"-sana, joka on edellisen lauseen "kylän" osittainen toisto.

KT: Käännöksessä ei ole tätä virkettä.

5. LT: Virkkeessä on edelleen kyse pronohoidosta, mikä ilmenee pronohoidon kanssa samaan merkityskenttään kuuluvista sanoista "paliskuntaan" ja "poroluku". Virkkeessä mainitaan myös käsite "kansallispuiston alueesta", joka sitoo virkkeen esitteen pääteemaan. "Sallivaara" on jo mainittu "Sallivaaran poroerotuspaikka" -alaluvussa.

KT: "Paliskunta" on käännetty käsitteellä "Rentierzuchtgenossenschaft". Yhdyssanan "Rentier"-alkuosan voidaan ajatella olevan vapaaehtoinen eksplikointi: toisin kuin suomalaisen lukijan ulkomaalaisen lukijan ei oleteta tietävän, mikä on paliskunta. Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

Kolmas kappale:

LT: Ensimmäinen kultakuume houkutteli kaivajia Lemmenjoelle jo 1900-luvun alussa. Varsinainen kultaryntäys tapahtui vasta sodan jälkeen 1940-luvulla, jolloin kultavaltauksia oli parhaimmillaan toista sataa. Koneellista kullankaivuuta kokeiltiin ensimmäisen kerran 1950-luvun alussa. Tänä päivänä kullankaivajia on suunnilleen sama määrä kuin suuren kultaryntäyksen aikana, mutta kaivinkoneiden käyttö on muuttanut kaivutoiminnan luonnetta.

KT: Der erste Goldrausch lockte Goldgräber schon Anfang des 20. Jh. zum Lemmenjoki. Der eigentliche Goldrausch begann aber erst nach dem Krieg Ende der 40er Jahre, damals waren es in den Spitzenzeiten weit über 100 Schürfstellen. Das maschinelle Goldgraben hielt dann in 50er Jahren Einzug in das Schürfgebiet vom Lemmenjoki. Heutzutage gibt es etwa die gleiche Anzahl von Goldgräbern wie während der Goldrauschzeiten, aber die

Benutzung von Baggermaschinen hat den Charakter der Abbautätigkeit stark verändert.

1. **LT:** Kappaleessa jatketaan Ihminen Lemmenjoella -teeman käsittelyä. Tämä ilmenee lukijalle siitä, että "Lemmenjoelle"-käsite on sidottu luvun otsikkoon ja ensimmäiseen kappaleeseen täydellisen toiston avulla ja toiseen kappaleeseen (sanaan "Lemmenjokilaaksossa") osittaisen toiston avulla. Koheesiota luo myös ajanilmaus "1900-luvun alussa", sillä se ilmentää kronologista siirtymää tekstissä eteenpäin (vrt. edellisessä kappaleessa esiintyvät ajalliset viittaukset).

KT: KT:ssä on yksi vapaaehtoinen eksplikointi: LT:n "kaivajia" on käännetty "Goldgräber"-käsitteellä. Eksplikoinnin syynä ovat suomen ja saksan kielen väliset sananmuodostuserot: pelkkä "Gräber" ei olisi luonteva (vaikkakin tosin ymmärrettävä) ilmaus saksankielisessä tekstissä. Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

2. **LT:** "Kultaryntäys" ja "kultavaltauksia" ovat edellisessä lauseessa olevan "kultakuume"-sanan osittaisia toistoja, ja ne kaikki kuuluvat samaan merkityskenttään. Myös konnektorit "vasta" ja kronologista siirtymää ilmaiseva "1940-luvulla" sitovat lauseen edelliseen virkkeeseen.

KT: Virkkeessä on kaksi vapaaehtoista eksplikointia: edellisessä virkkeessä mainittu "Goldrausch"-käsite toistetaan täydellisesti (LT:ssä osittainen toisto). KT:iin on myös lisätty "aber"-konnektori, joka tuo tekstiin tyyllillistä sujuvuutta.

LT:ssä on päälause ja relatiivilause. KT:ssä on puolestaan kaksi päälauseetta, joiden välissä on pilkku ja jotka sitoo toisiinsa konnektori "damals". Tämä kohesiivinen muutos ei kuitenkaan ole eksplikointi tai implikointi. Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

3. **LT:** Virkkeen yhteys edeltäviin virkkeisiin ilmenee sanasta "kullankaivuuta", joka on edellisissä virkkeissä esiintyvien sanojen (esim. "kultakuume") osittainen toisto ja kuuluu näiden kanssa samaan merkityskenttään. Myös tässä virkkeessä koheesiota luodaan ajanilmauksella, joka osoittaa lukijalle, että tekstissä edetään kronologisessa järjestyksessä.

KT: Kahta vapaaehtoista eksplikointia lukuun ottamatta koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä. KT:iin on eksplikoitu "dann"-konnektori (temporaalinen sidos), joka tuo tekstiin tyyllillistä sujuvuutta. KT:iin on lisätty myös ilmaus "in das Schürfgebiet vom Lemmenjoki", joka johtuu siitä, että "hielt ... Einzug" -ilmauksen kanssa on luontevaa, joskaan ei välttämätöntä, käyttää tässä paikanilmausta. Lemmenjoen mainitseminen eksplisiittisesti selkeyttää lauseen viittaussuhteita, mutta ei ole välttämätöntä ymmärtämisen kannalta.

4. **LT:** Virkkeen aloittaa konnektori "tänä päivänä", joka viittaa edellisissä lauseissa mainittuihin ajanmääreisiin ja ilmaisee tekstin etenemisen aikajärjestyksessä. Virkkeen käsitteet ovat sidoksissa saman kappaleen edeltäviin virkkeisiin mm. täydellinen toiston ("kultaryntäyksen") ja osittaisen toiston ("kullankaivajia", "kaivinkoneiden") välityksellä.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä. "Baggermaschine"-sanassa on kirjoitusvirhe eli ylimääräinen "n"-kirjain (oikein: "Baggermaschine"). Kirjoitusvirheestä huolimatta lukija todennäköisesti ymmärtää helposti sanan ja sen sisältämän viittaussuhteen.

Neljäs kappale:

LT: *Nykyisin puistossa liikkuvista ihmisistä suurin osa on retkeilijöitä. Metsähallitus huolehtii retkeilyrakenteista, opastuksesta ja valvonnasta. Tavoitteena on säilyttää kansallispuisto erämaisena luonnonsuojelualueena myös tulevaisuudessa.*

KT: *Heutzutage sind es größtenteils Wanderer, die sich im Nationalpark aufhalten. Metsähallitus kümmert sich um Wandereinrichtungen, Führung und Aufsicht. Ziel ist es, den Nationalpark auch in der Zukunft als wildmarkartiges Naturschutzgebiet zu erhalten.*

1. **LT:** Kappaleen aloittava konnektori "nykyisin" ilmaisee lukijalle, että tekstissä siirrytään tarkastelemaan Ihminen Lemmenjoella -teemaa nykypäivän näkökulmasta. Yhteys luvun otsikkoon ja teemaan ilmenee myös sanoista "ihmisistä" (otsikossa esiintyvän sanan täydellinen toisto) ja "retkeilijöitä" ("ihmisten" hyponyymi). Virkkeen yhdistää esitteen pääteemaan sana "puistossa". "Retkeilijöitä" sitoo virkkeen puolestaan leksikaalisesti myös "Retkeily kansallispuistossa" -lukuun.

KT: KT:ssä otsikkoon ei viitata täydellisen toiston vaan hyponymian avulla (vapaaehtoinen implikointi): "Wanderer" on otsikon "Mensch"-käsitteen hyponyymi. "Nationalpark" on puolestaan "puistossa"-käsitteen vapaaehtoinen eksplikointi. Koheesiokeinot ovat muuten samat kuin LT:ssä.

2. **LT:** Virkkeessä käsitellään edelleen retkeilyä ja retkeilijöitä. Yhteys edelliseen lauseeseen ilmaistaan kuitenkin eksplisiittisesti vain osittaisen toiston "retkeilyrakenteista" avulla.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä. Lukija pysähtyy jo luultavasti virkkeen ensimmäiseen sanaan, joka on "Metsähallitus". Aivan kuten aiemmin analyysissä jo todettiin, ulkomaalainen lukija ei oletettavasti tiedä, mikä Metsähallitus on. Virkkeen koheesio on näin ollen liian väljä ja implisiittinen, joten kääntäjän olisi kannattanut eksplikoida käännökseen esim. "Metsähallitus, Finnisches Amt für Staatswälder, kümmern sich...".

3. **LT:** "Kansallispuisto" on kappaleen ensimmäisessä lauseessa esiintyvän "puiston" osittainen toisto, ja "luonnonsuojelualueena" on taas "puiston" ja "kansallispuiston" synonyymi. Lisäksi "myös"-konnektori sitoo virkkeen edeltävään tekstiin.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

Otsikko "Suomen kansallispuistot"/"Die finnischen Nationalparks"

Sekä LT:n että KT:n otsikko on esitteen pääteeman eli Lemmenjoen kansallispuiston hyperonyymi. Kohesiivisuutensa ansiosta molemmat otsikot ovat erittäin helposti ymmärrettäviä.

Ensimmäinen kappale:

LT: *Kansallispuistot ovat yleisiksi nähtävyyksiksi perustettuja luonnonsuojelualueita, jotka säilytetään näytteinä Suomen arvokkaimmista luonnonpiirteistä. Niiden tärkein tehtävä on suojella alkuperäistä luontoa ja Suomelle tyypillisiä eliöyhteisöjä.*

KT: *Die finnischen Nationalparks sind Naturschutzgebiete, die als Sehenswürdigkeiten eingerichtet wurden. Ihre wichtigste Aufgabe besteht*

darin, die für Finnland typische, ursprüngliche Natur und ihre Lebensgemeinschaften zu schützen.

1. **LT:** Virkkeen aloittaa otsikossa esiintyvän "kansallispuistot"-käsitteen täydellinen toisto. "Luonnonsuojelualueita" on puolestaan kansallispuistojen synonyymi. Jälkimmäisen lauseen yhteys edeltävään tekstiin ilmenee siitä, että siinä toistetaan täydellisesti otsikossa esiintyvä "Suomen"-sana.

KT: Toisin kuin LT:ssä, KT:ssä virkkeen aloittaa koko otsikon täydellinen toisto "Die finnischen Nationalparks" (vapaaehtoinen eksplikointi). Näin lukijan ymmärtämisprosessia tuetaan mahdollisimman eksplisiittisesti. Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä (LT:n relatiivilause on tosin jätetty KT:stä kokonaan pois).

2. **LT:** Virkkeen aloittava demonstratiivipronominin genetiivi "niiden" viittaa edellisessä virkkeessä mainittuihin kansallispuistoihin. Pro-muoto luo näin kiinteän kohesiivisen yhteyden kappaleen kahden ensimmäisen virkkeen välille. Lauseita sitovat yhteen myös leksikaaliset sidokset: "suojella"- ja "luontoa"-sanat ovat edellisen virkkeen "luonnonsuojelualan" osittaisia toistoja. Myös "Suomelle"-sanan täydellinen toisto sitoo virkkeen otsikkoon ja edelliseen virkkeeseen.

KT: Ainoa kohesiivinen ero KT:ssä on se, että "Finnland" on otsikossa ja ensimmäisessä virkkeessä esiintyvän "finnisch"-adjektiivin osittainen toisto (LT:ssä täydellinen toisto). Implikointi on pakollinen, koska adjektiivia ei voida käyttää tässä lauseyhteydessä. Implikoinnilla ei ole vaikutusta tekstin ymmärrettävyyteen.

Toinen kappale:

LT: *Eräissä kansallispuistoissa suojellaan lisäksi ihmisen luomia perinnemaisemia ja rakenteita. Suojelun lisäksi kansallispuistot palvelevat tutkimusta, opetusta ja virkistystä.*

KT: *In bestimmten Nationalparks stehen außerdem verschiedene vom Menschen geschaffene Kultur- und Halbkulturlandschaften und -bauten unter Schutz. Neben dem Naturschutz dienen die Nationalparks der Forschung, Ausbildung und Erholung.*

1. **LT:** Lauseen aloittaa ilmaus "Eräissä kansallispuistoissa...", joka on otsikossa mainittujen Suomen kansallispuistojen ja edellisessä kappaleessa mainittujen kansallispuistojen hyponyymi. Virkkeen sitoo edelliseen kappaleeseen myös rinnasteinen, tekstissä eteenpäin samassa suunnassa viittaava konnektori "lisäksi". "Suojellaan"-verbi on edellisessä kappaleessa mainitun "luonnonsuojelun alueen" osittainen toisto ja "suojella"-verbin täydellinen toisto.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

2. **LT:** "Suojelu" on edellisen virkkeen "suojellaan"-verbin osittainen toisto, mikä luo leksikaalisen ja sisällöllisen yhteyden virkkeiden välille. Virkkeen sitoo edelliseen lauseeseen myös "lisäksi"-konnektori ja "kansallispuistot"-sanon täydellinen toisto.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

Kolmas kappale:

LT: *Kansallispuistossa liikkuminen on vapaata jalkaisin, hiihtämällä tai soutuena lukuunottamatta luonnonsuojeluyhdistyksiä muodostettuja rajoitusosia.*

KT: Virkettä ei ole käänöksessä.

LT: Myös luvun kolmannen kappaleen aloittaa "kansallispuisto"-käsite. Täydellinen toisto luo kappaleiden välille koheesiota. Lauseen sisältö on toistoa "retkeily kansallispuistossa" -luvun ensimmäisestä ja neljännessä kappaleesta (yhteys näiden tekstikohtien välille luodaan täydellisen toiston ja synonymin avulla).

KT: Virkkeen poisjäänti ei vaikuta oleellisesti tekstin koheesioon ja ymmärrettävyyteen, sillä virkkeessä ei mainita käsitteitä, jotka olisivat oleellisia muun esitetekstin ymmärtämisen kannalta. Virkkeen sisältö kerrotaan myös "Wandern im Nationalpark" -luvussa.

Neljäs kappale:

LT: *Maassamme on tällä hetkellä 35 kansallispuistoa, joiden yhteispinta-ala on noin 8730 km².*

KT: *Finnland hat 35 Nationalparks mit einer Gesamtfläche von rund 8730 km².*

LT: Virkkeen aloittava sana "Maassamme..." on luvun aiemmissa kappaleissa esiintyvän "Suomi"-käsitteen synonyymi. Virkkeessä esiintyy myös täydellinen toisto "kansallispuistoa".

KT: Aiemmissä kappaleissa esiintyviin "Finnland/finnisch"-käsitteisiin ei viitata synonyymilla kuten LT:ssä vaan "Finnland"-sanalla, joka on niiden täydellinen/osittainen toisto. Kyseessä on siis vapaaehtoinen eksplikointi, jonka ansiosta ulkomaalaisen lukijan on helpompi ymmärtää sanojen välinen viittaussuhde oikein.

Otsikko "Lemmenjoen kansallispuisto"/"Nationalpark Lemmenjoki"

Edellisessä luvussa käsiteltiin Suomen kansallispuistoja yleisellä tasolla. Nyt esittelyvuorossa on Lemmenjoen kansallispuisto, mikä ilmenee lukijalle heti luvun otsikosta: sekä LT:n että KT:n otsikko on edellisen luvun otsikon hyponyymi. LT:n ja KT:n otsikot ovat myös esitteen pääotsikon täydellisiä toistoja.

LT: *Inarin ja Kittilän kunnissa sijaitseva Lemmenjoen kansallispuisto on perustettu v. 1956. Suojelualuetta on tämän jälkeen laajennettu kahdesti. Nykyisin Lemmenjoki on pinta-alaltaan (2855 m²) Suomen suurin kansallispuisto. Alue on myös Euroopan laajimpia tiettömiä ja asumattomia metsäerämailta. Luonnonsuojelun lisäksi puistolla on suuri merkitys poronhoidolle ja eräretkeilylle.*

KT: *Der 1956 gegründete Nationalpark Lemmenjoki liegt auf dem Gebiet der Gemeinden Inari und Kittilä. Das Schutzgebiet wurde 1971 und 1982 erweitert und ist heute mit einer Gesamtfläche von 2855 km² Finnlands flächengrößter Nationalpark. Zugleich ist der Lemmenjoki-Nationalpark einer der weitläufigsten wegelosen und unbewohnten Wildnisgebiete Europas. Neben dem Naturschutz hat der Nationalpark eine große Bedeutung für die Rentierhaltung und die Wildmarkwanderung.*

1. **LT:** Virkkeen sitoo otsikkoon täydellinen toisto "Lemmenjoen kansallispuisto". Paikannimet "Inari" ja "Kittilä" on mainittu "Sallivaaran poroerotuspaikka" - alaluvussa.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

2. ja 3.:

LT: Toinen virke sidotaan ensimmäiseen virkkeeseen "Lemmenjoen kansallispuiston" synonyymien "suojelualuetta" avulla. Lauseiden välille luo sidoksen myös konnektori "tämän jälkeen", joka viittaa edellisessä lauseessa olevaan ilmaukseen "v. 1956".

Kolmannen virkkeen aloittaa konnektori "nykyisin", joka ilmaisee lukijalle, että virkkeessä siirrytään käsittelemään aihetta nykypäivän perspektiivistä. Esitetekstit on tosin laadittu 1990-luvulla (P. Nivasalo, henkilökohtainen tiedonanto 30.3.2007), joten lause ei enää välttämättä pidä sisällöllisesti paikkaansa. "Lemmenjoki" on kappaleessa aiemmin esiintyneen "Lemmenjoen kansallispuiston" ja "suojelualan" osittainen toisto ja synonyymi.

KT: KT:ssä LT:n kappaleen toinen ja kolmas virke on yhdistetty yhdeksi virkkeeksi, minkä vuoksi kolmannesta virkkeestä on jätetty pois subjekti "Lemmenjoki". Kyseessä ei kuitenkaan ole implikointi vaan pikemminkin vapaaehtoinen eksplikointi, sillä lauseiden yhdistäminen vahvistaa tekstin koheesiota mm. yhteisen subjektin ansiosta.

4. **LT:** Myös neljännessä virkkeessä käytetään synonymiaa: virkkeen aloittava "alue" on mm. edellisessä virkkeessä esiintyvän "Lemmenjoen" synonyymi. Virkkeen yhdistää edeltävään virkkeeseen lisäksi rinnasteinen konnektori "myös" ja sana "Euroopan", joka on edellisessä virkkeessä esiintyvän "Suomen" hyperonyymi.

KT: "Zugleich"-konnektori on siirretty virkkeen alkuun teemaosaan, mikä korostaa adverbien kohesiivista vaikutusta. LT:n synonyymi "alueen" on korvattu KT:ssä osittaisella toistolla "Lemmenjoki-Nationalpark" (vapaaehtoinen eksplikointi). Muuten koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

5. **LT:** Ilmaus "luonnonsuojelun lisäksi" sitoo virkkeen edeltävään tekstiin: "luonnonsuojelun" on edellisen luvun ilmausten "luonnonsuojelualue" ja "suojella ...

luontoa” osittainen toisto. ”Puistolla”-sana on sidoksissa kappaleen kaikkiin edellisiin virkkeisiin joko osittaisen toiston tai synonymin avulla.

KT: Koheesiokeinot ovat lähes samat kuin LT:ssä. Ainoa ero on se, että ”puistolla” on eksplikoitu vahvemmallalla kohesiivisellä ilmauksella ”der Nationalpark” (vapaaehtoinen eksplikointi). Otsikossa esiintyvään ”kansallispuisto”/”Nationalpark”-käsitteeseen viitataan eksplisiittisesti sekä LT:n että KT:n kappaleen jokaisessa lauseessa, joten kappaleen leksikaalinen koheesio on erittäin kiinteä.

Otsikko ”Saapuminen kansallispuistoon”/”Ankunft im Nationalpark”

Aivan kuten esitteen monessa muussakin otsikossa, myös tässä otsikossa mainitaan eksplisiittisesti ”kansallispuisto”/”Nationalpark” (täydellinen toisto).

Ensimmäinen kappale:

LT: *Suosittelavin tutustumiskohde ja retkien lähtöpaikka on Njurkulahden kylä, joka sijaitsee Lemmenjoen rannalla n. 45 km Inarista lounaaseen. Njurkulahdessa on kansallispuiston luontotupa sekä luontopolku. Sieltä lähtevät myös merkityt retkipolut Lemmenjokilaaksoon.*

KT: *Der idealste Startpunkt und Erkundungsplatz ist das Dorf Njurkulahti, gelegen am Ufer des Lemmenjoki, etwa 45 Kilometer von Inari in Richtung Südwesten. In Njurkulahti befindet sich eine Informationshütte des Nationalparks und ein Naturlehrpfad. Von dort führen markierte Pfade zum Lemmenjoki-Flußtal.*

1. **LT:** Virkkeen yhteys otsikkoon ilmenee siitä, että ”retkien lähtöpaikka” kuuluu samaan merkityskenttään otsikon kanssa. Leksikaalista koheesiota luovat myös sanat ”Njurkulahti”, ”Lemmenjoen” ja ”Inarista”, jotka mainitaan esitteen muissa luvuissa.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

2. **LT:** Lauseen sitoo edelliseen virkkeeseen täydellinen toisto ”Njurkulahdessa” ja otsikkoon täydellinen toisto ”kansallispuiston”. ”Luontotupa” ja ”luontopolku” on mainittu ”Erityisiä nähtävyyksiä” -luvussa.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

3. **LT:** Lauseen aloittaa adverbi "sieltä", jonka korrelaattina on todennäköisesti edellisessä virkkeessä oleva "Njurkulahdessa"-sana (tätä tulkintaa tukevat "Luontopolku"-alaluku ja lauseessa oleva "myös"-konnektori). "Sieltä" voi kuitenkin viitata myös luontotupaan, joten pro-muodon käyttö vaikeuttaa tässä tekstin ymmärtämistä. Ymmärrettävyyttä voitaisiin parantaa korvaamalla pro-muoto täydellisellä toistolla "Njurkulahdesta".

Lause on lisäksi sidottu edeltävään tekstiin "myös"-konnektorilla sekä leksikaalisesti: "retkipolut" on "Retkeily kansallispuistossa" -luvussa mainittujen polkujen synonyymi ja "Luontopolku"-kohdassa mainitun polun hyperonyymi. Myös "Lemmenjokilaakso" mainitaan tekstin muissa luvuissa (täydellinen toisto).

KT: Koheesiokeinot ovat samat lukuun ottamatta sitä, että KT:ssä ei käytetä "myös"-konnektoria. Tämä vapaaehtoinen implikointi vaikeuttaa tekstin ymmärtämistä, koska myös KT:ssä on epäselvää, viittaako "von dort" Njurkulahteen vai luontotupaan. "Auch"-konnektorin käyttö selventäisi sitä, että korrelaattina on Njurkulahti. Toinen vaihtoehto olisi eksplikoida KT:iin "Njurkulahti"-käsite: "von Njurkulahti aus".

Toinen kappale:

LT: *Paikallisilla matkailuyrittäjillä on mm. kahvila-, majoitus- ja veneliikennepalveluja.*

KT: *Die örtlichen Tourismusbetriebe bieten u.a. Cafès, Unterkunfts- und Bootsservice.*

LT: Virkkeen yhteys edeltävään tekstiin ilmenee siitä, että "paikallisilla"-sana kuuluu samaan merkityskenttään Lemmenjoen kansallispuiston kanssa ja että siinä jatketaan edellisessä virkkeessä mainittujen palvelujen (luontotupa, luontopolku ja retkipolut) esittelyä.

KT: Koheesiokeinot ovat samat kuin LT:ssä.

4.3.2. Yhteenveto

1. Lähde- ja kohdetekstin kohesiivisten sidosten kiinteys

Sekä LT:ssä että KT:ssä esiintyy kaikkia tutkittuja koheesiokeinoja eli toistoja, korvauksia, pro-muotoja ja konnektoreita. Yhteenvetona voidaan sanoa, että sekä otsikot, luvut, kappaleet että virkkeet on sidottu toisiinsa eksplisiittisesti eri koheesiokeinoilla.

Sekä LT:n että KT:n otsikot ovat erittäin kohesiivisiä suhteessa toisiinsa ja niitä seuraavaan lukuun. Pääotsikko "Lemmenjoen kansallispuisto"/"Nationalpark Lemmenjoki" ilmaisee selvästi esitteen pääteeman. Myös saksankielisissä maissa on kansallispuistoja, joten KT:n lukijoilla on oletettavasti muistissaan jonkinlainen niitä koskeva mentaalinen malli, johon esitteestä saatavan informaation voi yhdistää. LT:n ja KT:n lähes kaikissa otsikoissa mainitaan eksplisiittisesti pääotsikon sisältämät "kansallispuisto"/"Nationalpark"- tai "Lemmenjoki"-käsitteet (luvun "E erityisiä nähtävyyksiä"/"Besondere Sehenswürdigkeiten" alaotsikoita ei ole laskettu tässä mukaan). Näin lukijalle annetaan otsikoissa eksplisiittisiä vihjeitä ymmärtämisen tueksi. Vain kahdessa otsikossa näitä pääotsikon sisältämiä käsitteitä ei mainita. Niissä kuitenkin viitataan esitteen pääteemaan samaan semanttiseen merkityskenttään kuuluvien sanojen avulla, joten lukija voi maailmantietonsa avulla helposti luoda kohesiivisen sidoksen otsikon ja pääteeman välille. Yksi otsikko on yhteydessä pääotsikkoon hyperonymian välityksellä. Yhteenvetona voidaan sanoa, että pääotsikon (eli pääteeman) ja muiden otsikoiden välinen leksikaalinen koheesio on tiivis. KT:ssä on lisäksi selkeytetty yhden LT:n otsikon ("Ihminen Lemmenjoella") epäselvää viittausta.

Luvussa "E erityisiä nähtävyyksiä"/"Besondere Sehenswürdigkeiten" on lisäksi useita alaotsikoita. Näistä useimmat ovat kohesiivisesti sidoksissa muuhun esitetekstiin erilaisten leksikaalisten sidosten avulla (mm. täydellisen ja osittaisen toiston avulla). KT:ssä tämän luvun kahteen alaotsikkoon on eksplikoitu selittävä ilmaus, minkä ansiosta otsikot ovat sidoksissa muuhun tekstiin samaan semanttiseen merkityskenttään kuuluvien sanojen avulla.

Sekä LT:n että KT:n kaikki luvut on sidottu otsikoihin erilaisilla leksikaalisilla sidoksilla, kuten täydellisellä ja osittaisella toistolla, hyponymialla ja samaan merkityskenttään

kuuluvilla sanoilla. "Luonto"/"Natur"-luvun sisäistä koheisiivisuutta ja ymmärrettävyyttä parantaa lisäksi ideavirkkeen käyttö virkkeen alussa. Myös lukujen "Retkeily kansallispuistossa"/"Wandern im Nationalpark" ja "Suomen kansallispuistot"/"Die finnischen Nationalparks" ensimmäisten virkkeiden voidaan ajatella olevan ideavirkkeitä.

Lukujen kappaleet on sidottu niitä edeltäviin kappaleisiin erittäin eksplisiittisesti sekä LT:ssä että KT:ssä. Jokainen LT:n ja KT:n kappale on sidottu edeltävään kappaleeseen yhden tai useamman koheisiivisen sidoksen avulla. Useimmissa kappaleissa selkein koheisiivinen sidos on kappaleen ensimmäisessä virkkeessä. Kappaleita sidotaan toisiinsa esim. täydellisen ja osittaisen toiston, synonymian, hyponymian, hyperonymian, paronymian ja konnektorien avulla.

Kappaleet ovat pääsääntöisesti myös sisäisesti koheisiivisiä: kaikki LT:n ja KT:n virkkeet on sidottu välittömästi edelliseen virkkeeseen tai muuhun edeltävään tekstiin yhden tai useamman eksplisiittisen koheisiivisen sidoksen avulla. Lähes kaikki virkkeet on sidottu edeltävään tekstiin samanaikaisesti monen koheisiivisen elementin avulla. Vain muutama virke on yhteydessä edeltäviin virkkeisiin yhden koheisiivisen elementin avulla. Sekä LT:ssä että KT:ssä virkkeiden välisenä sidoksena käytetään selvästi eniten toistoja ja korvauksia. Konnektoreita esiintyy LT:ssä ja KT:ssä jonkun verran. Pro-muotoja käytetään virkkeiden välisenä sidoksena vähiten. LT:n ja KT:n virkkeiden koheisiiviset sidokset ovat siis tutkittujen tekstipiirteiden osalta erittäin kiinteitä, ja lukijalle annetaan runsaasti näkyviä vihjeitä tekstin tulkintaa varten.

KT:ssä on myös joitakin huolimattomuus- ja kirjoitusvirheitä: mm. substantiivista puuttuu genetiivin päätte, yhdyssanasta puuttuu yhdysviiva (esim. "des Lemmenjoki Fluss") ja artikkeli on kirjoitettu väärin ("über des Lemmenjokigebiet"). Lukija pystyy kuitenkin päättelemään oikean kirjoitusasun helposti, joten nämä virheet eivät heikennä merkittävästi koheesiota vaan lähinnä hidastavat tekstin ymmärtämisprosessia.

2. Koheesiokeinojen kääntäminen

Suurin osa LT:n kohesiivisistä sidoksista on käännetty samalla koheesiokeinolla (esim. täydellinen toisto on käännetty täydellisellä toistolla ja synonyymi synonyymilla). KT:ssä on kuitenkin runsaasti kohesiivisiä elementtejä, jotka on käännetty eri koheesiokeinolla (esim. osittainen toisto synonyymilla). Eri koheesiokeinolla käännettyjen ilmausten lisäksi KT:ssä on paljon muitakin kohesiivisiä muutoksia. Aineistosta löydetty kohesiiviset muutokset voidaan jakaa kolmeen pääluokkaan:

1. eksplikointeihin
2. implikointeihin ja
3. muutoksiin, jotka eivät ole eksplikointeja tai implikointeja.

KT:ssä on 45 eksplikointia ja 24 implikointia. Muita kohesiivisiä muutoksia löytyi kolme kappaletta. Eksplikointeja on siis aineistossa runsaasti, ja niitä on jonkun verran enemmän kuin implikointeja. Näin ollen voidaan sanoa, että KT on kokonaisuudessaan kohesiivisesti hieman eksplisiittisempi kuin LT.

Aineistosta löytyi sekä pakollisia että vapaaehtoisia eksplikointeja ja implikointeja. Eniten KT:ssä kuitenkin on vapaaehtoisia eksplikointeja (39 kpl). Aineisto tukee tältä osin lähtöhypoteesina toiminutta eksplikointihypoteesia: käännöksien on tapana olla lähdetekstejä eksplisiittisempiä myös kohesiivisesti. Toiseksi eniten aineistossa on vapaaehtoisia implikointeja (23 kpl), ja kolmanneksi eniten pakollisia eksplikointeja (kuusi kpl). Vähiten aineistosta löytyi pakollisia implikointeja (yksi kpl).

Eksplikointien luokittelu osoittautui analyysissä melko vaikeaksi tehtäväksi. Se, mitkä tekstin kohesiiviset muutokset luokitellaan eksplikoinneiksi, ei ole nimittäin yksiselitteistä vaan pitkälti tulkintakysymys. Yksi esimerkki luokittelun monitulkintaisuudesta on se, ajatellaanko saksan kielen määräisen artikkelin ja virkkeen teema-reema-rakenteen muutoksen luovan eksplikointeja. Esimerkiksi "Lemmenjoki-Flußtal"-kohdan ilmaus "der markierte Wanderpfad" on LT:n "merkittyä polkua" selkeämmin sidoksissa edelliseen kappaleeseen, koska määräinen artikkeli "der" ilmaisee, että kyseessä on lukijalle tuttu, tekstissä jo mainittu polku. Tätä tulkintaa tukee myös se, että LT:ssä "merkitty polku" on reema (uusi asia), kun taas "der markierte Wanderpfad" on KT:ssä teema (tuttu asia). Analyysin rajauksen vuoksi

tällaisia artikkeleihin ja teema-reema-rakenteeseen liittyviä muutoksia ei kuitenkaan luokitella tässä analyysissä koheesiomuutoksiksi.

Analyysia laadittaessa ilmeni myös, että pakollisten ja vapaaehtoisten eksplikointien erottaminen toisistaan voi olla vaikeaa, sillä luokittelukriteerit ovat väljät. On esimerkiksi pitkälti tulkintakysymys, ovatko virkerakenteen muutoksista johtuvat erot pakollisia vai vapaaehtoisia muutoksia. Toisaalta niiden voidaan ajatella olevan pakollisia, sillä jos kääntäjä on muuttanut virkerakennetta, erilaiset syntaktiset ja semanttiset syyt pakottavat hänet tekemään virkkeeseen myös kohesiivisiä muutoksia. Tässä työssä virkerakenteen muutoksista johtuvat koheesioerot luokitellaan kuitenkin vapaaehtoisiin muutoksiin: jos kääntäjä on vapaaehtoisesti muuttanut virkerakennetta (eli virkerakennetta ei ole ollut pakko muuttaa kielten välisistä eroista johtuen), myös koheesiomuutokset ovat vapaaehtoisia.

Analyysi osoitti myös, että eksplikoinnit voivat vahvistaa tekstin kohesiivisiä sidoksia tekstissä sekä taakse- että eteenpäin. Yksi luokitteluun liittyvä epäselvä kysymys onkin se, kun eksplikointi johtuu tekstiin aiemmin tehdystä eksplikoinnista: luokitellaanko tämä ylipäänsä eksplikoinniksi ja onko se pakollinen vai vapaaehtoinen eksplikointi? Esim. "Ravadasköngäs"-kohdan ensimmäinen virke on sidottu otsikkoon KT:ssä eksplisiittisemmin kuin LT:ssä: LT:ssä "vesiputous"-sana mainitaan lauseessa ensimmäisen kerran (eikä sillä ole leksikaalista sidosta otsikkoon), kun taas KT:ssä "Wasserfall" on otsikkoon eksplikoidun "Wasserfall"-sanana täydellinen toisto. KT:n käsitettä ei siis ole eksplikoitu tässä virkkeessä, mutta aiemman eksplikoinnin vuoksi sillä on vahvempi kohesiivinen sidos edeltävään tekstiin kuin LT:ssä. Tässä työssä tällaisten eksplikointien ajatellaan olevan pakollisia, koska ne syntyvät ikään kuin "itsestään", eikä kääntäjä luo niitä kyseisissä virkkeissä tarkoituksella.

Eksplikointien luokitteluun liittyy myös muita epäselviä kysymyksiä: kun kulttuurisidonnaisen käsitteen eksplikointi aiheuttaa sen, että tämä eksplikointi luo KT:ssä vahvemman sidoksen johonkin edeltävässä tekstissä olevaan käsitteeseen, lasketaanko myös tämä eksplikoinniksi? Esim. kohdasta "Joenkielinen Fjäll": LT:n otsikkoon "Joenkielinen" ei ole sidottu eksplisiittisesti muuhun esitetekstiin. KT:ssä "Joenkielinen Fjäll" -otsikkoon on eksplikoitu "Fjäll"-käsite. "Fjälls" mainitaan "Natur"-luvun ensimmäisessä virkkeessä (ideavirkkeessä), joten kyseessä on täydellinen toisto ja hyponyminen suhde: Joenkielinen on yksi ideavirkkeessä mainituista tuntureista. Tässä tutkielmassa eksplikointien luokittelu on rajattu selkeyden vuoksi niin, että

tällainen eksplikointi lasketaan vain yhdeksi eksplikoinniksi. Näitä eksplikoinnin aiheuttamia vahvempia kohesiivisiä sidoksia ei analysoida tarkemmin tässä työssä.

Useat epäselvät kysymykset ja tulkintavaikkeudet osoittavat, että Vehmas-Lehdon (2001, 221–222, 227–228) luokittelu pakollisiin ja vapaaehtoiisiin eksplikointeihin kaipaisi siis vielä tarkempaa rajausta juuri koheesion osalta.

1. Kohesiiviset eksplikoinnit

Pakolliset eksplikoinnit

KT:ssä on hyvin vähän pakollisia kohesiivisiä eksplikointeja (kuusi kappaletta). Osa aineistosta löydetyistä pakollisista eksplikoinneista johtuu suomen ja saksan kielten välisistä sananmuodostus- ja kielioppieroista. Tällaisilla pakollisilla eksplikoinneilla ei ole suurta vaikutusta tekstin ymmärrettävyyteen. Esim.:

-LT:ssä käytetään liitepartikkelia *"tänäkin päivänä"*, KT:ssä konnektoreja *"auch"* ja *"noch immer"*. (*"Der Mensch am Lemmenjoki"*, 2. kpl, 3. virke)

-LT:n *"Ihminen Lemmenjoella"* -otsikosta ei suoraan selviä, viittaako *"Lemmenjoki"* koko kansallispuistoon vai itse jokeen ja sen jokilaaksoon. Vasta otsikkoa seuraavasta tekstistä ilmenee, että Lemmenjoella viitataan tässä juuri jokeen ja sen lähiympäristöön. KT:n lukija puolestaan ymmärtää Lemmenjoen viittaavan jokeen prepositioilmauksen *"am"* (= *"an dem"*) ansiosta (*"Der Mensch am Lemmenjoki"*), sillä joen rannasta puhuttaessa käytetään *"an"*-prepositiota.

Myös tekstiin aiemmin tehty eksplikointi voi aiheuttaa sen, että tietyn ilmauksen voidaan ajatella olevan eksplikointi. Tällaiset eksplikoinnit vahvistavat sidosta edeltävään eksplikointiin ja parantavat siten tekstin ymmärrettävyyttä. Näitä eksplikointeja oli aineistossa muutamia, ja ne luokitellaan tässä tutkielmassa pakollisiksi. Esim.:

-*"Ravadasköngäs"*-otsikkoa seuraava virke on sidottu otsikkoon KT:ssä eksplisiittisemmin kuin LT:ssä: leksikaalinen yhteys otsikkoon *"Ravadasköngäs Wasserfall"* ilmenee lauseessa sanasta *"Wasserfall"*, joka on otsikkoon eksplikoidun *"Wasserfall"*-sanän täydellinen toisto.

Vapaaehtoiset eksplikoinnit

KT:ssä on erittäin paljon vapaaehtoisia eksplikointeja (39 kpl), ja ne ovat yleisin aineistossa esiintyvä kohesiivinen muutostyyppi. Aineistosta löydetyt vapaaehtoiset kohesiiviset eksplikoinnit voidaan jakaa seuraaviin luokkiin:

-Kulttuurisidonnaisten käsitteiden eksplikoinnit

KT:ssä on 12 erilaista kulttuurisidonnaisten käsitteiden eksplikointia. Näiden eksplikointien avulla lukija voi ymmärtää kulttuurisidonnaisen käsitteen merkityksen ja muodostaa tekstissä esiintyvien käsitteiden välille tarvittavan kohesiivisen yhteyden. Suurin osa näistä eksplikoinneista on siis välttämättömiä ymmärrettävyyden kannalta. Kulttuurisidonnaiset käsitteet eksplikoimalla kääntäjä myös noudattaa funktionaalista käännosteoriaa, jonka mukaan tärkeintä on käännöksen toimivuus kohdetilanteessa.

Lähes kaikki aineistosta löydetyt kulttuurisidonnaisten käsitteiden eksplikoinnit esiintyvät erisnimien yhteydessä. Ulkomaalainen lukija ei oletettavasti tunne tekstissä esiintyvää erisnimeä, joten eksplikointia tarvitaan kertomaan, mitä kyseinen sana tarkoittaa. Esim.:

-”Wildmarkflüsse”-käsitteen eksplikointi ilmauksissa ”die Wildmarkflüsse Ivalojoiki und Repojoiki” (”Natur”-luvun 2. virke) ja ”die Wildmarkflüsse Lemmenjoiki und Ravadasjoiki” (”Ravadasköngäs Wasserfall” -kohta)

Erisnimien lisäksi KT:ssä eksplikoidaan myös muita kulttuurisidonnaisia käsitteitä, esim.:

-LT: ”aihkeja”, KT: ”Aihki-Kiefer”. (”Natur”, 4. kpl, 5. virke)

-LT: ”...virkistyskalastusalue, johon lupia...”, KT: ”...Sportangelgebiet; die notwendigen Angelgenehmigungen...”. Sanojen ”virkistyskalastusalue” ja ”lupia” välisen semanttisen yhteyden ymmärtäminen edellyttää tietoa siitä, että Suomessa kalastamiseen tarvitaan yleensä maksullinen lupa. Käännöksen kohderyhmällä ei välttämättä ole tätä ennakkotietoa. Kääntäjä on huomionnut tämän eksplikoimalla KT:iin sanan ”Angel-”. ”Angel-” on virkkeen ensimmäisessä lauseessa olevan ”Sportangelgebiet”-sanana osittainen toisto, joten lukijat voivat päätellä nopeasti ja

helposti, että kyseessä on pakollinen kalastuslupa. ("Wandern im Nationalpark", 6. kpl, 1. virke) Tämän eksplikoinnin voidaan ajatella olevan myös eksplikointi, jossa on käytetty vahvempaa kohesiivista ilmausta (ks. seuraava kohta). Ilmaus sisältää myös vapaaehtoisen implikoinnin.

-Eksplikoinnit vahvemalla leksikaalisella sidoksella

Aineistosta löytyi eniten eksplikointeja (19 kpl), joissa LT:n koheesiokeino on eksplikoitu KT:ssä vahvemalla kohesiivisellä ilmauksella. Näiden eksplikointien avulla tekstistä saadaan mm. tyyllisesti sujuvampi ja viittauksen kohde voidaan ilmaista eksplisiittisesti. Näin lukijan tulkintaa tuetaan mahdollisimman selkeästi. Toisaalta kaikki tähän luokkaan kuuluvat eksplikoinnit eivät ole luultavasti tietoisia ratkaisuja, vaan osa johtuu myös kääntäjän tiedostamattomista sanavalinnoista (eli eksplikointi syntyy "vahingossa"). Toisin kuin kulttuurisidonnaisten käsitteiden eksplikoinnit, tämän luokan eksplikoinnit eivät ole yhtä välttämättömiä ymmärrettävyyden kannalta, sillä lukija ymmärtää tekstin yleensä myös ilman näitä eksplikointeja.

Monet eksplikoinnit, joissa on käytetty vahvempaa koheesiokeinoa, koskevat esitteen pääteemaa eli "Lemmenjoen kansallispuisto" -käsitettä, esim.:

-LT: "puisto", KT: "Nationalpark". Näitä eksplikointeja on yhteensä neljä kappaletta (mm. "Natur", 2. kpl, 2. virke)

-LT: "kansallispuistot" (osittainen toisto), KT: "die finnischen Nationalparks" (täydellinen toisto) ("Die finnischen Nationalparks", 1. virke)

Jotkin eksplikoinneista on tehty korvaamalla LT:n synonyyminen viittausuhde KT:ssä täydellisellä tai osittaisella toistolla. Esim.:

-LT: synonyymi "alueen", KT: osittainen toisto "Lemmenjoki-Nationalpark" ("Nationalpark Lemmenjoki", 3. virke)

-LT: synonyymi "maassamme", KT: täydellinen/osittainen toisto "Finnland" ("Die finnischen Nationalparks", 3. kpl, 1. virke)

Yksi eksplikointi johtui virkkeiden yhdistämisestä ("Nationalpark Lemmenjoki", 1. kpl, 2. virke): LT:n kaksi erillistä virkettä on yhdistetty yhdeksi virkkeeksi, minkä vuoksi KT:stä on implikoitu jälkimmäisen virkkeen subjekti "Lemmenjoki". Kyseessä ei kuitenkaan ole implikointi vaan pikemminkin vapaaehtoinen eksplikointi, sillä lauseiden yhdistäminen vahvistaa tekstin koheesiota mm. yhteisen subjektin välityksellä.

-Täysin implisiittisten kohesiivisten elementtien eksplikoinnit

Aineistossa on myös kolme täysin implisiittisten eli ei-näkyvästi ilmaistujen elementtien eksplikointia. Nämä eksplikoinnit tuovat tekstiin tyyllistä sujuvuutta ja selkeyttävät lauseiden viittaussuhteita. Ne eivät kuitenkaan ole välttämättömiä ymmärrettävyyden kannalta. Esim.:

-KT:iin on eksplikoitu genetiivi-ilmaus "des Parks", jota ei ole LT:ssä. ("Wandern im Nationalpark", 3. kpl, 3. virke)

-Konnektoreihin liittyvät eksplikoinnit

KT:ssä on viisi konnektoreihin liittyvää eksplikointia. Aivan kuten useat muutkin aineiston eksplikoinnit, ne on tehty tekstin sujuvuuden lisäämiseksi eli tyyllisten seikkojen vuoksi. Yhtä eksplikointia lukuun ottamatta konnektoreihin liittyvät eksplikoinnit ovat sellaisia, että vaikka LT:ssä ei ole lainkaan kohesiivista elementtiä, KT:iin on eksplikoitu konnektori ("auch", "aber" tai "dann"). Näiden virkkeiden merkitykset vastaisivat LT:n virkkeen sisältöä myös ilman eksplikointia, joten eksplikoinnit eivät ole välttämättömiä ymmärrettävyyden kannalta. Näiden eksplikointien voidaan ajatella olevan myös täysin implisiittisten kohesiivisten elementtien eksplikointeja. Esim.:

-LT:ssä ei ole kohesiivista elementtiä, KT:iin on eksplikoitu tekstin sujuvuuden lisäämiseksi "aber"-konnektori. ("Der Mensch am Lemmenjoki", 3. kpl, 2. virke)

Yhteen kohtaan KT:ssä on eksplikoitu kaksi konnektoria yhden sijasta:

-LT:ssä liitepartikkeli "tänäkin päivänä", KT:ssä konnektorit "auch" ja "noch immer". Kyseessä on eksplikointi, koska konnektorit tarkoittavat tässä samaa asiaa ja koska virke olisi ymmärrettävä myös ilman toista konnektoria.

2. Kohesiiviset implikoinnit

Eksplikointien lisäksi KT:ssä esiintyy myös runsaasti implikoiteja (24 kpl), joita on tosin jonkun verran vähemmän kuin eksplikointeja.

Pakolliset implikoinnit

Pakollisia implikoiteja on aineistossa erittäin vähän, vain yksi kappale:

-LT: täydellinen toisto "Suomelle", KT: osittainen toisto "Finnland": "Finnland" on otsikossa ja ensimmäisessä virkkeessä esiintyvän "finnisch"-adjektiivin osittainen toisto. Implikointi on pakollinen, koska adjektiivia ei voida käyttää saksan kielessä tässä lauseyhteydessä. Tällä implikoinnilla ei ole vaikutusta tekstin ymmärrettävyyteen. ("Die finnischen Nationalparks", 1. kpl, 2. virke)

Vapaaehtoiset implikoinnit

Toisin kuin pakollisia implikoiteja, aineistossa on paljon vapaaehtoisia implikoiteja (23 kpl). Nämä voidaan jakaa kahteen luokkaan: implikoiteihin, joissa käytetään heikompaa kohesiivista elementtiä, ja implikoiteihin, joissa kohesiivinen elementti on poistettu kokonaan.

-Implikointi heikommalla kohesiivisellä elementillä

Heikommalla kohesiivisellä elementillä tehdyissä implikoinneissa (14 kpl) on käytetty monia eri koheesiokeinoja, kuten synonyymeja ja hyponyymeja. Analyysissa ilmeni, että heikompaa kohesiivista elementtiä käyttämällä tekstiin voidaan tuoda sanastollista vaihtelua. Aineiston perusteella heikomman kohesiivisen sidoksen käyttö voi myös johtua lauserakenteen muutoksesta ja käännökseen aiemmin tehdystä eksplikoinnista. Esim. näistä implikoinneista:

-KT:ssä on muutamia synonyymien käytöstä johtuvia implikoiteja, esim.: LT: osittainen toisto "puisto", KT: synonyymi "Schutzgebiet". Synonyymilla tehty korvaus vähentää ilmauksen eksplisiittisyyttä, sillä lukijan on itse pääteltävä, että pääsana "Nationalpark" ja siihen viittaava "Schutzgebiet" tarkoittavat samaa asiaa. Lukija kuitenkin todennäköisesti tietää, että kansallispuistot ovat luonnonsuojelualueita,

joten hän myös ymmärtää helposti sanojen välisen leksikaalisen sidoksen. ("Natur", 2. kpl, 1. virke)

-Esimerkki lauserakenteen muutoksesta johtuvasta implikoinnista: LT:ssä on päälause ja relatiivilause, kun taas KT:ssä on kaksi päälauseetta, jotka erottaa toisistaan pilkku. LT:n relatiivipronomini "jonka" on korvattu KT:ssä parafrasilla "eine vergleichbare Landschaft". ("Natur"-luvun 2. kpl, 3. virke)

Useimmat heikommalla kohesiivisella sidoksella käännetyt ilmaukset eivät heikennä ymmärrettävyyttä, sillä lukija voi edelleen helposti päätellä viittaussuhteen. KT:ssä on kuitenkin joitakin tähän luokkaan kuuluvia implikoiteja, jotka selvästi vaikeuttavat tekstin ymmärtämistä. Esim.:

-LT:ssä edelliseen kappaleeseen viitataan täydellisellä toistolla, KT:ssä synonyymilla: "Kerngebiet"-käsitteeseen viitataan sanalla "Hauptteil". Synonyymien käyttö voi hidastaa ymmärtämisprosessia, koska lukijan on pysähdyttävä miettimään, mihinunaan "Hauptteil" tässä viittaa. Lukija pystyy kyllä todennäköisesti päättelemään sanan oikean korrelaatin, mutta täydellinen toisto "Kerngebiet" olisi tässä synonyymia huomattavasti ymmärrettävämpi ilmaus. ("Wandern im Nationalpark", 3. kpl, 1. virke)

-KT:ssä "peura"-sana on käännetty käsitteellä "Rentier" edellisessä kappaleessa käytetyn käsitteen "Wildrentier" asemesta. Käännöksen ymmärrettävyyden kannalta implikointi on huono ratkaisu, koska myös "poro" on käännetty lauseessa "Rentier"-sanalla. Peuraa tarkoittavan "Rentier"-sanon kohesiivinen yhteys edelliseen kappaleeseen jää liian etäiseksi, ja lukijan on vaikea ymmärtää virkkeen sisältöä. Ymmärrettävyyden varmistamiseksi kääntäjän kannattaisi viitata villipeuraan täydellisellä toistolla "Wildrentier" ja poroon sanalla "Rentier": "Als der Bestand an Wildrentieren zurückging, und die Samischen Rentierhirten...". ("Der Mensch am Lemmenjoki", 2. kpl, 1. virke)

-LT:n kohesiivinen elementti on implikoitu kokonaan pois

KT:ssä on yhdeksän implikointia, joissa LT:n kohesiivinen elementti on jätetty kokonaan pois. Implikoimalla kohesiivinen sidos kokonaan pois tekstiä voidaan lyhentää ja tiivistää. Osa näistä implikoinneista johtui myös siitä, että virke on jaettu kahteen erilliseen lauseeseen.

Erityisen runsaasti tähän luokkaan kuuluvia implikointeja on "Informationshütte"-kohdassa. Kohesiivisiä sidoksia poisjättämällä kappaleesta on saatu lyhyempi ja ytimekkäämpi. KT:stä on implikoitu esim. sanat "alueen", "tuvassa" ja "lisäksi". Nämä implikoinnit eivät heikennä tekstin ymmärrettävyyttä, sillä lukijalle on tekstiyhteyden perusteella selvää, mihin virkkeiden sisältämillä käsitteillä viitataan.

Aineistossa on kuitenkin monia kohtia, joissa kohesiivisen sidoksen implikointi hidastaa ja vaikeuttaa selvästi tekstin ymmärtämistä. Esim.:

-LT: "polun pituus", KT: "Länge". "Polku"-sanon poisjättämisen vuoksi lukijalle voi olla epäselvää, viitataanko "Länge"-käsitteellä "Pfad"- vai "Lemmenjoki"-sanaan. ("Naturlehrpfad"-kohta)

-LT: "Luontotupa on avoinna kesäaikaan.", KT: "Über Sommer geöffnet.". "Luontotuvan" implikoinnin vuoksi lauseen viittaussuhde on epäselvä: lauseen voi tulkita viittaavan joko otsikon "Informationshütte"-sanaan tai edellisen lauseen "Ausstellung"-sanaan. Jos tekstin ymmärrettävyys haluttaisiin optimoida, kohesiivisen sidoksen pitäisi olla eksplisiittinen, esim. "Die Hütte ist über Sommer geöffnet.". ("Informationshütte"-kohta)

-LT: "Njurkalahden luontopolku", KT: "Der Naturlehrpfad". KT:stä on implikoitu pois sana "Njurkalahden". "Naturlehrpfad" on "Besondere Sehenswürdigkeiten" -luvun kohdassa esiintyvän "Naturlehrpfad"-sanon täydellinen toisto, joten lukija voi kyllä päätellä, että kyse on samasta, Njurkalahdesta alkavasta polusta. Tämä vapaaehtoinen implikointi ei estä virkkeen ymmärtämistä mutta voi hidastaa oikean viittaussuhteen muodostamista. ("Der Mensch am Lemmenjoki", 1. kpl, 3. virke)

3. Kohesiiviset muutokset, jotka eivät ole eksplikointeja tai implikointeja

Aineistosta löytyi kolme kohesiivistä muutosta, joita ei voi luokitella eksplisiittisiksi tai implisiittisiksi muutoksiksi. LT:n ja KT:n ilmauksilla on tällöin sama merkitys, mutta ne on ilmaistu erilaisella kohesiivisellä sidoksella. Nämä muutokset johtuvat mm. suomen ja saksan kielen välisistä semanttisista ja kieliopillisista eroista, kääntäjän sanavalinnoista ja lauserakenteen muutoksista. Nämä kohesiiviset muutokset eivät vaikuta merkittävästi tekstin ymmärrettävyyteen. Esim.:

-LT:n pää- ja relatiivilauseetta yhdistää relatiivipronomini "jolloin". KT:ssä on puolestaan kaksi päälausetta, joiden välissä on pilkku. Jälkimmäisen lauseen sitoo ensimmäiseen konnektori "damals". ("Der Mensch am Lemmenjoki", 2. kpl, 2. virke)

-LT: "Tämä johtuu...": konnektori sisältää pronominiiviittauksen, KT: "Die Begründung liefert...": konnektori ei sisällä pronominiiviittausta. ("Natur", viimeinen virke)

Kohtia, joissa kohesiiviset muutokset olisivat parantaneet ymmärrettävyyttä:

Kuten analyysissa aiemmin jo todettiin, useimmat LT:n ja KT:n kohesiiviset sidokset ovat selkeitä. KT:ssä on kuitenkin joitakin kohesiivisiä sidoksia,

-jotka ovat liian löyhiä (pääsanan ja siihen viittaavan käsitteen välinen etäisyys on liian pitkä),

-jotka voidaan tulkita monella eri tavalla tai

-joissa kulttuurisidonnaista käsitettä ei selitetä.

Näissä kohdissa ymmärrettävyyttä olisi voitu parantaa eksplikoimalla. Esim. tällaisista kohdista:

-*"Natur"*-luvun ensimmäisessä virkkeessä olisi voitu käyttää osittaisen toiston *"Nationalpark"* sijasta kansallispuiston koko nimeä *"Nationalpark Lemmenjoki"*. Vaikka kansallispuiston koko nimi on mainittu jo pääotsikossa, voisi se olla hyvä toistaa täydellisesti tässä ensimmäisessä virkkeessä (tämä sivu tulee ensimmäisenä näkyviin esitettä aukitaiteltaessa).

-Lukija ei todennäköisesti tiedä, mitä sana *"Metsähallitus"* tarkoittaa. Käsitettä ei kuitenkaan selitetä käännöksessä. Virkkeen koheesio on näin ollen liian väljä, joten kääntäjän olisi kannattanut eksplikoida käännökseen esim. *"...des Metsähallitus, des Finnischen Amts für Staatswälder,..."*. Näin lukija ymmärtäisi, mikä Metsähallitus on ja mikä on sen yhteys kansallispuistoon. Käsite on sinänsä tekstin kannalta tärkeä, sillä tekstissä mainitaan, että kalastuslupia myydään Metsähallituksen toimipisteissä. (*"Wandern im Nationalpark"*, 6. kpl)

-Ulkomaalainen lukija ei todennäköisesti tiedä, mitä käsite "Rentierscheideplatz" tarkoittaa. Koska poroerotuksen merkitystä ei selitetä tekstissä, käsitteen eksplikointi parantaisi tekstin ymmärrettävyyttä. (Kohta "Rentierscheideplatz bei Sallivaara")

Kohtia, joissa implikointi olisi selvästi parantanut tekstin ymmärrettävyyttä, ei aineistosta löytynyt. Tämän aineiston perusteella implikointi ei näyttäisi näin ollen olevan yhtä tärkeä tekijä käännöstekstin ymmärrettävyyden kannalta kuin eksplikointi.

5. Päätelmät

Tutkielman tavoitteena oli vertailla muutamien koheesiokeinojen ilmenemistä lähde- ja kohdetekstissä ja tarkastella niitä ymmärrettävyyden näkökulmasta. Analyysin tarkoituksena oli ensinnäkin selvittää lähde- ja kohdetekstin koheesiota yleisellä tasolla eli sitä, miten kiinteitä tai löyhiä kohesiiviset sidokset ovat ymmärrettävyyden kannalta. Analyysin varsinaisena päätavoitteena oli kuitenkin tutkia, miten lähdetekstin kohesiiviset elementit on käännetty kohdetekstissä ja millaisia kohesiivisiä muutoksia kohdetekstissä on. Analyysissa pyrittiin myös etsimään kohtia, joihin kääntäjän olisi kannattanut tehdä kohesiivisiä muutoksia ymmärrettävyyden parantamiseksi.

Sekä lähde- että kohdetekstissä esiintyi kaikkia tutkittuja koheesiokeinoja eli toistoja, korvauksia, pro-muotoja ja konnektoreita. Otsikot, luvut, kappaleet ja virkkeet sidottiin toisiinsa eksplisiittisesti eri koheesiokeinoilla. Näin lukijalle annetaan runsaasti näkyviä vihjeitä tekstin tulkintaa varten. Lähde- ja kohdetekstin virkkeiden kohesiiviset sidokset olivat tutkittujen tekstipiirteiden osalta erittäin kiinteitä, sillä lähes kaikki virkkeet sidottiin välittömästi edelliseen virkkeeseen tai muuhun edeltävään tekstiin yhden tai useamman eksplisiittisen kohesiivisen sidoksen avulla. Lähes kaikki virkkeet sidottiin edeltävään tekstiin samanaikaisesti usean koheesiokeinoon avulla. Vain muutama virke oli yhteydessä edeltäviin virkkeisiin vain yhden kohesiivisen elementin välityksellä. Sekä lähde- että kohdetekstin virkkeiden välisenä sidoksena käytettiin selvästi eniten toistoja ja korvauksia. Konnektoreita esiintyi molemmissa esitteissä jonkun verran. Pro-muotoja käytettiin virkkeiden välisenä sidoksena vähiten.

Se, että lähde- ja kohdetekstissä esiintyi erittäin paljon eksplisiittisiä kohesiivisiä sidoksia osoittaa osaltaan sen, että kyseessä on laajalle yleisölle tarkoitettu teksti.

Maallikoille kohdistetuissa teksteissä tekstin ymmärtämistä on nimittäin tuettava käyttämällä enemmän eksplisiittisiä koheesiokeinoja kuin tietylle asiantuntijajoukolle suunnatuissa teksteissä (mm. Tiittula 2001, 66).

Analyysissa ilmeni, että suurin osa lähdetekstin kohesiivisistä sidoksista on käännetty samalla koheesiokeinolla. Käännöksestä löytyi kuitenkin myös erittäin paljon kohesiivisiä muutoksia. Kohesiivisten muutosten suuri määrä vahvistaa lähtöhypoteesia eli käsitystä siitä, että lähde- ja kohdetekstissä käytetyt koheesiokeinot eroavat toisistaan ainakin joiltain osin. Aineistosta löytyi eksplikointeja, implikointeja sekä muita kohesiivisiä muutoksia, joita ei voi luokitella eksplikoinneiksi tai implikoinneiksi. Eksplikointeja ja implikointeja oli käännöksessä runsaasti. Eksplikointeja (45 kpl) esiintyi käännöksessä jonkin verran enemmän kuin implikointeja (24 kpl). Muita kohesiivisiä muutoksia löytyi vain kolme kappaletta. Käännöksessä esiintyi siis runsaasti kohesiivisiä muutoksia ja etenkin eksplikointeja: analyysin tulokset ovat näin ollen samansuuntaisia kuin aiempien tutkimusten tulokset (esim. Vehmas-Lehto 2001, 221, 226).

Aineistossa esiintyi hyvin vähän pakollisia eli kielten välisistä syntaktisista ja semanttisista eroista johtuvia eksplikointeja ja implikointeja. Pakollisia eksplikointeja löytyi kuusi kappaletta, ja ne johtuivat suomen ja saksan kielten välisistä sananmuodostus- ja kielioppieroista. Näillä eksplikoinneilla ei ollut suurta vaikutusta tekstin ymmärrettävyyteen. Analyysissa ilmeni, että myös tekstiin aiemmin tehty eksplikointi voi aiheuttaa sen, että tietyn ilmauksen voidaan ajatella olevan pakollinen eksplikointi. Tällaiset eksplikoinnit vahvistavat kohesiivisistä sidosta edeltävään eksplikointiin ja parantavat siten tekstin ymmärrettävyyttä. Pakollisia implikointeja löytyi analyysissa puolestaan vain yksi kappale. Tämä implikointi johtui kielten välisestä kieliopillisesta erosta, eikä sillä ollut vaikutusta tekstin ymmärrettävyyteen.

Toisin kuin pakollisia kohesiivisiä muutoksia, käännöksessä oli erittäin paljon vapaaehtoisia eksplikointeja ja implikointeja. Vapaaehtoisia koheesiomuutoksia tehdään, koska eri kielten tekstinlaatimisstrategiat ja tyylilliset konventiot eroavat toisistaan ja jotta tekstistä tulisi selkeämpää, luontevampaa ja ymmärrettävämpää (Vehmas-Lehto 2001, 222, 227). Blum-Kulkan (1986, 33) mukaan juuri vapaaehtoiset koheesiomuutokset osoittavat, mitä koheesiomuutoksia ja niihin liittyviä ilmiöitä ja trendejä kääntämisen yhteydessä esiintyy. Tämän aineiston perusteella vapaaehtoiset kohesiiviset eksplikoinnit ja implikoinnit näyttäisivät olevan olennainen osa

kääntämistä. Vapaaehtoisia eksplikointeja oli 39 ja implikointeja 23 kappaletta. Vapaaehtoisia eksplikointeja esiintyi tekstissä siis jonkin verran enemmän kuin implikointeja. Analyysin tulokset vahvistavat näin osaltaan eksplikointihypoteesia, jonka mukaan käännökset ovat usein eksplisiittisempiä kuin lähdetekstit (mm. Blum-Kulka 1986, 19; Chesterman 1997, 71–72). Tämän aineiston perusteella vaikuttaisi siltä, että eksplikointihypoteesi pätee myös koheesioon, eli käännökset ovat myös kohesiivisesti ainakin jonkin verran eksplisiittisempiä kuin lähdetekstit.

Aineistosta löydetyt vapaaehtoiset eksplikoinnit voidaan jakaa moneen eri luokkaan. Käännöksestä oli esimerkiksi paljon kulttuurisidonnaisten käsitteiden eksplikointeja, joiden avulla lukija voi ymmärtää kulttuurisidonnaisten käsitteiden merkityksen ja muodostaa tekstissä esiintyvien käsitteiden välille tarvittavan kohesiivisen yhteyden. Näiden eksplikointien voidaan ajatella olevan välttämättömiä ymmärrettävyyden kannalta. Käännöksestä oli myös runsaasti vahvemalla leksikaalisella sidoksella tehtyjä eksplikointeja sekä muutama täysin implisiittisen kohesiivisen elementin eksplikointi. Näiden eksplikointien avulla viittauksen kohde voidaan ilmaista tekstissä eksplisiittisesti, eli eksplikoinnit selkeyttävät lauseiden viittaussuhteita ja lukijan tulkintaa tuetaan mahdollisimman selkeästi. Vahvemalla leksikaalisella sidoksella tehdyt eksplikoinnit ja täysin implisiittisten kohesiivisten elementtien eksplikoinnit voivat myös lisätä tekstin tyylillistä sujuvuutta. Ne eivät kuitenkaan ole täysin välttämättömiä ymmärrettävyyden kannalta, sillä lukija ymmärtää tekstin yleensä myös ilman niitä. Käännöksestä esiintyi myös konnektoreihin liittyviä eksplikointeja. Niillä voidaan parantaa tekstin tyylillistä sujuvuutta. Myöskään nämä eksplikoinnit eivät olleet välttämättömiä ymmärrettävyyden kannalta.

Käännöksestä löydetyt vapaaehtoiset implikoinnit voidaan puolestaan jakaa kahteen eri ryhmään: implikointeihin, joissa käytetään heikompaa kohesiivista elementtiä, ja implikointeihin, joissa kohesiivinen elementti on poistettu kokonaan. Heikompaa kohesiivista sidosta, kuten synonyymia, käyttämällä tekstiin voidaan tuoda sanastollista vaihtelua. Kun kohesiivinen sidos implikoidaan kokonaan pois, tekstiä voidaan puolestaan lyhentää ja tiivistää. Monet vapaaehtoisista implikoinneista eivät heikennä tekstin ymmärrettävyyttä, sillä lukija voi edelleen helposti päätellä käsitteiden väliset viittaussuhteet. Käännöksestä oli kuitenkin joitakin jompaankumpaan edellä mainittuun ryhmään kuuluvia implikointeja, jotka voivat selvästi vaikeuttaa tekstin ymmärtämistä: implikointi hidastaa oikeiden

viittaussuhteiden ymmärtämistä, koska lukijalle ei ole enää selvää, mihin käsitteeseen sanalla viitataan. Tekstin yksinkertaistaminen implikoimalla edellyttää toisin sanoen, että kohesiiviset viittaussuhteet pysyvät lukijalle selkeinä. Analyysin perusteella Vehmas-Lehdon (2001, 221–222, 227–228) luokittelu pakollisiin ja vapaaehtoihin eksplikointeihin näyttäisi siis soveltuvan myös implikointien analysointiin.

Aineistosta löytyi kolme kohesiivista muutosta, joita ei voi luokitella eksplikoinneiksi tai implikoinneiksi. Lähde- ja kohdetekstin ilmauksilla on tällöin sama merkitys, mutta ne on ilmaistu erilaisella kohesiivisellä sidoksella. Nämä kohesiiviset muutokset eivät vaikuttaneet tässä aineistossa merkittävästi tekstin ymmärrettävyyteen.

Tutkimuksessa ilmeni, että kaikista kohesiivisistä muutoksista vapaaehtoiset eksplikoinnit ja implikoinnit vaikuttivat eniten käännostekstin ymmärrettävyyteen. Eksplikoinneilla näyttäisi kuitenkin olevan suurempi vaikutus käännostekstin ymmärrettävyyteen kuin implikoinneilla. Aineistossa esiintyvät vapaaehtoiset eksplikoinnit paransivat ymmärrettävyyttä, kun taas vapaaehtoiset implikoinnit joko paransivat tai heikensivät sitä. Implikoinnit kyllä lyhensivät ja tiivistivät tekstiä ja näin lisäsivät ymmärrettävyyttä, mutta eksplikoinnit loivat ja vahvistivat kohesiivisiä sidoksia, joten eksplikointien voidaan ajatella vaikuttavan merkittävämmiin tekstin koheesioon ja ymmärrettävyyteen. Aineistossa ei myöskään ollut yhtään ymmärrettävyyttä heikentävää eksplikointia, kun taas ymmärrettävyyttä selvästi huonontavia implikointeja löytyi useita. Ymmärrettävän käännostekstin laatimiseksi kääntäjän kannattaa siis kiinnittää huomiota juuri vapaaehtoihin eksplikointeihin. Erityisesti kulttuurisidonnaisten käsitteiden eksplikoinnit näyttäisivät parantavan ymmärrettävyyttä oleellisesti.

Analyysissa tuli selvästi esiin lukijan tietojen vaikutus tekstin ymmärtämiseen. Lähdetekstissä oli paljon implisiittistä eli ei-näkyvää kulttuurisidonnaista tietoa, jonka oletettiin kuuluvan suomalaisen lukijan maailmantietoon. Suomalainen lukija oletettavasti tuntee esimerkiksi tekstissä mainitut kulttuurisidonnaiset käsitteet ja osaa yhdistää tekstissä esiintyviä käsitteitä toisiinsa myös, vaikka niiden välillä ei ole eksplisiittistä kohesiivista sidosta. Kaikkia tällaisia tekstin implisiittisiä sidoksia ei ole eksplikoitu käännostekstissä. Tämä ei olisi ollut tarpeen eikä edes tavoiteltavaa, sillä silloin käännostekstistä olisi tullut liian pitkä ja raskaslukuinen. Kuten luvussa 2.3.1. todettiin, käännostekstin lukija pystyy ymmärtämään tekstissä mainittujen asioiden

välisiä yhteyksiä myös päättelemällä ne tekstiyhteydestä, ei vain pelkästään näkyvien kielellisten vihjeiden avulla.

Kuten luvussa 3.1. esitettiin, integroiva ymmärtäminen ja kääntäminen sekä funktionaalinen käännosteoria edellyttävät, että kääntäjä sopeuttaa käännoksen lukijoiden oletettujen ennakkotietojen mukaisesti. Käännoksessä olikin lukuisia kohtia, joissa kääntäjä on sopeuttanut kohdetekstin kohesiiviset elementit vastaamaan lukijoiden oletettuja tietoja. Tämä on tehty mm. eksplikoimalla kulttuurisidonnaisia käsitteitä ja käyttämällä vahvempia kohesiivisiä sidoksia. Näin kääntäjä on noudattanut funktionaalista käännosteoriaa, jonka mukaan tärkeintä on käännoksen toimivuus kohdetilanteessa.

Käännoksessä oli kuitenkin myös muutamia kohtia, joissa lukijoiden oletettuja ennakkotietoja ei ole otettu riittävästi huomioon. Tällöin kohesiiviset sidokset olivat liian löyhiä (pääsanana ja siihen viittaavan käsitteen välinen etäisyys oli liian pitkä), ne voitiin tulkita monella tavalla tai kulttuurisidonnaista käsitettä ei selitetty. Näissä kohdissa ymmärrettävyyttä olisi voitu parantaa eksplikoimalla. Kohtia, joissa implikointi olisi selvästi parantanut tekstin ymmärrettävyyttä, ei aineistosta löytynyt.

Analyysin tuloksiin ja niiden yleistettävyyteen liittyy useita ongelmia. Aineistossa analysoitiin vain muutamia koheesiokeinoja, joten tutkimus edustaa vain pientä osaa koheesiokeinoista. Toisaalta myös itse tutkimusaineisto on varsin suppea, eikä esimerkiksi kääntäjän äidinkielestä ole tietoa. Analyysin tuloksia ei voida näin ollen yleistää koskemaan kaikkia suomesta saksaksi käännettyjä informatiivisia esitetekstejä, jotka on suunnattu laajalle lukijajoukolle. Tutkimusmenetelmä ja analyysi ovat myös subjektiivisia, sillä eri ihmiset saattavat löytää samasta tekstistä erilaisia leksikaalisia viittaussuhteita analysointitaitojensa ja tekstin aihetta koskevien ennakkotietojensa perusteella.

Eksplikointien luokittelu osoittautui analyysissä melko vaikeaksi tehtäväksi. Se, mitkä tekstin kohesiiviset muutokset luokitellaan eksplikoinneiksi, ei ole nimittäin yksiselitteistä vaan pitkälti tulkintakysymys. Myös luokittelu pakollisiin ja vapaaehtoiisiin kohesiivisiin muutoksiin oli paikoin vaikeaa, sillä luokittelukriteerit olivat hyvin väljät ja jättivät tilaa tulkinnalle. Tämän vuoksi analyysin tulosten luokitteluun liittyy paljon epäselviä kysymyksiä, ja aineistosta löydettyjen eksplikointien ja implikointien määriä on pidettävä vain suuntaa antavina. Eri

luokittelukriteereillä samasta aineistosta voitaisiin varmasti löytää eri määrä erityyppisiä koheesiomuutoksia. Analyysin tuloksia on näin ollen pidettävä vain yhtenä lähestymistapana kyseisiin teksteihin.

Useat epäselvät kysymykset ja tulkintavaikeudet osoittavat, että koheesiokkeinojen luokittelu eksplikointeihin ja implikointeihin kaipaisi vielä tarkennusta ja lisätutkimusta. Myös Vehmas-Lehdon (2001, 221–222, 227–228) luokittelua pakollisiin ja vapaaehtoiisiin eksplikointeihin kannattaisi tarkentaa juuri koheesion osalta. Tätä varten olisi syytä tutkia muun muassa sitä, minkälaiset kohesiiviset muutokset voidaan luokitella eksplikoinneiksi, mitä erilaisia eksplikointi- ja implikointityyppejä käännoksissä esiintyy, mistä nämä koheesiomuutokset johtuvat ja miten ne vaikuttavat ymmärrettävyyteen. Yksi kääntäjän kannalta mielenkiintoinen kysymys on myös se, missä tapauksissa tekstin kohesiivisiä elementtejä pitäisi eksplikoida ymmärrettävyyden varmistamiseksi.

Blum-Kulka (1986, 33) on ehdottanut, että koheesiomuutosten tutkimista varten olisi hyvä tehdä ensin laajoja kontrastiivisia tutkimuksia tietyssä rekisterissä, jotta voitaisiin saada selville lähde- ja kohdetekstin koheesiosäännöt ja -konventiot. Sen jälkeen voitaisiin tutkia kielten välillä tehtyjä käännoksiä ja niissä käännoöprosessin myötä tapahtuvia kohesiivisiä muutoksia. Laajoja, kontrastiivisia, eri tekstilajeja koskevia tutkimuksia on kuitenkin tehty suomi–saksa-kieliparissa melko vähän (Piitulainen & Tiittula 2002, 232). Myös tekstien koheesion rakentumista on vertailtu niukasti. Suomen- ja saksankielisten tekstien koheesiota koskevia kontrastiivisia tutkimuksia ovat tehneet mm. Tiittula (2001) ja Piitulainen & Tiittula (2002). Koheesion merkitys kääntämisessä kaipaisi siis vielä lisätutkimusta suomi–saksa-kieliparissa monella eri alueella.

Lähteet

Tutkimusaineisto:

Lähdeteksti: suomenkielinen esite *Lemmenjoen kansallispuisto*. 9/2005. 4. painos.
Julkaisija: Metsähallitus.

Kohdeteksti: saksankielinen esite *Nationalpark Lemmenjoki*. 9/2005. 4. painos.
Käännös: Lapin kielikeskus. Julkaisija: Metsähallitus.

Lähdekirjallisuus:

Biere, Bernd Ulrich 1989. *Verständlich-Machen. Hermeneutische Tradition – Historische Praxis – Sprachtheoretische Begründung*. Niemeyer, Tübingen.

Blum-Kulka, Shoshana 1986. Shifts of Cohesion and Coherence in Translation. House, Juliana & Blum-Kulka, Shoshana (toim.), *Interlingual and Intercultural Communication. Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies*. Narr, Tübingen. 17–36.

Brinker, Klaus 1985. *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*. Schmidt, Berlin.

Chesterman, Andrew 1997. *Memes of translation. The spread of ideas in translation theory*. John Benjamins, Amsterdam.

De Beaugrande, Robert & Dressler, Wolfgang 1981. *Introduction to Text Linguistics*. Longman Group, Essex.

Dressler, Wolfgang 1973. *Einführung in die Textlinguistik*. Konzepte der Sprach- und Literaturwissenschaft. 2., durchgesehene Auflage. Niemeyer, Tübingen.

Englund Dimitrova, Birgitta 2005. *Expertise and Explicitation in the Translation Process*. John Benjamins, Amsterdam.

Enkvist, Nils Erik 1978. *Tekstilingvistiikan peruskäsitteitä*. Toinen muuttamaton painos. Gaudeamus, Helsinki.

Freihoff, Roland 1995. Verständlich übersetzen. Formulierungsstrategien (fi-de). Ingo, Rune, Laurén, Christer, Nikula, Henrik & Schuchalter, Jerry (toim.), *Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-symposiumi XV. Vöyri 11.–12.2.1995*. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisuja. N:o 20. 60–72.

Godenau, Sari 2004. *Käännöstekstin ymmärrettävyys: tiedottavan EU-käännöksen tarkastelua tekstilingvistisin menetelmin*. Joensuun yliopisto. Kansainvälisen viestinnän laitos. Lisensiaatintyö.

Groeben, Norbert 1982. *Leserpsychologie: Textverständnis – Textverständlichkeit*. Aschendorff, Münster.

Göpferich, Susanne 1998. *Interkulturelles Technical Writing. Fachliches adressatengerecht vermitteln. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Narr, Tübingen.

Hakulinen, Auli & Karlsson, Fred 1979. *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Gummerus, Jyväskylä.

Hartung, Wolfdietrich 1997. Text und Perspektive. Elemente einer konstruktivistischen Textauffassung. Antos, Gerd & Tietz, Heike (toim.), *Die Zukunft der Textlinguistik. Traditionen, Transformationen, Trends*. Niemeyer, Tübingen. 13–41.

Heinemann, Wolfgang & Viehweger, Dieter 1991. *Textlinguistik. Eine Einführung*. Niemeyer, Tübingen.

Helbig, Gerhard & Joachim, Buscha 1996. *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. 17. Auflage. Langenscheidt, Leipzig.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. *Tutki ja kirjoita*. 10., osin uudistettu laitos. Tammi, Helsinki.

Hoffmann, Lothar 1992. Vergleiche in der Fachsprachenforschung. Baumann, Klaus-Dieter & Kalverkämper, Hartwig (toim.), *Kontrastive Fachsprachenforschung*. Forum für Fachsprachenforschung 20. Tübingen, Narr. 95–107.

Hörmann, Hans 1991. *Einführung in die Psycholinguistik*. 3. Auflage. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.

Jahr, Silke 1996. *Das Verstehen von Fachtexten. Rezeption. Kognition. Applikation.* Narr, Tübingen.

Krings, Hans P. 1986. Translation Problems and Translation Strategies of Advanced German Learners of French (L2). House, Juliana & Blum-Kulka, Shoshana (toim.), *Interlingual and Intercultural communication.* Narr, Tübingen. 263–276.

Kupsch-Losereit, Sigrid 1995a. Übersetzen als transkultureller Verstehens- und Kommunikationsvorgang: andere Kulturen, andere Äußerungen. Salnikow, Nikolai (toim.), *Sprachtransfer – Kulturtransfer. Text, Kontext und Translation.* Lang, Frankfurt am Main. 1–16.

Kupsch-Losereit, Sigrid 1995b. Übersetzen als transkultureller Verstehens- und Produktionsprozeß. Snell-Hornby, Mary & Jettmarova, Zuzana & Kaindl, Klaus (toim.), *Translation as Intercultural communication.* John Benjamins, Amsterdam. 249–259.

Kupsch-Losereit, Sigrid 1997. Übersetzen ein integrativer-konstruktiver Verstehens- und Produktionsprozess. Drescher, Horst W. (toim.), *Transfer: Übersetzen - Dolmetschen - Interkulturalität. 50 Jahre Fachbereich Angewandte Sprach- und Kulturwissenschaft der Johannes Gutenberg-Universität Mainz in Gernersheim.* Lang, Frankfurt am Main. 209–224.

Kußmaul, Paul 2000. *Kreatives Übersetzen.* Narr, Tübingen.

Langer, Inghard, Schulz von Thun, Friedemann & Tausch, Reinhard 1987. *Sich verständlich ausdrücken.* Reinhardt, München.

Leppihalme Ritva 2001. Translation strategies for realia. Kukkonen, Pirjo & Hartama-Heinonen, Ritva (toim.), *Mission, Vision, Strategies and Values. A Celebration of Translator Training and Translation Studies in Kouvola.* Yliopistopaino, Helsinki. 139–148.

Levý, Jirì 1965. Will Translation Theory be of Use to Translators? Italiaander, R. (toim.), *Übersetzen. Vorträge und Beiträge vom Internationalen Kongress literarischer Übersetzer in Hamburg 1965.* Athenäum, Frankfurt am Main. 77–82.

Linke, Angelika, Nussbaumer, Markus & Portmann, Paul. R. 1996. *Studienbuch Linguistik*. 3., unveränderte Auflage. Reihe Germanistische Linguistik 121. Niemeyer, Tübingen.

Meutsch, Dietrich 1992. Text- und Bildoptimierung. Theoretische Voraussetzungen für die praktische Optimierung von Print- und AV-Medien: Verständlichkeitsforschung und Wissenstechnologie. Antos, Gerd & Augst, Gerhard (toim.), *Textoptimierung. Das Verständlichermachen von Texten als linguistisches, psychologisches und praktisches Problem*. 2. Auflage. Lang, Frankfurt am Main. 8–37.

Papegaaïj, Bart & Schubert, Klaus 1988. *Text coherence in translation*. Foris, Dordrecht.

Piitulainen, Marja-Leena & Tiittula, Liisa 2002. Absatzstruktur als Organisationsmittel in deutschen und finnischen Texten. Haß-Zumkehr, Ulrike, Kallmeyer, Werner & Zifonum, Gisela (toim.), *Ansichten der deutschen Sprache. Festschrift für Gerhard Stickel zum 65. Geburtstag*. Narr, Tübingen. 251–270.

Puurtinen, Tiina 2004. Explicitation of clausal relations: A corpus-based analysis of clause connectives in translated and non-translated finnish children's literature. Mauranen, Anna ja Kujamäki, Pekka (toim.), *Translation Universals – Do They exist?* John Benjamins, Amsterdam. 165–176.

Pääkkönen, Irmeli & Varis, Markku 2000. *Kriittinen lukutaito*. Finn Lectura, Helsinki.

Reiß, Katharina & Vermeer, Hans J. 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Niemeyer, Tübingen.

Resch, Renate 1997. Ein kohärentes Translat – was ist das? Die Kulturspezifik der Texterwartungen. Snell-Hornby, Mary, Jettmarová, Zuzana & Kaindl, Klaus (toim.), *Translation as Intercultural communication*. John Benjamins, Amsterdam. 271–282.

Rickheit, Gert & Strohner, Hans 1993. *Grundlagen der kognitiven Sprachverarbeitung. Modelle, Methoden, Ergebnisse*. Francke, Tübingen.

Röbler, Elke 1998. *Intertextualität und Rezeption. Linguistische Untersuchungen zur Rolle von Text-Text-Kontakten im Textverstehen aktueller Zeitungstexte*. Lang, Frankfurt am Main.

Sandig, Barbara 2006. *Textstilistik des Deutschen*. 2., völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. De Gruyter, Berlin.

Schmidt, Heide 1995. Textoptimierung und Translation. Salnikow, Nikolai (toim.), *Sprachtransfer – Kulturtransfer. Text, Kontext und Translation*. Lang, Frankfurt am Main. 63–93.

Schmitt, Peter A. 1999. Defekte im Ausgangstext. Snell-Hornby, Mary, Hönig, Hans G., Kußmaul, Paul & Schmitt, Peter A. (toim.), *Handbuch Translation*. 2. Auflage. Stauffenburg, Tübingen. 147–151.

Schnotz, Wolfgang 1994. *Aufbau von Wissenstrukturen. Untersuchungen zur Kohärenzbildung beim Wissenserwerb mit Texten*. Beltz, Weinheim.

Schwarz, Monika 1992. *Einführung in die kognitive Linguistik*. Francke, Tübingen.

Tiittula, Liisa 2001. Zur Textsortenspezifität von Konjunkturberichten. Eine exemplarische Analyse deutscher und finnischer Texte. Pekka Kujamäki (toim.), *Viestinnän lähteillä. Kirjoituksia kielestä, kulttuurista ja kääntämisestä. Juhlakirja Pauli Roinilan 65-vuotispäivän kunniaksi*. Kansainvälisen viestinnän laitoksen julkaisu 3, Joensuu. 57–78.

Van Dijk, Teun A. & Kintsch, Walter 1983. *Strategies of Discourse Comprehension*. Academic Press, London.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2001. Explicitation as a translation strategy. Kukkonen, Pirjo & Hartama-Heinonen, Ritva (toim.), *Mission, Vision, Strategies and Values. A Celebration of Translator Training and Translation Studies in Kouvola*. Yliopistopaino, Helsinki. 221–231.

LIITE 1: näyte suomenkielisestä kansallispuistoesitteestä

Luonto

Kansallispuiston maisemaa luonnehtivat suuret joet ja niiden väliset metsä-, tunturi- ja suoalueet. Eteläosassa virtaavat Ivalo- ja Repojoki melko alavien ja soisten maiden halki. Männy ja koivun lisäksi siellä tavataan vielä kuusta, joka kuitenkin vähenee nopeasti pohjoiseen päin siirtyessä. Soista suurimmat ja vaikeakulkuisimmat ovat Naskama-aapa ja Lemmenjäntkä.

Kansallispuiston keskiosaa hallitsee koko puiston komein maisema: kymmeniä kilometrejä pitkä Lemmenjoki-laakso ja sitä ympäröivät Maaresta- ja Viipustunturit. Vaikka korkeuserot ovat paikoitellen suuret, on maasto helpokulkuista ja koko puiston suosituinta retkeilyaluetta. Laakson rinteitä peittää molemmin puolin jokka vanha männy metsä, jonka veroista tuskin löytyy koko maasta. Yhdenäistä ja karua

mänykangasta rikkovat tuntureilta laskeutuvien purojen ja pienten jokien rehevät kurrut.

Lemmenjoki virtaa yläjuoksulla paikoin jyrkässä kanjoniassa, mutta jokilaakso levenee lähestyttäessä keskiosan suvanতো. Ennen saapumistaan Paatarijärveen joki muuttitelee näyttävästi korkeiden hiekkarömpien välissä.

Puiston luoteis- ja pohjoisosissa ovat Kietsimä- ja Vaskojoet. Maisemassa näkyy selvästi pohjoinen leima. Laajat koivikot peittävät matalia vaaroja. Soilla esiintyy jo selviä turpeen peittämiä jääkumpuja eli palsa- ja Jokilaaksojen mämmiköissä on runsaasti lyhyitä ja paksuja aihkeja. Norjan rajan lähellä olevien Kietsimätunturien kasvillisuus on sen sijaan yllättävän rehevää. Tämä johtuu puiston muusta kallioperästä poikkeavasta kivilajista, emäkisistä amfibolittista.

Retkeily kansallispuistossa

Retkeilijä saa liikkua kansallispuistossa kävelen, hiihtäen, meloen tai soutaen. Käyttöä varten kansallispuisto on jaettu erilaisiin osiin.

Perusosassa on merkittyjä polkuja, pitkoksia, siltoja ja huollettuja tulipaikkoja. Leiriyminen ja tulenkeko on sallittua vain sitä varten varatuilla paikoilla. Lemmenjoki-laakso ja Sallivaaran alue puiston eteläosassa ovat tärkeimmät perusosat ja suosituimmat retkeilykohteet.

Pääosa puistosta on erämaaosaa, josta puuttuvat perusosan retkeilyrakenneet. Vastaa vasti tulenkeko- ja leiriyymissäänöt ovat väljemmät. Retkeily erämaaosassa on huomattavasti vaativampaa kuin perusosassa. Puistossa on myös kaksi rajoitusosaa, joilla liikku- mista on rajoitettu maaperän kulumisvaurioiden estämiseksi tai eliöistön lisääntymisrauhan turvaamiseksi.

Retkeilijän tulee tutustua eri alueiden sijaintiin ja sääntöihin ennen retkelle lähtöä.

Kansallispuistossa on retkeilijöitä varten kymmen- kunta kämpppää, joista suurin osa on avoimia autotupia. Ne sijaitsevat sekä perus- että erämaaosissa. Puiston poikki kulkee virkistyskalastusalue, johon lupia voi ostaa matkailuyrittäjiltä ja Metsähallituksen toimipisteistä. Pohjoiselle Kietsimäjoelle kalastuslupia saa Tenon vesistöjen lupamyyjiltä.

Natur

Die Landschaft des Nationalparks ist ein vielseitiger Querschnitt von Natur und Landschaften Nord-Lapplands: viele Flüsse, Wälder, Moore und Fjälls. Den südlichen Teil bestimmen die Wildmarkflüsse Ivalojoki und Repojoki, die tiefliegende Ebenen und moorige Gebiete durchqueren. Außer Kiefern und Birken trifft man hier noch Fichten an, deren Bestand aber weiter nördlich immer dünner wird. Die größten Moore sind Naskama-Aapa und Lemmenjäkä, die auch am schwierigsten begehbar sind.

Der Mittelteil des Lemmenjoki-Nationalparks wird beherrscht durch die wohl schönste Landschaft des gesamten Schutzgebietes: Das Flußtal des insgesamt 80 Kilometer langen Lemmenjoki und die das Tal umgebenden Fjälls Maaresta- und Vipusunturi bilden eine wilde harmonische Einheit. Obwohl die Höhenunterschiede stellenweise beträchtlich sind, ist das Gelände leicht begehbar und das beliebteste Wandergebiet des Nationalparks. Die Talhänge sind auf beiden Seiten des Flusses mit altem Kiefernwaldbestand bedeckt, eine vergleichbare Landschaft ist in Finnland kaum

anzutreffen. Die einheitliche und karge Kiefernheide wird unterbrochen durch üppige Schluchten der Wildmarkbäche und kleinere Flüsse.

Der Lemmenjoki fließt in seinem Oberlauf stellenweise durch steile Cañons, während im mittleren Teil das Flußtal breiter wird. Bevor der Lemmenjoki den Paatarijärvi-See erreicht, mäandriert er durch hohe Sandböschungen.

Im nordwestlichen und nördlichen Teil des Parks liegen die Wildmarkflüsse Kietsimäjoeki und Vaskojoki. Die Landschaft hat eine klare nordische Prägung. Weitläufige Birkenhaine bedecken niedrige Berge. In den Mooren sind vom Torfbedeckte Eishügel zu finden. Besonders viele der kurzen, dicken Ahhki-Kiefer. Dagegen überrascht die Vegetation des Kietsimäunturi-Fjälls in der Nähe der norwegischen Grenze durch ihre Üppigkeit. Die Begründung liefert der in Lappland häufig vorkommende schiefersteinartige basische Amphibolit, dessen Felsengrund besseres Wachstum auch in extremen Klimabereichen ermöglicht.

Wandern im Nationalpark

Der Gast darf sich im Nationalpark frei bewegen, zu Fuß, auf Skiern, im Kanu oder Ruderboot, vorausgesetzt, daß dadurch keine Störungen verursacht werden. Für die Benutzung wurde der Park in verschiedene Zonen aufgeteilt.

Im Kerngebiet gibt es markierte Pfade, Stege, Brücken und gewartete Feuerstellen. Zelten und Feuer machen ist nur an den dafür reservierten Stellen erlaubt. Ein wesentlicher Teil des Lemmenjoki-Nationalparks ist **Wildmarkgebiet**, wo die Wander- und Servicestrukturen des Hauptteils gänzlich fehlen. Entsprechend werden Regelungen für Feuerstellen und Zelten großzügiger gehandhabt. Wandern im Wildmarkgebiet ist bedeutend anspruchsvoller als im Kerngebiet des Parks.

Der Nationalpark hat auch zwei **Spergebiete**, wo die freie Bewegungsmöglichkeit stark eingeschränkt worden ist, um die Erosion des Bodens zu verhindern oder den Lebewesen einen verstärkten Vermehrungsschutz zu garantieren.

Der Wanderer muß sich vor Beginn seiner Tour mit Lage und Schwierigkeiten seiner Wanderroute vertraut machen und die Regeln kennenlernen.

Durch den Park führt ein Sportangelgebiet; die notwendigen Angelgenehmigungen sind bei den örtlichen Tourismusunternehmen oder in Büros des Metsähallitus erhältlich.

Für den nördlichen Teil des Kietsimäjoeki-Flusses bekommt man die Angelgenehmigung bei den Genehmigungsverkaufsstellen, die für die Teno-Gewässer zuständig sind.

DEUTSCHE KURZFASSUNG

Universität Tampere
Institut für Sprach- und Translationswissenschaften
Translationswissenschaft (Finnisch-Deutsch)

HILA-AHO, ANNE: Zur Verständlichkeit übersetzter Texte: eine Analyse der Kohäsion am Beispiel von Nationalparkbroschüren

Magisterarbeit: 102 Seiten
Anhang: 2 Seiten
Deutsche Kurzfassung: 15 Seiten
September 2007

---

1. Einleitung

Die vorliegende Arbeit beschäftigt sich mit der Kohäsion und Verständlichkeit übersetzter Texte. Das Ziel der Untersuchung ist zum einen darzulegen, wie fest die mit ausgewählten Kohäsionsmitteln gebildeten Verknüpfungen im Ausgangs- und Zieltext bezüglich der Verständlichkeit sind. Zum anderen ist das Hauptziel der Arbeit herauszufinden, wie die Kohäsionsmittel übersetzt worden sind. Gegenstand der Analyse sind die finnisch- und deutschsprachigen Broschüren des finnischen Nationalparks Lemmenjoki.

2. Verständlichkeit des Textes

2.1. Text und Textverständlichkeit

In dieser Arbeit werden Text und Textverständlichkeit gemäß einem kommunikativen und dynamischen Text- und Verständlichkeitskonzept definiert. Das heißt, dass Texte nicht „Selbstzweck“ sind, sondern sie sind in der Regel von bestimmten Autoren für bestimmte Kommunikationsteilnehmer gemacht und sollen von diesen verstanden werden. (Rößler 1998, 72–76.) Textverständlichkeit wird als Resultat eines komplexen, kognitiven Verstehensprozesses begriffen. Texte sind also nicht inhärent verständlich, sondern erst die Interpretation des Rezipienten macht sie verständlich. (Rickheit & Strohner 1993, 239–240.) Der Text ist verständlich, wenn der Leser eine einheitliche und logische Textbedeutung bilden kann (Schwarz 1992, 133).

Zu den Faktoren, die die Verständlichkeit beeinflussen, zählen z.B. unterschiedliche Text-, Leser- und Kontextvariablen (Meutsch 1992, 16–17). Auch der Textproduzent und der Übersetzer sind zwei wichtige Parameter, die auf die Verständlichkeit einwirken. Die Liste möglicher Variablen, die auf das Textverstehen wirken, ließe sich

beliebig erweitern (Heinemann & Viehweger 1991, 115). Im Allgemeinen kann man sagen, dass es unterschiedliche Variablen sind, deren Bedeutung für die Verständlichkeit u.a. von der Textsorte, dem Kommunikationsziel und den Ziellesern abhängt (Meutsch 1992, 15–17).

2.2. Verständlichkeitsforschung

Die Verständlichkeitsforschung kann man durch zwei grundlegende Herangehensweisen charakterisieren. Einerseits wird der Text mit seinen Merkmalen und andererseits die kognitive Rezeptions- und Verarbeitungsleistung des Lesers untersucht. Der Text mit seinen Merkmalen ist Gegenstand der traditionellen, sog. instruktionspsychologischen Verständlichkeitsforschung. Die kognitive Verarbeitung des Textes ist dagegen einer der wichtigsten Untersuchungsgegenstände der kognitionswissenschaftlichen Forschung. (Siehe u.a. Biere 1989, 32, 63; Jahr 1996, 9; Göpferich 1998, 202–203.) Die Methoden der instruktionspsychologischen und kognitionswissenschaftlichen Forschung werden in dieser Analyse nicht angewendet, weil sie für die Analyse eines übersetzten Textes nicht ohne umfangreiche Zusätze und/oder experimentelle Untersuchungen einsetzbar sind.

2.3. Textkohärenz

2.3.1. Kohärenz und Textverstehen

Mit Textkohärenz ist die Gesamtinterpretation des Lesers gemeint, die er mit Hilfe des Textes und seines Vorwissens bildet (u.a. de Beaugrande & Dressler 1981, 94; Linke et al. 1996, 225–226; Sandig 2006, 363). Ein Text ist kohärent, wenn der Leser von dem Text eine zweckmäßige und logische mentale Repräsentation erstellen kann. Textverstehen setzt daher Kohärenzbildung voraus. (Schwarz 1992, 133; Rößler 1998, 92–93.) Demzufolge ist Kohärenz das Resultat des Verstehensprozesses und eng mit dem Textverstehen verbunden.

In dieser Arbeit werden Kohärenz und Verständlichkeit in Anlehnung an eine dynamische und kommunikative Text- und Verständlichkeitsauffassung sowie kognitive und prozedurale Verstehenstheorien betrachtet, weil sie auf das Verstehen als einen text- und lesergeleiteten Prozess eingehen (Heinemann & Viehweger 1991, 67; Rößler 1998, 94, 102). Der Verstehensprozess wird als Interaktion zwischen einem zu rezipierenden Text und der Kognitionsstruktur des Rezipienten beschrieben.

Die Textinformation wird also nicht direkt in eine mentale Repräsentation umgewandelt, sondern die vom Text aufgenommenen Informationen aktivieren im Langzeitgedächtnis gespeicherte Informationen und treten mit diesen in eine Wechselwirkung. Neben dem Text aktivieren auch z.B. soziale und situative Kontexte, Interessen, Leseziele- und Strategien, Hintergrundwissen des Lesers und im Gedächtnis gespeicherte Informationen den Verstehensprozess. (Schwarz 1992, 133; Rößler 1998, 92–93.)

Mit Hilfe des aktivierten Vorwissens zieht der Leser unterschiedliche Schlussfolgerungen, durch die er einen logischen Zusammenhang zwischen den im Text vorkommenden Sachverhalten herstellen kann (Göpferich 1998, 211). Der Leser bildet unterschiedliche Lösungsentwürfe und testet ihre Logik. Wenn sie für den Leser kohärent genug sind, beendet er die kognitive Verarbeitung der Textstelle. Unterschiedliche situationsbedingte Faktoren, wie z.B. Leseziele, bestimmen, wann der Leser die Kohärenz für ausreichend hält. (Schnotz 1994, 71–72, nach Sandig 2006, 389.) Mit Textverstehen wird also das Bilden einer sinnvollen, logischen und einheitlichen Textbedeutung gemeint (Schwarz 1992, 133; Rößler 1998, 92–93).

Verständlichkeit wird durch zahlreiche unterschiedliche und situationsabhängige Faktoren beeinflusst. Deshalb gibt es auch sehr viele verschiedene Textmerkmale, die zur Kohärenzbildung beitragen. Einige wichtige Merkmale sind u.a. Gliederung, Titelsetzung, Vorstrukturierungen, Absatzsetzung, Thematik, Kohäsion, Makrostruktur, Metatext und Satzstruktur. (Siehe z.B. Brinker 1985, 27–72; Langer et al. 1987, 14–19; Jahr 1996, 155–159; Hakulinen & Karlsson 1979, 296.)

2.3.2. Kohäsion und ihre Bedeutung für die Verständlichkeit

Mit Kohäsion sind hier die expliziten syntaktischen und semantischen Verknüpfungen zwischen unterschiedlichen Texteinheiten (Sätzen, Satzgefügen und Absätzen) gemeint (u.a. Linke et al. 1996, 215, 225–226; Sandig 2006, 363). Die Beziehungen zwischen den einzelnen Sätzen und anderen Texteinheiten lassen sich in vielen Fällen an sprachlichen Elementen festmachen, die untereinander in einem deutlichen syntaktischen oder semantischen Bezug stehen. Wo wir solche sprachlich manifestierten Textbezüge ausmachen können, sprechen wir von Kohäsion. Die Mittel, die dazu eingesetzt werden, nennt man Kohäsionsmittel. Je nach Art und Weise des Textbezugs bzw. je nach Auswahl der verwendeten sprachlichen Mittel können

verschiedene Formen von Kohäsion unterschieden werden. Zu den Kohäsionsmitteln zählen nach Linke et al. (1996) wenigstens folgende sprachliche Elemente: Rekurrenz (Wiederholung), Substitutionen, Pro-Formen, bestimmte und unbestimmte Artikel, Situationsdeixis, Ellipse, metakommunikative Verknüpfungsmittel, Tempus und Konnektoren. (Linke et al. 1996, 215–223.)

Kohäsion hat einen bedeutsamen Einfluss auf die Textverständlichkeit. Kohäsionsmittel helfen dem Leser, eine kohärente Gesamtinterpretation vom Text zu bilden. Sie dienen dem Leser als Hinweise und Tipps, mit denen er notwendige Zusammenhänge zwischen den im Text vorkommenden Sachverhalten bilden kann. (Sandig 2006, 363–364.) Untersuchungen haben gezeigt, dass je informativer der Texttyp ist und je weniger der Leser von dem Textthema weiß, desto wichtiger sind im Text angebotene explizite Interpretationshinweise. Folglich versteht der Leser den Text leichter, wenn der Inhalt explizit dargelegt wird und eine Kohärenz auch mit sprachlichen Mitteln gebildet wird. (Jahr 1996, 168–169.) Dies bedeutet auch, dass in Texten, die sich an Laien wenden, mehr explizite Kohäsionsmittel verwendet werden sollten als in Texten, die für die Fachleute bestimmt sind. Um einen Text zu verstehen, benötigen Fachleute dank ihres Vorwissens nicht so viele sichtbare Verknüpfungen. (Tiittula 2001, 66.)

Die Bedeutung der Kohäsion für die Verständlichkeit ist aber nicht eindeutig definierbar. Auch wenn nachfolgende Sätze in einem Text kohäsive Verknüpfungsmittel aufweisen, bedeutet dies nicht automatisch, dass der Leser die Sätze als eine kohärente Einheit versteht. Ein Einsatz kohäsiver Mittel bedeutet demzufolge nicht unbedingt, dass der Text verständlich ist bzw. verständlicher wird. Andererseits kann ein Text verständlich sein, obwohl er keine expliziten Kohäsionselemente aufweist. (Linke 1996, 224–225.) Explizite Kohäsionsmittel können fast unnötig sein, wenn der Leser z.B. über ausreichend thematische und kontextbedingte Informationen verfügt (Brinker 1985, 44). Manchmal sind die Kohäsionsmittel jedoch notwendig für das Verstehen. Zum Beispiel sollte die Konzessivität auf der Textoberfläche explizit signalisiert werden. (Linke 1996, 225.)

3. Verständlichkeit eines übersetzten Textes

3.1. Übersetzen als Textverstehens- und Produktionsprozess

In dieser Arbeit wird Übersetzen gemäß der Auffassung der Kupsch-Losereit (1997) als ein konstruktiver und integrativer Verstehens- und Produktionsprozess angesehen. Der Verstehensprozess des Übersetzers läuft prozedural und konstruktiv ab: der Übersetzer aktiviert unterschiedliche Informationen aus seinem Gedächtnis, vergleicht die Textinformationen mit seinem eigenen Wissen und zieht unterschiedliche Schlussfolgerungen. Somit integriert der Übersetzer die dem Ausgangstext entnommenen textuellen Informationen in seine eigenen Wissensstrukturen und in seine eigene Textwelt. Dieser Verstehensprozess des Übersetzers und seine kognitiven Strategien werden z.B. auch von den die Textsorte und -intention betreffenden Erwartungen und von den Lesezielen (u.a. Textzweck und Übersetzungsfunktion) beeinflusst. (Kupsch-Losereit 1997, 209, 213–215.) Das Spezielle am Verstehensprozess des Übersetzers ist, dass der Übersetzer den Text liest, um ihn zu übersetzen, und dass der Übersetzer seine Interpretation vom Text explizit ausdrückt d.h. eine Übersetzung formuliert. (Kußmaul 2000, 84.)

Übersetzen wird hier auch nach der funktionalen Übersetzungstheorie (z.B. Reiß & Vermeer 1984) als ein kommunikativer und kulturgebundener Prozess aufgefasst, in dem die Funktionalität der Übersetzung in der Zielsituation der primäre Zweck ist. Der Übersetzer muss mit anderen Worten eine Übersetzung erstellen, die den kommunikativen und funktionalen Zweck in der Zielsituation und -kultur erfüllt. (Reiß & Vermeer 1984, 96, 100–104, 123–124, 149.)

Übersetzer haben häufig Probleme bei der Interpretation von Ausgangstexten. Dann kann der Übersetzer versuchen, den Text mit Hilfe unterschiedlicher Verstehensstrategien zu verstehen. Der Übersetzer kann z.B. unterschiedliche Nachschlagequellen (z.B. Wörterbücher und Internet) verwenden oder mit Hilfe sprachlicher oder außersprachlicher Informationen den Verstehensprozess stützende Schlussfolgerungen ziehen (Kring 1986, 269–270). Der Grund für Verstehensprobleme des Übersetzers kann z.B. in mangelnden Sprachkenntnissen oder Lücken in Fachwissen und Fachwortschatzkenntnissen liegen. Neben den bewussten Verstehensproblemen kann der Übersetzer auch unbewusste

Verstehensprobleme haben: Er ist sich nicht immer einmal bewusst, dass er eine Textstelle falsch verstanden hat (Kußmaul 2000, 60).

Die Verständlichkeit wird bei vielen Texten für eine wichtige Voraussetzung und ein bedeutsames Kriterium einer gut funktionierenden Übersetzung gehalten. Deswegen muss ein Übersetzer wissen, welche unterschiedlichen textinternen und -externen Faktoren Verständlichkeit beeinflussen. Laut Freihoff (1995, 62) ist Verständlichkeit besonders wichtig für Sachtexte, die für die breite Öffentlichkeit bestimmt sind. Zu diesen Texten gehören u.a. Hand- und Lehrbücher, Anweisungen, Produktbeschreibungen und Broschüren. Die Situation, d.h. die Textsorte, der Textzweck etc., bestimmt immer, wie wichtig Verständlichkeit für einen Text ist. (Freihoff 1995, 62.)

In der translationswissenschaftlichen Literatur kann man keine genauen und vollständigen Hinweise zur Verständlichkeitsanalyse und -optimierung finden. Verständlichkeit betreffende Hinweise sind oft sehr generell und abstrakt und lassen sich schwer auf konkrete Texte und ihre Eigenschaften anwenden. (Schmidt 1995, 74–75.) Andererseits ist es ja auch nicht möglich, sehr detaillierte Empfehlungen zum Erstellen verständlicher Übersetzung zu geben, weil die Verständlichkeit von so vielen unterschiedlichen Faktoren beeinflusst wird.

Gemäß einer integrativen Übersetzungsauffassung und funktionalen Übersetzungstheorie ist es beim Übersetzen wichtig, dass der Übersetzer eine Übersetzung nicht nur auf der Grundlage seines eigenen Verständnisses erstellt, sondern dass er den Ausgangstext sowie die angenommenen Verstehensbedingungen und Leseziele der Leser integriert (Schmidt 1995, 77). Integratives Übersetzen setzt demzufolge voraus, dass der Übersetzer kulturspezifische Präsuppositionen, Erwartungen und sprachliches, kulturgebundenes und soziales Wissen (und mögliche Wissenslücken) der Zielleser sowie die sich ändernde soziale Wirklichkeit beachtet. (Kupsch-Losereit 1997, 214–215.) Weil die Ausgangs- und Zieltextrezipienten häufig nicht dasselbe Vorwissen aufweisen, muss der Übersetzer, falls notwendig, im Ausgangstext vorkommende implizite, kulturgebundene Informationen explizit ausdrücken. (Kupsch-Losereit 1995a, 4; 1997, 214–216.)

3.2. Kohäsion beim Übersetzen

Mit Kohäsion und ihrer Bedeutung für das Übersetzen hat man sich in der übersetzungswissenschaftlichen Literatur bislang relativ wenig befasst. Empirische Untersuchungen haben jedoch gezeigt, dass Übersetzungen häufig kohäsive Veränderungen aufweisen (Vehmas-Lehto 2001, 226). Aufgrund der kohäsiven Veränderungen kann der Zieltext expliziter oder impliziter werden (Blum-Kulka 1986, 18). Zum Beispiel haben die von Vehmas-Lehto (2001) vorgenommenen Textanalysen gezeigt, dass in Übersetzungen viele kohäsive Explikationen vorkommen. Übersetzer fügen häufig im Ausgangstext nur implizit ausgedrückte Elemente in die Übersetzung ein, woraus folgt, dass die Zieltexte oft expliziter als die Ausgangstexte sind (sog. Explikationshypothese). (Blum-Kulka 1986, 18-19.) Explizieren ist eine der am häufigsten verwendeten Übersetzungsstrategien (Chesterman 1997, 108).

Mit Explikation ist also gemeint, dass der Übersetzer explizite d.h. sichtbare, sprachliche Elemente in den Zieltext einfügt, die sich im Ausgangstext nur implizit d.h. nicht-sichtbar befinden. Explikation kohäsiver Elemente bedeutet demzufolge, dass ein im Ausgangstext implizit vorkommender kohäsiver Ausdruck im Zieltext explizit ausgedrückt wird. Wenn sich im Ausgangstext zum Beispiel ein Komma zwischen den (Teil-)Sätzen befindet, kann der Übersetzer eine Konjunktion (z.B. *weil*) in die Übersetzung einfügen, die das Verhältnis zwischen den Sätzen stärker zum Ausdruck bringt. (Vehmas-Lehto 2001, 221, 226, 228.)

Explikationen können in zwei Hauptkategorien eingeteilt werden: in obligatorische und freiwillige Explikationen (Vehmas-Lehto 2001). Obligatorische Explikationen werden im Zieltext gebraucht, weil sich die Sprachen syntaktisch und semantisch voneinander unterscheiden. Freiwillige Explikationen werden dagegen angewendet, weil die Texterstellungsstrategien und stilistischen Konventionen in den verschiedenen Sprachen unterschiedlich sind. Freiwillige Explikationen werden eingesetzt, um den Text klar und natürlich wirkend zu formulieren. Mit den freiwilligen Explikationen wird also eine verbesserte Verständlichkeit angestrebt. (Vehmas-Lehto 2001, 221–222, 227–228.)

Implikation bedeutet demgegenüber die entgegengesetzte Übersetzungsstrategie: Der Übersetzer belässt ein Textelement im Zieltext implizit, weil er annimmt, dass der

Leser die Bedeutung aus dem Kontext oder mit Hilfe seines Weltwissens erschließen kann. (Chesterman 1997, 108–109.)

4. Untersuchungsproblem, -methode und -material

In der Analyse werden textlinguistische und qualitative Methoden angewandt. Weil die Verständlichkeit von so vielen unterschiedlichen Textmerkmalen beeinflusst wird, können hier nicht alle Merkmale untersucht werden. Aus diesem Grunde ist nur eine wichtige Texteigenschaft als Untersuchungsparameter gewählt worden: die Kohäsion des Textes. Kohäsion wurde als Untersuchungsgegenstand aus mehreren Gründen gewählt. Erstens beeinflusst sie bedeutend die Verständlichkeit und Kohärenzbildung. Zweitens sind im Text angebotene klare und explizite Interpretationshinweise für den Leser umso wichtiger, je informativer der Texttyp ist und je weniger der Leser von dem Textthema weiß (Jahr 1996, 168–169; Tiittula 2001, 66). Weil die Nationalparkbroschüren sehr informativ sind und die Rezipienten vermutlich sehr wenig über das Textthema wissen, ist es wichtig, dass die Interpretation explizit unterstützt wird. Drittens sind die Bedeutung der Kohäsion für die Verständlichkeit eines übersetzten Textes und die in Übersetzungen vorkommenden kohäsiven Veränderungen in der einschlägigen Literatur nur relativ wenig behandelt worden und benötigen mehr empirische Untersuchungen.

In der Untersuchung werden folgende Kohäsionsmittel analysiert: Rekurrenz (Wiederholung), Substitutionen, Pro-Formen und Konnektoren. Das Ziel der Untersuchung ist zum einen darzulegen, wie fest die mit ausgewählten Kohäsionsmitteln gebildeten Verknüpfungen im Ausgangs- und Zieltext bezüglich der Verständlichkeit sind. Zum anderen ist das Hauptziel der Arbeit herauszufinden, wie die Kohäsionsmittel übersetzt worden sind. Es wird analysiert, ob die Kohäsionsmittel im Zieltext mit denselben oder anderen Kohäsionsmitteln übersetzt wurden, was für kohäsive Veränderungen im Zieltext festzustellen sind und wie diese Veränderungen die Kohäsion beeinflussen. Die kohäsiven Veränderungen werden in Explikationen und Implikationen sowie in obligatorische und freiwillige Veränderungen (nach der Einstufung von Vehmas-Lehto 2001, 227–228) eingeteilt. Die von Vehmas-Lehto vorgeschlagene Einteilung war ursprünglich nur für Explikationen, nicht für Implikationen, gedacht. Ein Ziel der Analyse ist aber auch festzustellen, ob die Einteilung in obligatorische und freiwillige Explikationen ebenfalls für das Analysieren der Implikationen geeignet ist. Es wird auch versucht festzustellen, ob es im Zieltext

Problemstellen gibt, die nicht ausreichend verständlich sind und kohäsiver Veränderungen bedürfen würden, um eine optimale Verständlichkeit zu garantieren.

Als Grundhypothese dieser Untersuchung fungiert die so genannte Explikationshypothese. Die Analyse soll aufzeigen, ob das aus dem Finnischen ins Deutsche übersetzte Untersuchungsmaterial die Explikationshypothese unterstützt.

Gegenstand der Analyse sind die im Jahre 2005 veröffentlichten, finnisch- und deutschsprachigen Broschüren des Nationalparks Lemmenjoki. Die deutschsprachige Broschüre ist aus dem Finnischen übersetzt worden. Die Broschüren sind von Metsähallitus, dem finnischen Amt für Staatswälder, herausgegeben worden. Die Nationalparkbroschüren sind als Untersuchungsmaterial gewählt worden, weil sie für die breite Öffentlichkeit bestimmt sind und weil sie den Rezipienten gegenüber primär als Informationsvermittler dienen sollen. Bei den Rezipienten kann im Allgemeinen kein allzu umfangreiches Sach- und Fachwissen vorausgesetzt werden.

5. Ergebnisse und Schlussfolgerungen

5.1. Wie fest die kohäsiven Verknüpfungen sind?

Sowohl im Ausgangs- als auch im Zieltext kommen alle als Untersuchungsparameter ausgewählten Kohäsionsmittel vor. Die Titel, Kapitel, Absätze und Sätze sind in beiden Broschüren explizit durch unterschiedliche Kohäsionsmittel miteinander verbunden. Dem Leser werden viele sprachliche Hinweise angeboten, die den Verstehensprozess unterstützen. Fast alle Sätze werden mit dem vorherigen Satz oder einem anderen Textelement mit Hilfe eines oder mehrerer Kohäsionsmittel verknüpft. Sowohl im Ausgangs- als auch im Zieltext werden die Sätze miteinander am häufigsten durch unterschiedliche Rekurrenz- und Substitutionsformen verbunden. Konnektoren kommen am dritthäufigsten vor. Pro-Formen werden in den beiden Broschüren am wenigsten als Verknüpfungsmittel eingesetzt. Die hohe Anzahl der expliziten kohäsiven Verknüpfungen im Ausgangs- und Zieltext zeigt auch, dass es sich um einen Text handelt, der sich an eine breite Öffentlichkeit richtet (u.a. Tiittula 2001, 66).

Der Zieltext weist auch einige Nachlässigkeits- und Tippfehler auf. Weil der Leser aber leicht die richtige Schreibweise erschließen kann, mindern diese Fehler die Kohäsion

nicht bedeutend, sondern sie verlangsamten den Verstehensprozess nur in geringem Maße.

5.2. Wie die Kohäsionsmittel übersetzt worden sind?

Der größte Teil der kohäsiven Verbindungen des Ausgangstextes sind mit demselben Kohäsionsmittel übersetzt worden (z.B. ein Synonym ist mit einem Synonym übersetzt worden). Im Zieltext kommen jedoch auch viele kohäsive Elemente vor, die mit einem anderen Kohäsionsmittel übersetzt worden sind (z.B. eine partielle Wiederholung ist mit einem Synonym übersetzt worden). Die große Menge der kohäsiven Veränderungen bestätigt die Anfangshypothese d.h. die Auffassung, dass sich im Ausgangs- und Zieltext verwendete Kohäsionsmittel mindestens teilweise voneinander unterscheiden (Vehmas-Lehto 2001, 226).

Die bei der Analyse gefundenen kohäsiven Veränderungen können in drei Hauptklassen eingeteilt werden: 1. Explikationen, 2. Implikationen und 3. Veränderungen, die keine Explikationen oder Implikationen sind.

Explikationen und Implikationen

Der Zieltext weist reichlich unterschiedliche Explikationen und Implikationen auf. In der Übersetzung kommen etwas mehr Explikationen (45 Stück insgesamt) als Implikationen (24 Stück insgesamt) vor. Demzufolge kann man feststellen, dass der Zieltext im Großen und Ganzen kohäsiv etwas expliziter als der Ausgangstext ist.

Obligatorische Explikationen und Implikationen

In der deutschsprachigen Nationalparkbroschüre wurden sowohl obligatorische als auch freiwillige Explikationen und Implikationen gefunden. Im Zieltext gibt es aber nur sehr wenig obligatorische Explikationen (sechs Stück) und Implikationen (ein Stück). Der Grund für die obligatorischen Explikationen sind Wortbildungs- und Grammatikunterschiede zwischen der finnischen und deutschen Sprache. In diesem Material haben die obligatorischen Explikationen keinen großen Einfluss auf die Verständlichkeit. Beispiel für eine obligatorische Explikation: Im Ausgangstext wird die Zusatzpartikel *-kin* im Ausdruck *tänäkin päivänä* angewendet, im Zieltext werden dagegen die Konnektoren *auch* und *noch immer* eingesetzt.

Die im Material gefundene einzige obligatorische Implikation liegt ebenfalls an einem grammatischen Unterschied zwischen der beiden Sprachen und beeinflusst die Verständlichkeit nicht: Im Ausgangstext wird die einfache Rekurrenz *Suomelle* und im Zieltext die partielle Rekurrenz *Finnland* verwendet. *Finnland* ist nämlich eine partielle Rekurrenz des im Kapiteltitel und im ersten Satz vorkommenden Adjektivs *finnisch*. Implizieren ist als obligatorisch anzusehen, weil in der deutschen Sprache kein Adjektiv in diesem Satzzusammenhang verwendet werden kann.

Freiwillige Explikationen und Implikationen

Im Gegensatz zu den obligatorischen Veränderungen kommen im Zieltext sehr viele freiwillige Explikationen und Implikationen vor. Blum-Kulka (1986, 33) hat behauptet, dass gerade freiwillige Kohäsionsveränderungen zeigen, welche Kohäsionsunterschiede und damit zusammenhängende Trends in Übersetzungen vorkommen. Dieses Untersuchungsmaterial lässt vermuten, dass freiwillige kohäsive Explikationen und Implikationen eine wesentliche Rolle beim Übersetzen spielen. Im Zieltext gibt es 39 freiwillige Explikationen und 23 freiwillige Implikationen. Im Text kommen also mehr freiwillige Explikationen als Implikationen vor. Die Ergebnisse der Analyse bestätigen somit die Explikationshypothese. Nach diesem Untersuchungsmaterial gilt die Explikationshypothese ebenfalls für die Kohäsion, d.h. die Übersetzung ist kohäsiv zumindest etwas expliziter als der Ausgangstext.

Die im Zieltext gefundenen freiwilligen Explikationen können in mehrere Typen kategorisiert werden. Der Zieltext weist zum Beispiel reichlich Explikationen von kulturspezifischen Begriffen auf. Mit Hilfe dieser Explikationen kann der Leser die Bedeutung kulturspezifischer Begriffe verstehen und den notwendigen kohäsiven Zusammenhang zwischen den im Text vorkommenden Begriffen bilden. In diesem Material können diese Explikationen als notwendig für die Verständlichkeit angesehen werden. Beispiel für eine Explikation diesen Typs: Im Ausgangstext steht *Ivalo- ja Repojoki* [Ivalojoiki und Repojoki]. Der Übersetzer hat den Begriff *Wildmarkflüsse* in die Übersetzung hinzugefügt: *die Wildmarkflüsse Ivalojoiki und Repojoki*.

Im Zieltext kommen auch viele Explikationen vor, die mit einer stärkeren lexikalischen Verbindung gemacht worden sind. Beispiel: Das Wort *puisto* [Park] ist mit *Nationalpark* übersetzt worden. Außerdem hat der Zieltext einige Explikationen, bei denen ein im Ausgangstext vollkommen implizites kohäsives Element expliziert

worden ist. Beispiel: Man hat den Genitivausdruck *des Parks* hinzugefügt, der im Ausgangstext nicht vorkommt. Mit Hilfe dieser beiden Explikationstypen können die Verweisobjekte explizit ausgedrückt werden, d.h. diese Explikationen machen die Referenzbeziehungen klarer und unterstützen die Leserinterpretation möglichst stark. Diese Explikationstypen können auch die stilistische Flüssigkeit verbessern. Nach dieser Analyse sind diese Explikationen aber trotzdem nicht unbedingt notwendig für die Verständlichkeit, weil der Leser normalerweise den Text auch ohne sie verstehen kann.

Neben den vorher genannten Explikationstypen kommen im Zieltext auch Konnektoren betreffende Explikationen vor, mit denen die stilistische Flüssigkeit verbessert werden kann. Der Ausgangstext weist zum Beispiel kein kohäsives Element auf, während in den Zieltext der Konnektor *aber* expliziert worden ist. Auch diese Explikationen sind nicht als notwendig für die Verständlichkeit anzusehen.

Die im Zieltext gefundenen freiwilligen Implikationen können in zwei Kategorien eingeteilt werden. Die erste Gruppe bilden die Implikationen, die mit einem schwächeren kohäsiven Element gebildet worden sind. Durch eine schwächere kohäsive Verknüpfung kann z.B. die lexikalische Variation des Textes erhöht werden. Beispiel: Im Ausgangstext wird die partielle Rekurrenz *puisto* [Park] angewendet, im Zieltext dagegen das Synonym *Schutzgebiet*.

Die andere Gruppe der freiwilligen Implikationen sind die Implikationen, in denen das kohäsive Element vollkommen weggelassen worden ist. Mit Hilfe dieser Implikationen wird der Text kürzer und somit auch oft verständlicher. Beispiel: Im Ausgangstext steht *Myytävänä alueen karttoja ja kalastuslupia* [Verkauf von Karten und Angellizenzen des Gebiets]. Im Zieltext steht dagegen *Verkauf von Karten und Angellizenzen*. In diesem Beispiel ist das Wort *alueen* [des Gebiets] impliziert worden.

Viele der freiwilligen kohäsiven Implikationen mindern die Textverständlichkeit nicht, da der Leser weiterhin die Zusammenhänge zwischen den Begriffen leicht erschließen kann. Im Zieltext gibt es aber auch einige Implikationen (aus den beiden vorher genannten Gruppen), die die Verständlichkeit deutlich erschweren können. In diesen Fällen verlangsamt die Implikation das Verstehen der richtigen Referenzbeziehungen, weil es dem Leser nicht mehr klar ist, auf welchen Begriff mit dem Wort hingewiesen wird. Beispiel:

Im AT: *Alkaa Njurkulahdesta ja seurailee Lemmenjokivartta, polun pituus n. 4,5 km.*

Im ZT: *Der Pfad beginnt in Njurkulahti und folgt dem Lemmenjoki, Länge 4,5 km.*

Weil das Wort *polun* [des Pfads] (im AT: *Länge des Pfads*) weggelassen worden ist, kann es dem Leser unklar sein, ob das Wort *Länge* auf das Wort *Pfad* oder *Lemmenjoki* hinweist.

Das Vereinfachen des Textes durch Implizieren setzt mit anderen Worten voraus, dass die kohäsiven Zusammenhänge dem Leser klar und deutlich bleiben. Die Analyse zeigte auch, dass Vehmas-Lehtos (2001, 221–222, 227–228) Einteilung auf obligatorische und freiwillige Explikationen auch auf die Kategorisierung der Implikationen zu passen scheint.

Kohäsive Veränderungen, die keine Explikationen oder Implikationen sind

Im Zieltext wurden drei kohäsive Veränderungen gefunden, die nicht als Explikationen oder Implikationen eingestuft werden konnten. Die Ausdrücke des Ausgangs- und Zieltextes haben dann dieselbe Bedeutung, aber sie sind mit einem unterschiedlichen Kohäsionsmittel ausgedrückt worden. In diesem Material haben diese kohäsiven Veränderungen keinen bedeutenden Einfluss auf die Verständlichkeit. Beispiel: Im Ausgangstext verbindet das Relativpronomen *jolloin* den Haupt- und Relativsatz. Der Zieltext hat dagegen zwei Hauptsätze, die mit einem Komma verbunden sind. Im letzteren Satz kommt auch der Konnektor *damals* vor.

Einfluss auf die Verständlichkeit

Die Analyse hat gezeigt, dass von allen kohäsiven Veränderungen die freiwilligen Explikationen und Implikationen am meisten die Verständlichkeit eines übersetzten Textes beeinflussen. Die im Zieltext vorkommenden freiwilligen Explikationen erhöhen die Verständlichkeit, während die freiwilligen Implikationen die Verständlichkeit entweder erhöhen oder mindern. Im Material wurde also keine Explikation gefunden, die die Verständlichkeit gemindert hätte. Die Implikationen kürzen den Text und verbessern somit die Verständlichkeit, während die Explikationen kohäsive Verbindungen schaffen und verstärken. Demzufolge scheinen die Explikationen mehr als die Implikationen auf Kohäsion und Verständlichkeit einzuwirken. Um eine verständliche Übersetzung zu erstellen, sollte der Übersetzer das Augenmerk auf die freiwilligen Explikationen richten. Besonders die Explikationen kulturspezifischer

Begriffe scheinen die Verständlichkeit des übersetzten Textes wesentlich zu verbessern.

In dieser Untersuchung kam der Einfluss des Vorwissens des Rezipienten auf die Verständlichkeit deutlich zum Vorschein. Im Zieltext kommen viele implizite, kulturspezifische Informationen vor, die für den finnischen Leser als bekannt angenommen werden können. Der finnische Leser kennt vermutlich die im Text genannten kulturbedingten Begriffe (z.B. *poroerotuspaikka* [Rentierscheideplatz]) und kann die Begriffe miteinander verbinden, obwohl keine expliziten Verknüpfungen zwischen den Begriffen bestehen. Im Zieltext kommen viele Textstellen vor, in denen der Übersetzer die kulturspezifischen kohäsiven und impliziten Elemente des Ausgangstextes dem angenommenen Vorwissen des Lesers angepasst hat. Diese Anpassungen sind u.a. durch das Explizieren der kulturspezifischen Begriffe und durch den Einsatz stärkerer kohäsiver Verknüpfungen gemacht worden. Das integrative Verstehen und Übersetzen sowie die funktionale Übersetzungstheorie setzen voraus, dass die Übersetzung auf das vermutete Vorwissen des Lesers abgestimmt wird. Der Übersetzer hat also die funktionale Übersetzungstheorie befolgt, nach der die Funktionalität in der Zielsituation das wichtigste Kriterium der Übersetzung ist.

Alle im Ausgangstext vorkommenden impliziten kohäsiven Verbindungen wurden im Zieltext aber nicht expliziert. Dies wäre auch nicht notwendig oder erstrebenswert gewesen, denn dann wäre der Zieltext zu lang und weitschweifig geworden. Der Leser des Zieltextes kann nämlich den Zusammenhang der im Text genannten Sachverhalte oft auch ohne sichtbare sprachliche Hinweise verstehen, indem er den Zusammenhang aus dem Textkontext erschließt.

Im Zieltext kommen freilich auch einige Textstellen vor, in denen das angenommene Vorwissen des Lesers nicht genug beachtet wird. Die kohäsiven Verbindungen sind dann zu lose (die Entfernung zwischen dem Korrelat und dem darauf verweisenden Begriff ist zu lang), die Erkennung der kohäsiven Zusammenhänge zwischen den Texteinheiten wird durch mehrdeutige Verweise gestört oder ein kulturspezifischer Begriff wird nicht erklärt. In diesen Textstellen hätte das Explizieren die Verständlichkeit verbessern können. Im Zieltext wurden aber keine Textstellen gefunden, in denen das Implizieren die Verständlichkeit deutlich erhöht hätte. Beispiel für einen kulturspezifischen Begriff, der nicht erklärt wird: Der Leser kennt wahrscheinlich nicht die Bedeutung des Wortes *Metsähallitus*. Um das Wort und die

kohäsiven Verknüpfungen zu verstehen, bräuchte der Leser eine erklärende Explikation, wie z.B. *Metsähallitus, Amt für Staatswälder*.

Mit den Ergebnissen der Analyse und deren Generalisierung sind mehrere Probleme verbunden. Weil im Untersuchungsmaterial nur einige Kohäsionsmittel analysiert wurden, deckt diese Untersuchung nur einen geringen Teil möglicher Kohäsionsmittel ab. Außerdem ist das Untersuchungsmaterial klein und die Muttersprache des Übersetzers nicht bekannt. Demzufolge lassen sich die Ergebnisse nicht für alle aus dem Finnischen ins Deutsche übersetzten, informativen und für die breite Öffentlichkeit gedachten Broschürentexte generalisieren. Darüber hinaus ist die Untersuchungsmethode subjektiv, da Textrezipienten aufgrund ihrer Analysekompetenz und unterschiedlichen Vorwissens auch im selben Text unterschiedliche lexikalische Zusammenhänge zwischen den Texteinheiten herstellen können.

Die Kategorisierung der Explikationen erwies sich als eine recht schwierige Aufgabe. Es ist gar nicht eindeutig, welche kohäsiven Veränderungen als Explikationen eingestuft werden sollten und welche nicht. Auch die Einteilung der kohäsiven Unterschiede in obligatorische und freiwillige Veränderungen war stellenweise schwer, da die Kategorisierungskriterien sehr locker waren und viel Platz für eine Interpretation ließen. Wegen vieler unklarer Fragen war die Klassifizierung der Analyseergebnisse stellenweise problematisch und die Zahlenangaben der im Material gefundenen Explikationen und Implikationen sind nur als ungefähr anzusehen. Mit unterschiedlichen Kategorisierungskriterien hätte man sicherlich eine andere Anzahl verschiedener Kohäsionsveränderungen finden können. Die Ergebnisse der Analyse sollen deswegen nur als eine Herangehensweise an diese Texte betrachtet werden.

Viele unklare Fragen und Interpretationsschwierigkeiten zeigen, dass das Kategorisieren in Explikationen und Implikationen noch weiter untersucht werden sollte. Auch die von Vehmas-Lehto (2001, 221–222, 227–228) vorgeschlagene Einteilung in obligatorische und freiwillige Explikationen könnte und/oder sollte im Bezug auf die Kohäsion noch weiter präzisiert werden. Die Bedeutung der Kohäsion für das Übersetzen bedarf demzufolge noch vieler weiterer Untersuchungen im Sprachenpaar Finnisch-Deutsch in diversen Gebieten.